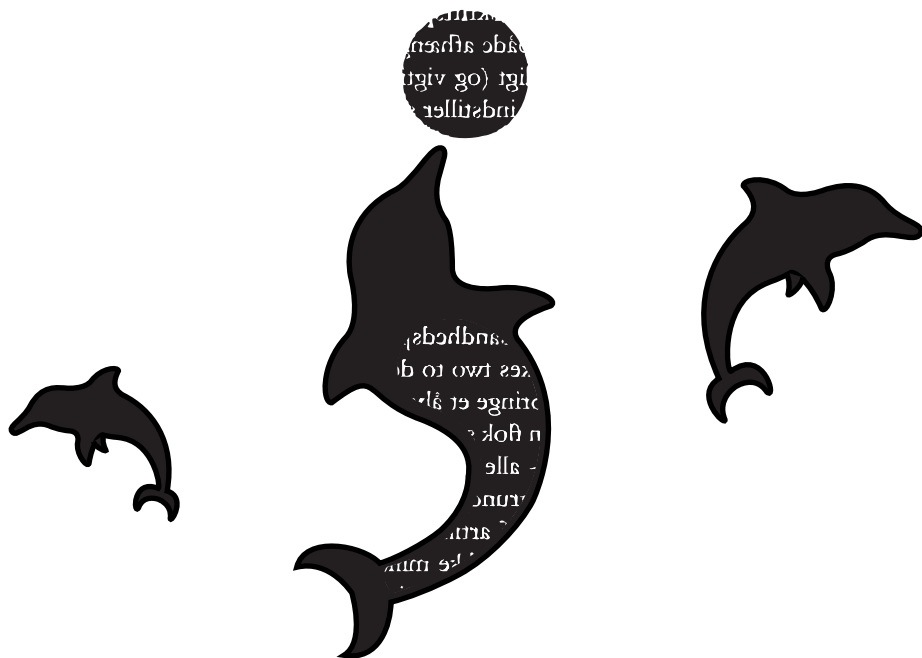

SEMIKOLON

Dyr

Semikolon har som semikolon i skriftsproget funktion af at være et både-og tegn; både afhængigt af historien, der gik forud, men samtidigt (og vigtigst) peger det frem og vil noget mere. Et ; indstiller således opmærksomheden på det, der kommer efter. Og følgelig giver tegnet ikke mening i sig selv men kræver en sammenhæng at blive set i.

Som sådan er tegnet kun den halve sandhed, idet sandheden og semantikken først udfoldes i interpretationen. Tidsskriftets intention er derfor ikke at være dogmatisk og monologisk sandhedspostulerende, men i stedet dialogisk, "it takes two to do research", hvilket igen vil sige at tilvejebringe et åbent forum. Dette forum skabte en flok studerende ved idéhistorie, semiotik og filosofi – alle ved Århus Universitet, da de i sommeren 2000 grundlagde tidsskriftet *Semikolon*.

Målet er – i form af artikler, oversættelser, interviews, faglig kritik, polemik og boganmeldelser – indenfor emnerne idéhistorie, semiotik og filosofi at skabe og udbrede en kritisk tværvidenskabelig dialog mellem studerende og forskere på højere læreanstalter i Danmark og Norden. At *Semikolon* er tværvidenskabeligt betyder, at vi ikke ønsker at præsentere verden vha. en bestemt metodisk tilgang eller vidensstrategi. Vi ønsker at præsentere verden gennem så mange forskellige tilgange som muligt, for at afdække verden og tilgangene, og for at skabe dialog. Det eneste krav i en sådan dialog er, at der tales ud fra et minimum af fælles forståelse.

Dyr

”Alle dyr er lige, men nogle dyr er mere lige end andre!” Dette motto står over porten til gården i George Orwells ny-klassiske og satiriske genfortælling af den russiske revolution *Animal Farm* (1945). Ordene rammer på mange måde temaet for *Semikolon* nr. 24, både i en hverdagslig forståelse og i den ideologiske forståelse, som Orwell selv sigter til. Fælles for bidragene i dette temanummer om dyr er nemlig en spørgen til, hvad et dyr egentlig er – hvori består kategorien dyr?

I løbet af de seneste par årtier er man begyndt at tale om et såkaldt animal turn indenfor human- og samfundsvidenskabene. Flere og flere forskere har vendt sig mod dyrene, flere bøger og tidsskriftsartikler er kommet om emnet, og den øgede interesse har åbnet op for nye problemstillinger, forskningen kan tage fat på. Kendetegnene for den akademiske såvel som den dagligdags refleksion over dyrets natur, er en optagethed af skellet mellem dyr og menneske. Hvor holder dyret op og hvor

begynder mennesket? Disse spørgsmål har der været forskellige bud på gennem tiden. Allerede Aristoteles skriver i Politikken, at mennesket er et politisk dyr. Mennesket har evnen til at indgå i politiske fællesskaber. Mennesket er et dyr, og så noget mere. I dette nummer af Semikolon stiller vi skarpt på dyret uden dette mere, dyret i sig selv.

Men at undersøge dyret uden mennesket synes ikke at være så nemt endda. Fælles for artiklerne i dette nummer er, at de undersøger dyret som kategori, skabelsen af denne kategori samt dens diskursive anvendelse. Findes der en fælles dyrets essens? Og hvis ja: Hvem bestemmer den?

Artiklerne

Bidragene i dette nummer af Semikolon er præget af en nysgerrighed overfor selve kategorien dyr. Flere af artiklerne tilslutter sig, at dyr er en kategori, vi menneske-dyr skaber. Temaet begynder med nogle moderne overvejelser over dette, for spørgsmålet er, om vi stadig i dag ikke ubevidst, eller ideologisk, benytter sådanne indde-linger.

Temaets første artikel af Ane Møller Gabrielsen: "Farlige hunde og farlige folk" viser, at vi måske ikke strengt biologisk, men i den praktiske brug stadig forbinder racer og arter med en speciel behaviorisme. Hunde bliver betegnet som farlige ikke pga. deres race, men pga. deres tilhørsforhold, om det så er som hyggelig skødehund eller farlig kamphund.

I den efterfølgende artikel "The missing Link – om betydningen af den over-sete ostensive tegnsætning" af Niels Buur Hansen får vi præsenteret et interessant pædagogisk-semiotisk bud på, hvori forskel-len består mellem dyr og menneske. Buur Hansen slår til lyd for en øget opmærksomhed for den ostensive tegndannelse og den

betydning i udviklingen af menneskedyrets kommunikative kompetencer.

I temaets tredje artikel: "Hunting: Death and the Signs of Life" undersøger Jens Sand Østergaard den privilegerede relation, som opstår mellem dyr og menneske via jagten. Sand Østergaard argumenterer for at den moralske fordømmelse af jagten ikke har blik for, at vi her finder det måske sidste sted, hvor mennesket kan blive ét med naturen. Det dræbende skud falder, ifølge Sand Østergaard, i det øjeblik jægerens læsning af dyrets tegn går op én-til-én med dyret selv. Jægeren tager ikke liv for bare at tage liv, men for at opfylde den fuldstændige indlevelse i dyret, som jagten muliggør.

Med de følgende tre artikler får vi en historisk vinkel på temaet. Semikolon bringer i dette nummer, for første gang på dansk, et uddrag af den franske oplysnings-filosof Denis Diderots opslag "Dyr" fra hans og Jean Le Rond d'Alamberts Encyclopédie. Diderot forsøger her at fastslå, hvad et dyr er ud fra de erfaringer, der er blevet draget af hans samtids naturhistoriske undersøgelser. Uddraget, som er oversat af Mogens Chrom Jacobsen, er trykt med tilladelse fra Forlaget Klim og udkommer senere på året på dansk i en antologi sammen med 70 andre artikler fra Den franske encyklopædi.

Forinden Diderots egen artikel introducerer Christoffer Basse Eriksen til teksten og dens videnskabelige kontekst i "'Kød – eller sjæl, som min datter siger' – om Diderots vitalistiske materialisme". Eriksen viser, hvordan Diderot gennem begrebet følelse relativiserer kategorien dyr, og hvordan dyret passer ind i Diderots dynamiske verdensbillede, hvor et dyr ikke bare er et dyr - hos Diderot er nogle dyr virkelig mere dyr end andre.

Som flere af artiklerne også er inde på, så er indordningen af dyrene også en spejling

af indordningen af menneskene. Temaets sjette artikel ”Tigere og det menneskelige fælleskab – dyremetaforik som politisk dehumaniseringsstrategi” af Jonas Ross Kjærgaard viser eksempelvis, hvordan tigeren i tiden efter Den franske revolution blev brugt metaforisk som led i en legitimeringsstrategi, der indførte en undtagelsestilstand ifm. dødsdømmelsen af Louis XIV.

Den sidste artikel ”Udyr – forvandling og fremmedgørelse, Kafka med Lacan” af Nicolai von Eggert Mariegaard undersøger det dyriske i det fremmedgjorte menne-

ske, repræsenteret ved karakteren Gregor i Franz Kafkas berømte fortælling *Forvandlingen* (1915). Von Eggert Mariegaard følger udyret Gregor rundt i sit hus, der overnagt er blevet befolket med begreber som Tingen, Den anden, frigørelse og fremmedgørelse.

Endelig bringer vi som altid anmeldelse af aktuelle filosofiske, idéhistoriske og semiotiske udgivelser.

God fornøjelse med *Semikolon* nr. 24!

CALL FOR PAPERS

SEMIKOLON NR. 25

Økonomi og værdi

I sidste ende handler alt jo bare om penge. Før krakket og før medierne begyndte at docere om vækstøkonomi og betalingsbalancer, gik vi og snakkede om kulturel, social og seksuel kapital: om det, vi havde eller ikke havde. Vi spejler os i pengene. Men hvad stirrer tilbage, når du stirrer længe nok ned i bankbogens dyb? I Semikolon nr. 25 sætter vi fokus på økonomi og penge.

Værdi og penge kan anskues som noget konkret eller noget abstrakt. Hvilke meningsprocesser har ”værdi” gennemgået? Kan man tale om internettets fildeling som en ny gaveøkonomi? Hvordan skal vi forstå filantropi og velgørenhed? Hvordan er forholdet mellem moral og penge? Findes en pengeakkumuleringens etik? Hvordan er vi kommet til at tale om, at vi investere i vores fremtid, når det handler om at tage en uddannelse?

Ifølge Luc Boltanski, Ève Chiapello og André Gorz lever vi nu i det som kaldes en vidensøkonomi, eller kognitiv kapitalisme. Engang var det fysisk arbejde, som var værdiskabende, i dag er det ideer. Men hvad betyder det for det sociale? Og hvordan står dette felt i dag?

Hvilken rolle spiller økonomi i vores samfund? Hvordan virker det fx med at

fastsætte pengebeløb på opnåelse af sociale værdier, som det sker i cost-benefit analyser? Er økonomien ”bestemmende i sidste instans”, som Marx udtrykte det? Hvem er markedet, og kan det tale? Ved sidste parlamentsvalg i England blev børsen i London ekstraordinært åbnet for, at verden kunne få ”markedets reaktion” på briternes valg – hvad siger det om forholdet mellem demokratiet og økonomien?

Økonomien har altid været sammenfiltret med religion, kunst, filosofi og videnskab. Er økonomien en religion eller en naturlov? Og af hvem er især denne skelnen eftertragtet? Hvordan kan det være kunst at brænde penge af? Hvordan fremstår den rige og den fattige i litteraturen? I videnskabens ungdom var patronagesystemet afgørende for videnskabsfilosoffernes finansiering. Er videnskaben i dag nødt til at ”follow the money”, og hvad betyder det for videnskabens udvikling? – og hvordan undersøger man det? Hvornår blev økonomien selv en videnskab? Er økonomien den egentlige politik eller omvendt?

Semikolon søger dette nummer artikler, der undersøger hvad økonomi og værdi betyder, hvor og hvordan de virker, hvad de vil og hvorfor vi vil dem.

Deadline er 12. april 2013.

Skrivevejledning og afleveringsformalia findes bagerst i dette nummer samt på www.semikolon.au.dk

CALL FOR PAPERS

SEMIKOLON NR. 26

Musik

Musikken har altid spillet en central rolle i menneskenes liv. Den har været brugt i alle livets områder. Musikken har været midlet hvorigennem alt fra kærligheden over hverdagens små gøremål, til krigens begejstring og sorg har udtrykt sig. Musikken er en kulturel størrelse, som også har betydning for vores forståelse af os selv som kulturelle væsener, som ikke bare er blevet udøvet gennem historien, men ligeledes tænkt.

Semikolon sætter i dette nummer fokus på musikken. Hvad er musikkens plads i menneskenes verden? Hvad er musik overhovedet, og hvad er ikke musik? Har musik altid haft samme begrebslige betydning, eller forstår vi noget andet ved musik i dag, end vi gjorde tidligere?

Er der en mening i musik? Nogle forsøger i, hvordan vi mennesker synes at forstå musik, ikke blot som toner på en skala, men også budskabet bag en akkord eller et stykke musik. Hvorfor frembringer det visse følelser? Hvorfor kan vi høre forskel på ”levende” og ”mekanisk” musik?

Der er noget musik, som er særligt knyttet til bestemte historiske begivenheder og bevægelser. Musikken tilskrives oftest en indflydelse på politik og samfund. Hvad er samspillet herimellem? Hvilke kvaliteter giver musikken en betydning, og hvilke gør ikke?

Findes der en god og en dårlig musik? Hvordan kan musik siges at være en kunst- art, og hvordan forholder den sig til andre kunstarter – samt det kulturelle i det hele taget? Hvordan befinder musikken sig indenfor det kulturelle felt i det hele taget, og hvorledes relaterer dette sig til andre sider af det menneskelige?

I dette nummer af Semikolon efterlyser vi artikler om musikkens mangfoldige sider. Det gælder f.eks. musikkens kognitive og semiotiske betydning, og i forbindelse hermed den fænomenologiske oplevelse og undersøgelse af musikken. Der søges afdækket den musiske tænkningens historie, men også nutidige diskussion og tænkning af musikkens væsen, fremtrædelse og betydning.

Deadline er 3. oktober 2013.

Skrivevejledning og afleveringsformalia findes bagerst i dette nummer samt på www.semikolon.au.dk

Kapitalismen har mange konkrete, menneskelige ansigter: Bill og Melinda Gates' smilende ansigter som kontrafej for en svulmende filantro-kapitalisme. Pakistanske drengansigter i en sweatshop som udtryk for kapitalismens globale ulighed. Billedet af desperate investment-bankere med svedpletter under armhulerne som ansigt for en finanskapitalisme, der er på vej i global krise med truende følger for os alle

Økonomien er noget, der vedrører os alle. I de senere år ofte som en slags trussel, vi skal værne os imod. Vi har en "globalisering, der banker på døren" eller en "finanskrise", der får skylden for fyringsrunder, økonomiske underskud og politiske stramninger. Vi hører altså, at økonomien er i krise. Krisen udlægges imidlertid ofte som et midlertidigt problem, som kan fixes, hvis vi handler klogt og indsigtfuldt – f.eks. ved at holde hånden under de mest centrale økonomiske aktører.

I denne bog har vi bedt en række forskere om at forholde sig til, hvor dybt ned i grundstrukturerne økonomien er udfordret. Står vi på tærsklen til en ny økonomisk samfundsorden, eller vil den kapitalistisk orienterede økonomi tilpasse sig de nye forhold? Dette gøres dels ved at undersøge, hvordan kapitalismen tager sig forskelligt ud rundt omkring i verden, dels ved at diskutere kapitalismens forskellige, historiske former samt de nyeste og gryende former og dels ved i den afsluttende del at give et bud på kapitalismens kommende former og udfordringer.

199 kr.
Forlaget Philosophia
Radikalfilosofi

*Køb bogen på
philosophia.dk*

Farlige hunder og farlige folk

Norsk lovgivning definerer fem hunderaser som farlige og derfor ulovlige i Norge. Denne artikkelen tar for seg framstillinger av farlige hunder i lovarbeidene og media og argumenterer for at denne type "farlighet" kan forstås som en performativ effekt av praksiser som inkluderer både mennesker og hunder, og som uttrykk for en diskurs der grensene mellom hunder og mennesker er uklare.

Hunder og mennesker har levd sammen i minst 15.000 år, og nye fossilfunn og forskning skyver stadig startdatoen for dette forholdet lengre bakover i tid. De fleste er klar over at hunden stammer fra ulven, men livet med menneskene har gjort at det vi i dag kjenner som hund ikke er en tam ulv, men noe annet, det er et vesen som har oppstått i samspill med mennesket, som er fininnstilt på menneskelig kommunikasjon og med evne til å kommunisere tilbake. Tilsvarende er det noen som hevder at også det moderne mennesket har oppstått i samspill med hunden. I en kronikk i avisen Aftenposten hevder for eksempel Bjørn Kaltenborn, seniorforsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA), at menneskehjernen ble mindre som følge av at hunden overtok flere av oppgavene menneskene tidligere måtte fokusere på (Kaltenborn 2011). Like-

vel, til tross for all denne felles historien – noen forskere mener det kan dreie seg om 100.000 år med sameksistens og samarbeid (Vilà et. al. 1997) – passer ikke hunden uten videre inn i samfunnet, den må kontrolleres, disiplineres og formes. Lovgivning er en måte samfunnet forsøker å kontrollere hunder på, og noen hunder – de farlige hundene – må kontrolleres mer enn andre. Diskusjonene rundt farlige hunder ender ofte opp i en "født sånn" eller "blitt sånn"-debatt, der spørsmålet er hvorvidt hundene er født farlige eller blir farlige på grunn av eieren. Dette kan minne om tilsvarende diskusjoner om kjønn, der en av reaksjonene har vært feministisk performativitetsteori som hevder at kjønn verken er medfødt eller tillært, men derimot en effekt av praksis. Performativitet kan dermed utgjøre et egnet analytisk perspektiv også når det gjel-

der farlige hunder. På denne bakgrunnen vil jeg ta for meg fenomenet *farlige hunder* i betydningen *farlige raser* i norsk lovgivning ut fra følgende tre problemstillinger: Den første er å undersøke forståelsene av farlige hunder i lovarbeidene og i media: Hva er det som gjør at akkurat disse hundene forstås som farlige? Den andre er å se på denne typen farlighet og konsekvensene av den i lys av teori om performativitet: Hva skjer hvis farligheten verken er "født sånn" eller "blitt sånn"? Den siste problemstillingen er å bruke denne spesifikke produksjonen av farlighet og effektene av den til å studere noen sider ved relasjonene mellom hunder og mennesker med spesielt fokus på grenseoppgangene mellom dyr og menneske.

Forskrift om hunder

I 2004 fikk Norge en egen forskrift om hunder, der første paragraf slår fast at "[d]et er forbudt å holde, avle eller innføre farlige hunder, eller å innføre sæd eller embryo fra farlige hunder" (Forskrift om hunder 2004). Forskriften er hjemlet i paragraf 19 i *Lov om hundehold* der "farlige hunder" defineres som hunder som er "[...] spesielt aggressive, kampvillige og utholdende, og som på grunn av disse egenskapene er farlige for mennesker og dyr" (Lov om hundehold 2003). Spesielt aggressive, kampvillige og utholdende hunder er dermed forbudt, men hvordan kan man vite hvilke hunder som har disse egenskapene da de ikke nødvendigvis er synlige? I loven og forskriften ligger det to sentrale premisser: I og med at det er forbudt å avle farlige hunder, samt å innføre sæd eller embryo fra disse, er det klart at farlige egenskaper forstås som noe som er medfødt, og som kan gå i arv. Videre står det i lovteksten at forskriftshjemmelen også gjelder hundetyper som lett kan *forveksles* med farlige hunder. Farlige hunder

må derfor ha et spesielt utseende som kan gi grunnlag for forveksling. Arv og utseende blir dermed to viktige faktorer i spørsmålet om hva som utgjør en farlig hund. Arv og utseende er også utgangspunktet for det som utgjør selve grunnsteinen i moderne, vestlig hundehold, nemlig raseavl. Det blir dermed en logisk videreføring når forskriften slår fast at følgende fem raser¹, samt alle blandinger der disse inngår, er å anse som farlige uten at det trengs noen nærmere evaluering av de aktuelle individenes egenskaper: pitbullterrier, amerikansk stafordshireterrier, fila brasileiro, tosa inu og dogo argentino (Forskrift om hunder 2004: § 1). Hunder som tilhører disse rasene anses med andre ord for å være aggressive, kampvillige og utholdende, og farlige for mennesker og dyr på grunn av disse egenskapene. Det står imidlertid ikke noe *hvorfor* disse egenskapene gjør hundene farlige. "Kampvillighet" må sies å være et ganske romslig begrep, jakthunder er definitivt både utholdende og farlige for dyr og aggressivitet er et begrep som har mange, og ikke nødvendigvis klare, definisjoner (Coppinger & Coppinger 2001). Det er dermed ikke opplagt hva disse egenskapene egentlig innebærer eller hva som gjør at akkurat disse er trukket fram som farlige, og det kan derfor være interessant å se litt nærmere på bakgrunnen for forbudet.

Kamphundene

I Norge omtales farlige hundene ofte som "kamphunder", med pitbullterrier som selve prototypen. Fire av de seks ulovlige rasene ble forbudt allerede i 1991, i *Midlertidig lov om forbud mot innførsel hold og avl av farlige hunder* (kortnavn: "Kamphundloven" (1991)). Denne ble videreført og utvidet med *Lov om hundeholds* paragraf 19 og *Forskrift om hunder* i 2003/2004.

Hva en kamphund egentlig er, kommer imidlertid aldri klart fram av lovarbeidene. Det åpenbare svaret, "[...] *hunder som brukes til (hunde)kamper* [...]", er ikke en dekkende beskrivelse, noe jeg vil komme tilbake til senere. Her nøyer jeg med å slå fast at "kamphund" er et mye videre begrep, som ble – og blir fremdeles – ofte brukt synonymt med "farlig hund". I lovarbeidene ble det referert til visse "kampegenskaper" som gjorde dem attraktive i visse miljøer (Ot.prp. nr. 48 2002-2003: 180). Dette var egenskapene nevnt i lovteksten – kamphundene var aggressive, kampvillige og utholdende. I høringsutkastet til forskriften ble disse egenskapene utdypet ytterligere: *"Kamphundene er kompromissløse, lettrente og lærevillige. Formen på kjeven og det faktum at de er avlet frem for å holde fast okser i mulen, gjør dem spesielt egnet som kamphunder"* (Justisdepartementet 2004). Spørsmålet var selsagt hvordan man kunne vite hvilke hunder som hadde disse egenskapene. Som tidligere nevnt, ligger svaret i utseendet. Selv om dette utseendet aldri beskrives eksplisitt i lovarbeidene, kommer likevel fram at det dreier seg om utseendet til en pitbullterrier eller amerikansk staffordshireterrier, der definerte muskler, kraftig kjevparti, kort pels og små øyne utgjør mye av det visuelle inntrykket (Ot.prp. nr. 48 2002-2003: 182). Det finnes imidlertid nok av hunderaser som passer denne beskrivelsen. Utseendet er dermed ikke nok til å avgjøre hva som er en kamphund, og av odelstingsproposisjonen kommer det fram at det var bruken av hundene i de såkalte "kamphundmiljøene" som var avgjørende: *"Den beste reelle indikasjon på hvilke hunder som har kamphundegenskaper, er etter departementets vurdering å se på utviklingen i kamphundmiljøene og hvilke hundetyper disse fokuserer på gjennom bruk og avl"* (Ot.prp.

nr. 48 2002-2003: 181). Med andre ord var det altså *kamphundmiljøene* som i siste instans definerte kamphundene.

Kamphundmiljøene

I lovarbeidene ble kamphundmiljøet kontrastert mot "vanlige" hundeeiere med "vanlige" hunder (Ot.prp. nr. 48 2002-2003: 175). I stedet for fokusere på kamphundenes egenskaper og atferd, kan det derfor være mer hensiktsmessig å spørre om hva disse miljøene drev med. Et opplagt svar her er hundekamper, som er en svært populær aktivitet i flere deler av verden, blant annet i de amerikanske sørstatene. Til tross for at denne form for hundesport helt klart er forbudt under dyrevernsloven, er det ingen grunn til å tro at det ikke har forekommet organisert hundekamp i Norge. Med ujevne mellomrom skriver avisene om temaet (Aftenposten 28.03.1995; Aftenposten 11.09.1998), og i 2003 ble for første gang en person tiltalt for å ha arrangert hundekamper (Aftenposten 07.11.2003). Vedkommende ble imidlertid frikjent, og ingen er hittil dømt for dette, til tross for tidvis stort fokus fra politiets side. Avisoppslag som "Raner brukte kamphund som våpen" (Aftenposten 13.03.2002), "Lot pitbull skambite naboenta" (VG 15.09.2002) og opplysninger om at narkotikamiljøet i Bergen bruker kamphunder som beskyttelse (nrk.no 2010) gir kanskje en bedre indikasjon på hvilke aktiviteter kamphundmiljøet ble antatt å holde på med. Det var en utbredt oppfatning at hunder ble brukt som våpen, gjerne i forbindelse med narkotikaomsetning og annen form for kriminalitet. Dette er i tråd med statsviterne Martin Lodge og Christopher Hood, som i artikkelen "Pavlovian Policy Responses to Media Feeding Frenzies? Dangerous Dogs Regulation in Comparative Perspective" kobler

pitbullterrieren til narkotika og prostitusjon, og peker på at fraværet av en kultur for håndvåpen i Europa gjør hunder til et yndet angreps- og forsvarsvåpen (Lodge & Hood 2001). Det må likevel ha vært de færreste av ”kamphundene” som ble brukt til kriminell aktivitet, blant annet levde langt de fleste ”amstaffer” (forkortelse for amerikansk staffordshireterrier) som ”vanlige” familiehunder da forbudet ble vedtatt i 2004. Det største problemet med kamphundene var heller ikke nødvendigvis at de ble brukt til farlig eller ulovlig aktivitet, men at de skapte frykt: I odelstingsproposisjonen står det blant annet å lese at ”[d]et forekommer at folk blir sittende inne av frykt for slike hunder” (Ot.prp. nr. 48 2002-2003: 180).

Å gjøre farlighet

Den pensjonerte politimannen Nils Skarning var en ivrig deltaker i den offentlige debatten rundt farlige hunder, og figurerte hyppig i media både i perioden da loven ble vedtatt og senere. Han uttalte blant annet følgende til Nettavisen om kamphundenes eiere: ”De menneskene som har kamphund i Norge er stort sett kriminelle eller forvillet ungdom” (Nils Skarning til Nettavisen 27.07. 2007). Det ser dermed ut til at det var minst to typiske ”kamphundeiere” i omløp – den hardkokte kriminelle, og ”forvillet” ungdom. Akkurat hva som menes med ”forvillet” er ikke klart, men i en reportasje i Aftenposten i 2011 ble en ung gutt avbildet sammen med hunden Celine, i billedteksten omtalt som ”blanding av pitbull og amstaff”. Reportasjen handlet ikke om kriminalitet, men om gutter som tapere i det moderne samfunnet. Uriel, opprinnelig fra Sør-Amerika, hadde droppet ut av skolen, og brukte mye av tiden på å gå tur med Celine rundt Sognsvann. Til journalisten sa han følgende, tilsynelatende på

spøk: ”Jeg vil bli en Papichulo! (Et spansk-språklig kallenavn for en sexy, muskuløs og velkledd mann, red.anm.) – Lille, spinkle meg – en Papichulo!” (Aftenposten 21.05. 2011). Uriels ønske om å bli en sexy, stilfull sjarmør gir gjenklang i Sune Qvotrup Jensens tekst om etniske minoritetsgutter i Danmark. Det å være sexy og det å være farlig er tett forbundet i Jensens materiale. Han skriver blant annet dette om Nadim, en ung mann, opprinnelig fra Midtøsten, som forsøker å snu minoritetsstempelet til noe positivt: ”Nadim is perceived as sexy because he is seen as dangerous in a cool way” (Jensen 2010: 15).

Hvis det er sånn at ”kamphunder” brukes til å gjøre farlighet blant norsk ungdom, er det uansett sånn at statusen som ”farlig hund”, som jo blir forsterket av forbud, nettopp blir noe av det som gjør disse hundene attraktive for de som ønsker å framstå som farlige. Den er imidlertid ikke avhengig av at hund og menneske faktisk gjør noe ulovlig. Ungguttene i Jensens prosjekt iscenesetter farlighet ved hjelp av blant annet klær og musikkstil, og forsøkte å se ut som ”kriminelle”. Farlighet og kriminalitet er dermed tett forbundet med ytre framtoning, og ikke nødvendigvis forbundet med reell farlig atferd i betydningen voldelig kriminalitet. ”Johnson speaks of himself as a man – young and black – who is (perceived as) dangerous because he looks like a criminal” (Jensen 2010: 15, min utheving).

Farlighet som effekt

Når det gjelder denne typen farlighet, blir spørsmålet om hvorvidt hundene blir farlige av å havne i feil hender, eller om de havner i feil hender fordi de er farlige av natur, uvesentlig. Denne farligheten er en effekt av en iscenesettelse, en praksis. Hundene blir imidlertid mer enn bare accessoirer eller sta-

tussymboler, det kan argumenteres for at de selv blir farlige gjennom den samme iscenesettelsen. På samme måte som filosofen og kjønnteoretikeren Judith Butler (f. 1956) argumenterer for at det ikke finnes noe prediskursivt biologisk kjønn (*sex*) som fungerer som et stabilt referansepunkt for den kulturelle konstruksjonen av kjønn (*gender*) (Butler 1993), finnes det ifølge denne tankegangen heller ikke en prediskursiv "farlig rase" eller "farlig hund", både hunders og menneskers farlige "natur" blir en performativ effekt av en materiell-diskursiv praksis som involverer både mennesker og hunder. En effekt av dette igjen blir at det lett gjenkjennelige "kamphundutseendet" blir et tegn for farlighet, farligheten "kleber seg" til hundekroppene på samme måte som kulturteoretiker Sara Ahmed (f. 1969) beskriver i sin artikkel "Affective Economies".

Fear does not reside in a particular object or sign, and it is this lack of residence that allows fear to slide across signs, and between bodies. This sliding becomes stuck only temporarily, in the very attachment of a sign to a body, whereby a sign sticks to a body by constituting it as the object of fear, a constitution taken on by the body, encircling it with a fear that becomes its own. (Ahmed 2004: 127)

"Kamphundene", med sitt karakteristiske utseende, blir levende symboler på farlighet, der tegnet ikke kan skilles fra kroppen, og hundene heller ikke kan skilles fra menneskene de er uløselig bundet til med virkelige så vel som symbolske bånd.² Dette gjelder til tross for at det finnes utallige eksempler på hunder med "farlig" utseende som tilhører "vanlige" eiere (hvem de nå måtte være).

Farlige hunder som symbol

Historikeren Harriet Ritvo (f. 1946) skriver i boken *Animal Estate* (1987) om hvordan 1800-tallets "farlige hund", bæreren av rabiesmitte, forutsatte et antatt sammenfall mellom hunders og eieres moralske karakter. Hun viser hvordan rabiesretorikken

[d]ivided society into respectable and dangerous classes – potentially offensive dogs were invariably identified by their social status, which reflected that of their owners, rather than their biological category or breed – and it located the most urgent threat to health and safety among the disorderly poor. (Ritvo 2007: 176)

På lignende måte viser kulturhistoriker Liv Emma Thorsen (f. 1946) i artikkelen "Hunder, retorikk og klassekamp" hvordan den norske retorikken mot de "farlige hundene" på begynnelsen av 1900-tallet, løshundene og "kjøterne", viser mange likhetstrekk med argumentasjonen mot løsgjengere. Løshundene fungerte som metafor for løsgjengerne, og gjorde det mulig å snakke om problematiske mennesker på en annen måte (Thorsen 2005). På denne bakgrunnen kan det være relevant å stille spørsmål om hvorvidt "hundeproblemet" i Oslo på starten av 2000-tallet ikke bare var en konsekvens av kamphundmiljøet, men at det også fungerte som metafor for en mer eller mindre definert gruppe personer som ble oppfattet som problematisk og som skapte "sosial uro, frykt og problemer", som det sto i bakgrunnen for lovforslaget? Når farlige hunder i lov og forarbeider blant annet ble omtalt som "aggressive", "kampvillige" og "kompromissløse", kan ikke dette like gjerne leses som en beskrivelse av problematiske personer? Arbeiderpartiets medlemmer i Stortingets Justiskomiteé anførte

følgende merknad til det foreslåtte forbudet mot amerikansk staffordshireterrier:

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ser at sosiologiske variasjoner hos hunderasene og deres hundeholdere kan danne grunnlag for raseforbud. (Innst. O. nr. 91 2002-2003: 19)

Det synes nærliggende å tolke disse ”sosiologiske variasjonene” til å dreie seg om kriminalitet av typen som er nevnt tidligere: organisert hundekamp og bruk av hunder som våpen i ulike former for kriminell virksomhet. Som jeg har vist, kunne det imidlertid like gjerne dreie seg om ”forvillet” ungdom som ”gjorde farlighet”. Uansett blir kamphundene et eksempel på *metonymi*, der de representerer menneskene som eier dem - kamphunder blir et symbol for problematiske mennesker av ulike slag. 29. august 2012 skrev tidligere forvaringsdomte Halvar D. Pettersen følgende om farlige mennesker i en kronikk i Dagbladet:

Sannheten er at psykiatere ikke har bedre evne enn rørliggere til for eksempel å forutsi farlighet. De behersker det ikke bedre i dag enn de gjorde for et par hundre år siden, da lav panne, kraftig kjeveparti og manglende øreflipper ble betraktet som sikre indikatorer på farlighet. (Pettersen 2012)

Da er det interessant å merke seg at lav panne, kraftig kjeveparti og til og med manglende øreflipper (”kamphunder” avbildes ofte med kuperte, dvs klippede, ører) fremdeles anses som sikre indikatorer på farlighet for hunder ifølge lovverk og media. ”*The relationships are the smallest possible patterns for analysis; the partners and actors are their still-ongoing products*” skriver den

amerikanske videnskapsteoretiker Donna Haraway (f. 1944) i *When Species Meet* (Haraway 2007: 26). Kamphundene og kamphundmiljøene er et godt eksempel på at begge parter er produkter av relasjonene de inngår i. Samtidig er de også et eksempel på at grensene mellom hunder og mennesker er uklare, en uklarhet som forsterkes ytterligere idet hundene også kan fungere retorisk som metafor for mennesker som samfunnet oppfatter som problematiske, uavhengig av om de har hund eller ikke. En avisartikkel om utdanning i fengslet ble for eksempel illustrert med bildet av en hund med kraftige kjever, til tross for at artikkelen ikke omtalte hunder i det hele tatt (Aftenposten 08.11. 2011). Forbudet mot farlige raser kan dermed leses som et uttrykk for en diskurs der grensene mellom hunder og mennesker flyter ut og til slutt blir nærmest ikke-eksisterende. Hundene ser ut til å fungere egnede metaforer for ikke bare farlige mennesker, men for problematiske mennesker, mennesker samfunnet sliter med å få til å følge reglene.

Så kan det selvsagt innvendes at det er i språket og på symbolplan at disse forvekslingene skjer. Innenfor faget *kognitiv lingvistikk* presiseres det imidlertid at metaforer og metonymi ikke bare er retoriske figurer, men kognitive prosesser som binder sammen språk, tanke og handling (Neset 2011). Måtene vi snakker og skriver på gjør noe med hvordan vi tenker og handler, og omvendt. Forbudet mot farlige raser opprettholder en diskurs, en retorisk understrøm der farlighet er medfødt, arvelig og synlig, og der ”rase” blir et nøkkelbegrep for å forstå egenskaper og atferd. Det er problematisk når det gjelder hunder, og ikke mindre problematisk når det gjelder mennesker. ”Det er ikke et hundeproblem, men et eierproblem” får en ny betydning i

denne sammenhengen - det handler ikke om hvordan eieren behandler, trener og bruker hunden, men om hvem eieren er. Eieren av den farlige hunden er en spesiell type menneske, et menneske som er farlig og problematisk i seg selv.

Avsluttende bemerkninger

I 2011 stilte den norske kunstneren Erik Tidemann ut kunstverket *Lovechild*, som besto av en utstoppet pitbullterrier med en pelskledd menneskeskalle som hode. Hva er det *Lovechild* er ment å fortelle? Er det et resultat av ulovlige forbindelser? Er det en kritikk av måten vi ofte menneskelig-gjør hunder på? Eller kanskje er det det motsatte, en erkjennelse av og hyllest til det nære forholdet mellom hund og menneske? Uansett hvordan man velger å tolke verket, er det vanskelig å se hvor hunden slutter og mennesket slutter i *Lovechild*. Som eksemplene mine viser, skjer det noe lignende når det gjelder farlige hunder i lovverket og i media. Forbudet mot farlige raser og bruken av kamphunder som metafor for problematiske mennesker kan leses som et uttrykk for en diskurs der grensene mellom hunder og mennesker flyter ut og blir nærmest ikke-eksisterende. Til tross for at "farlige raser" er en kategori som hviler på forståelser av "farlighet" som medfødt og arvelig, er det ulike menneskelige faktorer involvert, og det er slett ikke klart om det er menneskene eller hundene som utgjør problemet eller som ønskes forbudt. Når "farlighet" er en effekt av praksiser der både hunder og mennesker inngår som aktører, er det klart at menneske ikke bare defineres i *kontrast* til dyr eller *gjennom* dyr som symboler og attributter: de farlige menneskene blir i dette tilfellet til *sammen* med de farlige hundene, og ingen av dem eksisterer uten hverandre.

Litteratur

- Aftenposten 07.11. (2003): "Tiltales etter blodige og ulovlige hundekamper", *Aftenposten Morgen*.
- Aftenposten 08.11. (2011): "Sterk økning i antall fengselsstudenter", *Aftenposten*.
- Aftenposten 11.09. (1998): "Opptil 200 ulovlige hunder i Oslo. Sesong for hundekamp, pitbull særlig ettertraktet", *Aftenposten*.
- Aftenposten 13.03. (2002): "Raner brukte kamphund som våpen", *Aftenposten aften*.
- Aftenposten 21.05. (2011): "Frustrerte unge menn", *Aftenposten*.
- Aftenposten 28.03. (1995): "Ulovlige hundekamper i Oslo", *Aftenposten Morgen*.
- Ahmed, S. (2004): "Affective economies", i *Social Text*, s. 117-139.
- Butler, J. (1993): *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*, Theatre Arts Books.
- Coppinger, R. and L. Coppinger (2001): "Dogs: A Startling New Understanding of Canine Origin", *Behaviour and Evolution*, Scriber Press.
- Forskrift om hunder (2004): FOR-2004-08-20-1204., JD.
- Haraway, D. J. (2007): *When species meet*, University of Minnesota Press.
- Innst. O. nr. 91 (2002-2003): "Innstilling fra justiskomiteen om lov om hundehold" (hundeloven), S. Justiskomite.
- Jensen, S. Q. (2010): "Masculinity at the margins:—othering, marginality and resistance among young", i *Norma* 5(1), s. 6-26.
- Justisdepartementet (2004): "Høringsnotat – utkast til forskrift om hunder".
- Kaltenborn, B. (2011): "Hund er folkehelse", *Aftenposten*.
- Lodge, M. and C. Hood (2001): "Pavlovian Policy Responses to Media Feeding Frenzies? Dangerous Dogs Regulation in Comparative Perspective", *Journal of Contingencies and Crisis Management*, vol 10(1).
- Lombroso, Cesare (2006 [1876]): *Criminal Man*, Duke University Press.
- Lombroso, Gina (1911): *Criminal man: according to the classification of Cesare Lombroso*, Putnam New York.
- Lov om hundehold (Hundeloven) (2003): LOV 2003-07-04-74, . D. k. n. j.-o. politidepartement.
- Midlertidig lov om forbud mot innførsel hold og avl av farlige hunder (Kamphundeloven) (1991): L04.07.1991 nr. 48. Landbruksdepartementet.

- Neset, T. (2011): "Metafor og metonymi: personkarakteriserende sammensatte substantiv i norsk", i *Maal og Minne*, nr 1, s. 32-64.
- Nettavisen 27.07. (2007): "75.000 kroner for et hundelik", *Nettavisen*.
- nrk.no (2010): "Bruker kamphunder som våpen", *NRK Hordaland*
- Ot.prp. nr. 48 (2002-2003): "Om lov om hundehold" (hundeloven), D. k. n. j.-o. politidepartement.
- Pettersen, H. D. (2012): "Mer rettspsykiatri?", *Dagbladet*.
- Ritvo, H. (2007): "On the animal turn", i *Daedalus*, Vol. 136(4), s. 118-122.
- Thorsen, E. (2005): "Hunder, retorikk og klassekamp" i *Arr. Idéhistorisk tidsskrift*, Vol. 4, s. 32-42.
- VG 15.09. (2002): "Lot pitbull skambite naboenta", *VG*.
- Vilå, C., P. Savolainen, et al. (1997): "Multiple and ancient origins of the domestic dog", i *Science*, vol.276(5319), s. 1687-1689.

Noter

- ¹ Forskriften bruker begrepet "type", ikke rase. Dette har sannsynligvis sammenheng med at pitbullterrier ikke er godkjent som rase av Norsk Kennel Klub. Betydningen er imidlertid den samme. En sjettede rase, tsjekkosllovakisk ulvehund, er også forbudt, men av helt andre årsaker enn de fem. Den vil derfor ikke omtales i denne teksten.
- ² Et apropos til kamphundenes utseende: I tegneserier tegnes ofte forbrytere som hundefigurer med kraftige kjever, og bringer tankene over på Cesare Lombroso, kriminologifagets grunnlegger og forfatter av boken *The Criminal Man* (1876). Ifølge Lombroso var den kriminelle kjennetegnet ved en rekke fysiske trekk som i stor grad var arvelige. Datteren Gina Lombroso-Ferrero videreførte disse tankene, og beskrev blant annet de store kjevener som et av forbryternes mest framtrepende trekk, og noe som ironisk nok gjorde at de lignet ville dyr (*Lombroso, G 1911*)

Niels Buur Hansen

The missing link

– Om betydningen af den oversete ostensive tegndannelse

Denne artikel fremhæver pædagogikken og den ostensive tegndannelse som et glemt eller underspillet fænomen – a missing link – i de humane videnskabers forståelse af det universelt menneskelige. Fremhævelsen af den ostensive tegndannelse og dens følger for menneskeheden og for det enkelte menneskes udvikling medfører, at det er nødvendigt at korrigere Ferdinand de Saussures og Charles Sanders Peirces tegn-opfattelse. I denne artikel knyttes tegnopfattelsen i stedet tæt til det dialektiske samspil mellem begreberne henvisning og henvisning og dermed tæt til menneskets kommunikative kompetence.

“He who considers things in their first growth and origin... will obtain the clearest view of them.”

– Aristoteles

Som påpeget af den amerikanske psykolog og pædagog Jerome Bruner (f. 1915), kan dyr nok trænes, ligesom de også nok kan lære; men de kan ikke undervises, ikke gøres til genstand for egentlige pædagogiske bestræbelser (Bruner 1998). Pædagogikken placerer sig hermed som et af de mange bud på det universelt eller specifikt menneskelige.¹

Et afgørende moment ved det universelt menneskelige i den pædagogiske *henvisning* fra f.eks. lærer til elev er den påpegende, demonstrerende og informerende *henvisning* til en fælles verden. Denne *henvisning* bygger primært på den ostensive tegndannelse. Dette forhold er blevet så

selvfølgelig, at det næsten er blevet usynligt. Den ostensive tegndannelse (f.eks. at pege på noget), der er bærende i sådanne henvisningsformer, synes at være ”a missing link” i forståelsen af menneskeheden og det enkelte menneskes udvikling, en forglemmelse som bl.a. har uheldige følger for vores tegnopfattelse. Denne artikel vil forsøge at råde bod på denne forglemmelse.

The missing link i pædagogikken

Allerede den berømte tjekkiske pædagog Johann Amos Comenius (1592-1670) satte i den første didaktisk opbyggede lærebog vi kender, *Orbis Sensualium Pictus* fra 1658, den ostensive tegndannelse i centrum.

Nedenstående billede er fra den berømte pædagog Johann Amos Comenius' (1592 – 1670) værk: *Orbis Sensualium Pictus* (Sansenverdenen i billeder) fra 1658. Regnes for en af de første didaktisk opbyggede lærebøger i Europa. Værket som består af 150 lektioner, der alle er opbygget omkring såkaldte anskuelsesbilleder med tilhørende tekst. I bogens indledning (Invitatio) præsenteres følgende billede og tekst:

Figur 1

Lærer: Kom her hen, min dreng og lær at blive klog.

Drengen: Hvad er det, at være klog?

Lærer: Alt det, der er nødvendigt for ret at forstå, ret at gøre, ret at sige.

Drengen: Hvem skal lære mig det?

Lærer: Jeg, med Guds hjælp.

Drengen: Hvorledes?

Lærer: Jeg vil føre dig gennem alle ting, jeg vil vise dig alle ting, jeg vil benævne dig alle ting.

Drengen: Se! Her er jeg! Før mig i Guds navn. (Comenius 1958 – min oversættelse).

geren fungerer for det første som et tegn på en pædagogisk *henvendelse* fra læreren til eleven – her af ”en gammeldags” formanende art (”Kom her min dreng ...”). For det andet fungerer fingeren som et *henvisende* tegn nemlig til den verden, som barnet skal lære om (”... jeg vil vise dig alle ting, jeg vil benævne dig alle ting”) (Hansen 2006: 147). Comenius’ undervisning har således klar karakter af en pædagogisk *henvendelse og henvisning* (Buur Hansen 2000; Buur Hansen 2007) symboliseret af pegefingern som det centrale læremiddel.²

I den moderne konstruktivistiske pædagogik er den ostensive tegndannelse imidlertid totalt fraværende. Her er man tilsyneladende kun optaget af forskellige former for konstruktivistisk læringsteori, som betoner elevens egne konstruktivistiske læringsprocesser. Som Jean Piaget har udtrykt det i sin radikale konstruktivisme: ”Jeg giver pokker i virkeligheden” (i Rasmussen 1999: 33). Der er således en tendens til, at moderne læringsteori i sit opgør med ”tankpasserpædagogikken” helt overser, at det unikke ved den universelle menneskelige læringskapacitet netop er, at man kan formidle viden og kundskab om verden – eller virkeligheden om man vil – fra det ene menneske til det andet. Det ostensive tegn synes her at være ”a missing link” i moderne pædagogik. Det samme kan siges om det ostensive tegns rolle i semiotikken.

The missing link i semiotikken

Det andet sted, hvor det ostensive tegn er overset, er i semiotikken. Semiotikken tager som regel udgangspunkt i den schweiziske lingvist Ferdinand de Saussures og/eller den amerikanske filosof Charles Sanders Peirces tegnopfattelse (se f.eks. Gall Jørgensen 1993). Problemet med Saussures tegnteori

er i den her nævnte sammenhæng, at den er for smal, idet han definerer tegnet indenfor sprogsystemets rammer. Tegnet gøres helt igennem konventionelt sprogligt hos Saussure, idet det opfattes som en arbitrær forbindelse mellem tegnets udtryks side (signifiant) og tegnets indholdsside (signifié – tegnets mening/betydning). Saussures tegn har ingen relation til den faktiske verden udenfor sprogsystemets (language) rammer, ingen relation til den verden, som sproget betegner. Hvad sproget peger på eller betegner af ikke sproglig art, interesserer ikke Saussure. Menneskets kommunikative og refererende brug af sproget (parole) er kun af sekundær interesse for Saussure. Det ostensive tegn ligger derfor udenfor Saussures egentlige interessesfære, jf. den franske filosof Paul Ricæurs kritik af Saussure (Ricœur 1979).

I modsætning til Saussure gør Peirce imidlertid tegnet for bredt, idet han også opfatter rene naturfænomener som tegnrelationer. For Peirce er skyerne f.eks. et indeksikalsk tegn på regn. Herved overskrider tegnet de kommunikative fænomeners sfære. Spor, symptomer etc., som nok kan aflæses af nogen som tegn på eller spor efter f. eks. menneskelig aktivitet, men ikke som tilsigtede meddelelser, indbefattes således af Peirces tegnbegreb, hvilket ikke altid forekommer hensigtsmæssigt.

Denne brede tegnopfattelse hos Peirce skyldes måske, at han kun synes at se tegnet fra modtagerens synspunkt, fra den tegntydendes synspunkt. Når Peirce definerer tegnet som "*noget, der for nogen står for noget, i en vis henseende eller egenskab*", så henviser ordet "nogen" her til den tegntydendes synspunkt (den anden) (Peirce 1994: 94). Peirces' definition fortsætter som følger: "*Det (tegnet, min anm.) taler til nogen, dvs. skaber et ækvivalent tegn i den*

pågældende persons bevidsthed, eller et mere udviklet tegn." (Peirce 1994: 94). Hertil kan siges: Tegnet taler ikke til nogen. Det er andre mennesker, som evt. taler til nogen gennem anvendelse af tegn. Peirce synes her at overse, at der ikke findes private tegn eller et privat sprog, men at tegn og sprog kun findes i en kommunikativ sammenhæng. Hvis Peirces' tegnbegreb kun skulle omfatte egentlige tegn og ikke proto-tegn og spor, må hans tegndefinition ændres, så den indbefatter både en afsender og en modtager af tegnet.

Peirces tegnbegreb er dog i denne sammenhæng mere interessant end Saussures, idet han faktisk har en teori om, hvorledes tegnet refererer til den ikke sproglige verden. Her er især begrebet indeks interessant. Peirce definerer indekset på følgende vis: "Et *indeks* er et tegn, som refererer til det Objekt, som det betegner, i kraft af at det virkelig er påvirket af det objekt [...]" (Peirce 1994: 100). Ifølge de forskellige udlægninger af Peirces indeksbegreb indbefatter denne definition såvel direkte årsags-virknings forbindelser (fodspor, røg efter ild, skyerne som "tegn" på regn etc.) og menneskets udpegning af et fænomen, som også kræver fysisk nærhed (det ostensive tegn) (Gustavsson 2009: 136-137; Gall Jørgensen 1993: 30; Togeby 2009: 152).

Den manglende sondring hos Peirce mellem indeks-tegn forstået som 1) en ren mekanisk årsag-virknings relationer og som 2) en fysisk nærheds-relation mellem den ostensive tegnbærer (pegefingern, vejskiltet etc.) og det udpegede fænomen er problematisk. Det fører nemlig let til en manglende iagttagelse af den fundamentale forskel mellem den indeksikalske og den ostensive tegndannelse. Derved bliver det ostensive tegn også til "a missing link" i semiotikken.

Pegning og forskning i ikke-humane primater

En begrundelse for at fremdrage den ostensive tegngivning fra det teoretiske mørke vil være en påvisning af, at den afgørende forskel mellem ikke-humane primaters manglende kommunikative formåen og menneskets kommunikative formåen netop opstår med menneskets/barnets opfindelse af de ostensive tegnprocesser, samt at denne opfindelse er afgørende for menneskets senere udvikling af et konventionelt sprog. Den amerikanske psykolog og pædagog Jerome Bruner, den amerikanske psykolog og filosof Merlin Donald og den amerikanske kulturpsykolog Michael Tomasello har argumenteret for denne opfattelse.

Mange primatforskere har forsøgt at lære ikke-humane primater et sprog. Et af de mest "succesfulde" eksempler på dette er Savage-Rumbaughernes (amerikanske primatforskere) forsøg på at lære kulturaliserede bonoboaber et konventionelt sprog. På trods af store anstrengelser er dette kun lykkedes i meget begrænset omfang. Merlin Donald konkluderer sin gennemgang af disse forsøg med en bemærkning om, at disse bonoboaber (bl.a. Kanzi) nok kan indlære en række isolerede forbindelser mellem et "tegn" og en genstand i dyrets omgivelser: "But they are incapable of symbolic invention; and therefore they have no natural language of their own" (Donald 1991: 160). Merlin Donalds standpunkt kan tolkes på den måde, de ikke-humane primaters manglende sprogkapacitet primært skyldes, at de ikke kan danne fælles (eller delt) intentionalitet eller fælles opmærksomhed (joint attention) med andre artsfæller, eller med mennesker for den sags skyld: "Chimpanzees lack this central component of intentional gazing and pointing: the ability to realize the intentions of others" (Donald 1991: 171).

Jerome Bruners konklusion er næsten identisk med Merlin Donalds (Bruner 1998). Der er ifølge Bruner eksempler på, at aber kan følge andre abers blikretning og at de har en simpel form for Theory of Mind (ToM). Deres bevidsthedsteori er imidlertid ikke stærk nok til at kunne bruges i samarbejdssituationer. Aber erkender simpelthen ikke, at andre artsfæller kan mangle viden eller besidde forkert viden, hvilket forklarer det totale fravær af pædagogiske bestræbelser hos andre dyrearter end mennesket, kun mennesker underviser hinanden og bliver derved egentlig kulturskabende (Bruner 1998: 106).

Michael Tomasello konkluderer, at stopklodsen for abernes evolutionære udvikling ligger i, at de ikke er i stand til at udvikle fælles opmærksomhed eller fælles intentionalitet. Resultaterne af et stort antal studier af ikke-humane primater i deres naturlige omgivelser opsummerer han som følger:

- de udpeger ikke ydre objekter for andre,
  - de holder ikke objekter op for at vise dem til andre,
  - de flytter ikke andre hen til positioner, hvorfra de kan iagttage noget bestemt,
  - de tilbyder ikke objekter til andre ved at holde dem frem,
  - de lærer ikke intentionelt andre artsfæller ny adfærd
- (Tomasello 1999: 21; Tomasello 2006)

Selv hos kulturaliserede aber (som f.eks. Kanzi) er det meget sjældent, at de viser hinanden noget, eller peger på noget "just for the sake of sharing attention to it" (Tomasello 1999: 36). Tomasellos konklusion er klar. Ikke-humane primater opfatter ikke deres artsfæller eller sig selv som intentionelle væsener på en sådan måde, at de kan udvikle fælles (eller delt) intentionalitet eller

fælles opmærksomhed. Det er den egentlige stopklods for deres sproglige/ kommunikative udvikling, ikke deres intelligens.

Tolkningen af primatforskningen kan opsummeres som følger: Aben lærer kun gennem dyadiske relationer. Enten i en dyadisk relation gennem ren *henvendelse* til sine artsfæller eller i en dyadisk relation gennem ren *henviisning* til sin omverden. Dette gælder også i altovervejende grad for kulturaliserede aber. De formår ikke at etablere en egentlig kommunikativ relation til mennesket eller til sine artsfæller, hvor man er sammen om noget (egentlig kommunikation eller triadisk kommunikation). De formår ikke at skabe en dialektisk kobling mellem *henvendelse* og *henviisning*. Derfor kan man ikke lære en abe at pege spontant, eller få den til at forstå andres pegning (eller blikretning) som et ostentivt tegn. Derfor kan man godt træne aber, men ikke undervise dem. Som antydnet ovenfor er det altså ikke abens intelligens, der bremser abens udvikling af et egentligt sprog. Det er abens manglende evne til at indgå i fælles reference eller fælles intention med sine medskabninger (eller med mennesker), deres manglende evne ”til at være tillidsfulde og fortrolige”, som er den egentlige stopklods for abens evolutionære udvikling. Dette underbygger påstanden om at betragte den ostensive tegngivning som et væsentligt evolutionært skridt på menneskets vej i tilegnelsen af et konventionelt sprog.

Det ostensive tegn i moderne kultur- og udviklingspsykologi

Det er empirisk velunderbygget i moderne udviklingspsykologi, at barnet først fra ca. 9 måneders alderen kan dele sin opmærksomhed overfor et fænomen med andre, først fra dette tidspunkt kan barnet være sammen med en anden (dvs. en signifikant anden,

typisk moderen, men også andre nærtstående personer) om noget – ofte kaldet det fælles tredje. Man taler om udviklingen af fælles eller delt intention (shared intentionality), fælles opmærksomhed (joint attention) eller fælles reference. Vi vil her tale om, at barnet som aktiv tegn-bruger indgår i en egentlig kommunikativ sammenhæng, hvor de kommunikerende parter tegn-formidlet er sammen om noget (fælles tredje). Andre bruger betegnelsen triadisk kommunikation om det samme forhold (Poulsen 2008: 69).

Dette viser sig på den måde, at barnet først nu kan forstå *meningen* med moderens pegen på noget. Fokus skifter fra optagethed af moderens finger til det, hun peger på. Umiddelbart herefter (ca. i étårsalderen) kan barnet selv deklarativt udpege objekter for andre, hvilket sker sammen med brugen af barnets stemme og med en kontrol af, at partneren er optaget af det samme som barnet (Leung & Reingold 1981: 215-220). Barn og moder har nu fælles reference, fælles opmærksomhed eller fælles intentionalitet. Barnet kan i samme periode også begynde at opfatte moderens blik som en udpegning (dvs. som et tegn). Barnet kan følge moderens blikretning og dele hendes opmærksomhed overfor det fænomen, hun ser på. Senere kan barnet gøre sit eget blik til et tegn, hvormed barnet styrer moderens opmærksomhed i en bestemt retning. Den deklarative pegning og deklarative brug af blikket er først fuldt udviklet hos børn i ca. 12-14 måneders alderen. Mht. til deklarativ pegning har bl.a. den tyske udviklingspsykolog Ulf Liszkowski påvist dette empirisk. Hvis voksne reagerer på barnets deklarative pegning (”Se!”) ved kun interesseret at se på det udpegede (ren henviisning), bliver barnet skuffet. Hvis den voksne reagerer

ved kun at fokusere interesseret på barnet (ren henvendelse), bliver barnet også skuffet. Hvis den voksne derimod reagerer ved at se frem og tilbage mellem barnet og det udpegede objekt bliver barnet tilfredsstillt (henvendelse og henvisning kobles dialektisk sammen) (Lizkowski mfl. 2004). Hvis det essentielle ved pegningen består af denne dialektiske sammenkobling, kan man sige, at pegning eller måske snarere udpegning kan gøres på mange måder, blot der sker denne dialektiske sammenkobling: Man kan pege med pegefingern, med hovedet, med hagen, med foden, med hoften, med blikket og (især senere) med sproglige ytringer.

Ovenstående kan som antydnet også beskrives på den måde, at moderens (og senere barnets egen) pegefingern og blik får tilskrevet en ostensiv tegnkarakter af de involverede kommunikationsparter, hvorved *henvisning* og *henvendelse* for første gang sammenkobles dialektisk hos barnet. Dette udviklingsmæssige spring får forbausende følger for barnets handlerepertoire og kommunikative formåen (Schaffer 2001: 146). Kort efter udvikles hos det 1-2 årige barn et udfoldet konventionelt gestussprog, konventionelt kropssprog: Udstrakte arme betyder "flyvemaskine", dreje håndtag-gestus betyder "jeg vil ud af døren", løfte arme betyder "jeg er stor", trække på skulderen betyder "ved det ikke", vinke med den ene hånd betyder "farvel" etc. Dette selvfølgelig sammen med udviklingen af det konventionelle talesprog.³

Den ostensive tegndannelse, nogle vigtige bestemmelser

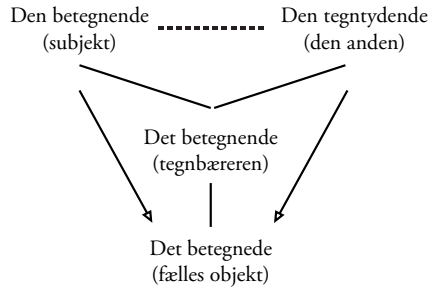
Det ostensive tegn (finger-pegning, blikket som udpegende etc.) kan nu bestemmes af følgende karakteristika, der alle er nødvendige, for at vi kan tale om et egentligt tegn:

1. For det første kan det ostensive tegn bestemmes ved, at tegnbæreren (her pegefingern eller blikket) *henviser* til noget andet end sig selv. Barnet forstår først pegebævegelsen som tegn, når det overser pegefingern og fokuserer på det, som den udpegende person peger på: Pegefingern *henviser* til noget andet end sig selv, står for noget andet end sig selv (objektet). Her er pegefingern i familie med sproget, idet de begge vil overses, hvilket f.eks. ikke gælder for de analoge proto-tegn (rødmen f.eks., er en direkte forlængelse af den følelse, som den signalerer). På den anden side er pegningen og blikket i familie med de analoge proto-tegn, idet de begge er af kropslig art: Pegefingern og blikket er både krop og sprog. Det ostensive tegns lighed med det konventionelle sproglige tegn består i, at pegefingern og blikket bliver *forvandlet* til tegn, hvilket de ikke er i sig selv (dvs. når vi ikke bruger fingern til at pege med). Herefter kan alt (også sproglyde) i princippet anvendes som tegn for barnet, hvilket som nævnt ovenfor sker bl.a. i barnets symbolske leg, som netop opstår på dette tidspunkt: Barnet spreder armene ud, løber brummende gennem rummet og er nu *tegnet* på en flyver. Den symbolske leg er skabt.
2. Den anden bestemmelse af det ostensive tegn består i, at tegnet styres af et betegnende subjekt, som gennem sin *henvendelse* til den anden har til hensigt at henlede den andens (barnets) opmærksomhed på noget bestemt (det betegnede). Den pegende (f.eks. den voksne) *henvender* sig her kommunikativt til den anden (f. eks. barnet).
3. Tæt dialogisk forbundet med ovennævnte forstår den anden (barnet som tegnmodtager), at der er tale om en *hen-*

vendelse til mig. Pegefingern og blikket styrer på den måde den andens opmærksomhed hen mod det udpegede fælles objekt. Subjektets pegende *henvisning* er m.a.o. også en *henvendelse* til barnet, en opfordring om at rette sin opmærksomhed hen mod et bestemt objekt.

Vi kan nu definere det ostensive tegn og tegnet som sådan: Et tegn materialiseres som noget (*tegnbæreren*), der i en henvendelse bruges af nogen (*subjektet/den betegnende*) for overfor nogen (*den anden / tegntyderen*) for at henvise til noget fælles (*objektet/det betegnede*). Subjektet, den anden (det sociale) og den ydre verden udskilles nu som selvstændige, men dialektisk koblede sfærer for mennesket/barnet. Jeg (subjektet) bruger min pegefinger (tegnbæreren) til at henlede barnets (den andens) opmærksomhed på et bestemt aspekt i vores fælles omverden (objektet). Det ostensive tegn har karakter af at være den første diskursive proces, som barnet deltager i.⁴

Som påpeget af Tomasello og Carpenter ser man sporadisk imperativ pegning hos kulturaliserede aber ligesom de som nævnt også kan følge andres blikretning. Kognitivt er de altså i stand til at pege og følge blikretningen hos andre. Pointen er, at de ikke forstår meningen af blikket og pegningen som en *henvendelse*, som et ”cue”, hævder Tomasello og Carpenter: “[...] they do not seem to understand the meaning of this cue [...] [b]ecause they do not share with the human the joint attentional [...]” (Tomasello & Carpenter 2007: 122). Det kunne også kort udtrykkes som følger: Aber forstår ikke den andens blik eller pegen som et tegn. Det forstår ikke pegefingern og blikket som ”bidirectional communicative signs” (Tomasello 2006). Ovenstående tegnopfattelse kan anskueliggøres i følgende model:

Figur 2: *Det ostensive tegns diskursive grundstruktur*

Afslutning

Denne bestemmelse af det ostensive tegn har en lang række teoretiske implikationer, som kun kort kan antydes i denne afslutning.

1. Mens det analoge proto-tegn (f.eks. rødmen) og signalet (stimuli-respons) kun kræver fysisk nærhed og det konventionelle sprog kun kræver diskursiv nærhed, *kræver det ostentive tegn både fysisk og diskursiv nærhed*. Også i den forstand er der tale om et overgangsfænomen fra signal/prototegn til symbol.
2. Tegnet har ikke privat karakter. Hvis det kun er subjektet der forstår tegnet, dvs. forstår at pegefingerns *henvisning* til noget andet end sig selv (objektet), er der ikke tale om et egentligt tegn. Tegnet får først sin tegnkarakter, når det også bliver opfattet af den anden som et tegn (tegnen forudsætter altså fælles intentionalitet). Tegnet er således bundet til en dialogisk *henvendelse* mellem subjektet og den anden.⁵ Forstår spædbarnet f.eks. ikke moderens udpegning er der ikke tale om et tegn, men om et mislykket tegnforsøg. Det samme gælder hvis den anden ikke ser tegngivningen.

3. Hvis tegnet ikke er *henvendt* fra subjektet til den anden er der ikke tale om et ostensivt tegn, men om et spor. De indeksikalske spor mennesker f.eks. afsætter i verden (fodspor, kridtrestre på tavlen) er spor efter mennesker, men ikke tegn i ostensiv forstand (Peirces bestemmelse af indekset som et tegn er derfor misvisende).
4. Ostensive tegn indbefatter og overskrider de analoge proto-tegn. Pegefingern er primært et ostensivt tegn, men også et analogt tegn: Måden der peges og ses på (ivrigt, bydende, rasende etc.) udtrykker analogt subjektets følelsesmæssige væren i verden. Dette påvirker og farver *henvendelsens* og *henvisningens* karakter.
5. Det ostensive tegn indbefatter ikke negation. Vi kan ikke med samme lethed som i det konventionelle sprog pege på noget, der ikke findes ("der ligger ikke en kirke på bakken"). I nogle kendte situationer kan vi måske nok fremkalde en "fornemmelse af negation", nemlig hvis vi overrasket peger på et kendt felt, hvor der mangler noget vigtigt, f.eks. en overrasket udpegning af det sted, hvor det nu stjålne fjernsyn til vores forbavselse ikke længere står. Om dette er en negation, som korresponderer med det konventionelle sprogs negation er et åbent spørgsmål. Anthony Wilden vil benægte dette, idet han kobler negationen til den konventionelle sproglige kode (den digitale kode) (Wilden 1980). Tomasellos teori om fælles baggrundviden (Common ground) synes at acceptere negationen som en kommunikativ mulighed i forbindelse med en ostensiv udpegning (Tomasello 2008).
6. Til sidst skal nævnes, at den ostensive tegndannelse er en forudsætning for, at barnet kan indgå i en egentlig pædago-

gisk kontekst. Den pædagogiske undervisning og vejledning af den opvoksende generation har som sin forudsætning, at tegnet, gennem dialektikken mellem *henvendelse* og *henvisning*, kommunikativt sammenkobler barnets verden, den voksnes verden med en fælles verden. Kun herved bliver en egentlig kulturoverlevering mulig. Den ostensive tegndannelse og pædagogikken bliver hermed et vigtigt bud på et universelt menneskeligt forhold, som adskiller os fra andre dyrearten.

Litteratur

- Bruner, Jerome (1998): Uddannelseskulturen, Munksgaard
- Buur Hansen, Niels (2007): Mennesket i verden, verden i mennesket, Ph.d.-afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Buur Hanen, Niels (2000): Pædagogikkens treklang, Gyldendal.
- Donald, Merlin (1991): Origins of the modern mind, Harvard University Press, London
- Gall Jørgensen, Keld (1993): Semiotik, Gyldendal,
- Gustavsson, Jan (2009): "Semiotik" i Helder m.fl. (red.): Kommunikationsteori – En grundbog, Hans Reitzels Forlag
- Hansen, Jens Jørgen (2006): Mellem design og didaktik, Ph.d. afhandling, Syddansk Universitet.
- Katzenelson, Boje (1994): "Mennesketilblivelsens koreografi og kundskabens grundlag", i Asger Neumann (red.): Det særligt menneskelige, Hans Reitzels Forlag, s. 59-105.
- Leung & Rheingold (1981): "Development of Pointing as a Social Gesture", s. 215-220 i Developmental Psychology, vol. 17, no. 2
- Liszkowski, U., M., Carpenter, A. Henning, Striano, T. og Tomasello, M. (2004): "12-month-olds point to share attention and interest", i Developmental Science, 7, s. 297 - 307
- Nørmark, Dennis & Andreassen, Lars (2007): Det virkelige menneske, People's Press.
- Peirce, Charles Sanders (1994): Semiotik og pragmatisme, Samlernes Bogklub.
- Poulsen, Arne (2008): Børns udvikling, Gyldendal.
- Rasmussen, Jens (1999): "Læring og læringsteorier", i Kvan, nr. 54

- Ricœur, Paul (1991): "Tekstmodellen: Meningsfuld handling betragtet som tekst" i Schmidt, Lars-Henrik (red.): Det videnskabelige perspektiv, Akademisk Forlag
- Paul Ricœurs (1979): Sprogfilosofi, Vinten
- Schaffer, H. F. (2001): Social udvikling, Hans Reitzels Forlag
- Togeby, Ole (2009): "Kommunikation og sprog" i Helder m.fl. (red.): Kommunikationsteori – En grundbog, Hans Reitzels Forlag.
- Tomasello, Michael (1999): The cultural origins of human cognition, Harvard University Press.
- Tomasello, Michael (2006): "Why Don't Apes Point?" i N. J. Enfield & S. C. Levison (eds.): Roots of Human Sociality: Culture, cognition and interaction, s. 6, Oxford & New York. Findes på nettet: http://www.radicalanthropologygroup.org/class_text_104.pdf
- Tomasello, Michael & Carpenter, Malinda (2007): "Shared intentionality" i Development Science, 10:1, s. 122. Findes også på nettet: <http://www.anthro.utah.edu/PDFs/tomasello-carpenter07sharedintentionality.pdf>
- Tomasello, Michael (2008): Origins og Human Communication, s. 73ff, The MIT Press.
- Wilden, Anthony (1980): System and Structure, Tavistock London 6

Noter

- ¹ Donald E. Browns liste over det universelt menneskelige viser, at pædagogik/undervisning synes at være et overset bud på det universelt menneskelige (se Nørmark & Andreassen 2007: 503)
- ² Jeg har – inspireret af K.E. Løgstrup – udfoldet pædagogikken forstået som henvendelse og henvisning i de to omtalte referencer.
- ³ Dette konventionelle kropssprog har en egentlig tegn-karakter, mens det analoge kropssprog (hvor kroppen udtrykker vores følelser – rødmen, aggressivt kropssprog etc.) ikke kan anskues som egentlige tegn, men blot som analoge proto-tegn, der ikke står i et arbitrært forhold til det, de henviser til (indre følelser).
- ⁴ Jf. Ricœurs diskusopfattelse (Ricœur 1991) som han dog, set fra dette perspektiv, desværre kun knytter til sætningsniveauet i sproget.
- ⁵ Det betyder ikke, at vi skal afholde os fra "at lade som om" at dyr og især spædbørn opfatter vores handlen som tegn. Vi taler heldigvis til spædbørn, som om de forstår vore kommunikative bestræbelser som egentlige tegn. Denne "laden som om" spiller sandsynligvis en stor rolle for "menneskeliggørelsesprojektet" overfor vore børn (Katzenelson 1994).

Nyhed fra Slagmark

Den amerikanske revolution startede 'revolutionernes tidsalder', og den fortsætter med at sætte dybe spor i det aktuelle politiske landskab.

Bogen bringer oversættelser af 38 primærtekster i uddrag fra både før, under og efter revolutionen. Bogen giver desuden en grundning indføring i den idéhistoriske baggrund for revolutionen samt en tidslinje over de vigtigste begivenheder.

PRIS KUN
229 kr.

BESTIL PÅ
slagmark.dk

Hunting

– Death and the *Signs* of Life

In this essay I have reworked the question of death in hunting by defining it as an activity whose nature implies a relation of being by living the death of the animal. Once this relation is understood more fully, it becomes obvious that the animal is not an isolated totality of relations, but is instead a relative being whose being merits a moral obligation on the part of the hunter to make the manner of its death worthy of the manner of its being.

Undeniably, hunting has become a dying cultural practice in western society. A myriad of different reasons can be given to account for this development: for instance that the demographic transition from traditionally agrarian to urban life in modern society has diminished the social status of hunting and therefore made people either less inclined towards it or outright disapproving of it – Stedman and Hebelein (2001). This disapproval, especially of hunting as a leisure activity, is almost always directed at the apparent moral wrongness of killing an animal for sport; an issue that has been the subject of many articles in bioethics and put forth with quite cogent arguments to this effect, e.g. by Peter Singer (1975) and Tom Regan (1985). A decline in the numbers of active

hunters may thus be seen as a welcome development, mirroring an underlying evolution of ethical thought, as Margaret Van de Pitte has put it:

Letting hunting die a natural death, either because we have morally matured in accord with the evolution of our cultures, or because we have simply no time for it or no interest in it, would be the pragmatic solution to the theoretical problem [of the morality of hunting] (van de Pitte 2003: 256 – my addition)

However, it will be the position of this paper that we ought to mourn, rather than rejoice in the death of hunting, as its passing represents a genuine loss of cultural knowledge, as well as a loss of insight

into and care for the *worlds* of the animals hunted. This last part may perhaps be the most difficult and counter-intuitive aspect of hunting to grasp: how can one purport to care for the animals one seeks to kill?

It is this moral question that takes centre stage in most normative theories for or against hunting, even to the extent that hunting is often defined in terms of this very question. For instance in the American philosopher Jordan Curnutt's article "How to Argue for and Against Sport Hunting" (1996), the question of how to define hunting is given at the outset with recourse to the act of killing.

[...] call a sport hunt complete when a wild animal is killed outright or as a result of wounding; partial when an animal is wounded but not killed; and incomplete when neither killing nor wounding occurs. We are interested then in the moral evaluation of complete and partial sport hunts. Neither the mental states of the hunter nor attempted ('unsuccessful') hunts in which an animal is not physically harmed are our principal concern here. (Curnutt 1996: 66)

From the moral point of view, normative judgements normally function by taking the act to be morally right or wrong, regardless of the motives or ends a person may have for doing it. This of course renders the act analyzable from an ethical perspective, but has the disadvantage of rendering the activity subservient to a particular set of actions: in this case defining hunting solely in terms of the act of killing an animal. By making normative judgements with regard to the permissibility of acts the primary nexus for pro- or anti-hunting sentiments, little effort has been made by

philosophers to examine the existential, epistemological and aesthetic dimensions of hunting, thus rendering a discussion of the practice itself without much content. Therefore the aim of this article will be to provide the reader with an insight into the nature of hunting and to provide a tentative validation of some of the values that underlie it as an activity.

Defining hunting as an activity

Attempting to define hunting by its underlying values as an activity, rather than by its end or causal outcome, may prove difficult as both the motives and mode of hunting vary. Some enjoy it in solidarity with other hunters in a consortium of hunters, while others prefer the quiet solitude of hunting alone, and still others enjoy the meal that may await as the outcome of hunt. It may therefore seem tempting to leave out considerations of the motives and character of the hunter from our evaluation of it as an activity. However, although motives for hunting may differ, there still seems to be some underlying concept of what constitutes and distinguishes hunting as an activity from the secondary considerations about the enjoyment derived from it. Likewise, although there are obvious differences between the quiet stalking of a deer through thick bush and forest and the loud rummaging hustle and bustle of dogs and beaters in large group hunts through fields and marshlands, there still seems to be an underlying relation of engagement with the animals hunted which characterizes and defines hunting in whichever form it takes.

This relation of engagement with the animals hunted must be understood as the activity of hunting, and distinguished from the purpose or end of this engagement. Hunting is therefore more correctly

understood in the present tense of the verb than as a noun. In this sense, the division in Jordan Curnutt's account of hunting between *complete* and *incomplete* forms of hunting becomes untenable, as the activity of hunting is not defined in terms of its outcome (i.e. the killing or wounding of the animal), but by the nature of the engagement with the animals hunted. Taking the engagement with the animal hunted to be the defining attribute of hunting as an activity calls for an explanation of how this attribute comes to mould the image of hunting and define the values and norms that hunting seeks to engender in its activity.

One of the most striking features of the engagement with prey when hunting is the necessity of engaging with the wild *otherness* of the prey. A hunter wants the prey to display a freedom of action that is not patterned on human wants and desires, but instead springs from its own mode of being in nature. Consequently, the engagement with the animal in hunting is only defined as *sporting* (sporting here meaning fair or sportsmanlike) when the animal is allowed to utilize its capabilities for eluding the hunters to its fullest extent, and failure to allow this full expression of animal independence from the hunters is the ruin of any hunt. One example of how a failure to live up to this requirement spoils the nature of the hunt could be the danish author Klaus Rifbjerg's anecdote about a duck-hunt in Lerbjerggård that went awry:

To make them [the ducks] stay, however, he had to feed them – with the predictable result that on the day of the big duck-hunt, all the ducks came waddling towards Leif, quacking happily in anticipation of the feed they had come to associate with him. (Rifbjerg 2010: 19 – my translation)

This example, although funny, illustrates an underlying problem with much contemporary hunting: that the demand for a sporting engagement with the animal is sidelined for a demand for easy entertainment which, as in this case, may result in an absurd reduction in the prey's instinctive behavior. However, the example also shows how the activity of hunting itself provides a moral corrective with regard to such reductive forms of engagement with animals – anything that so grotesquely undermines the very nature of the hunt is to be looked down on and ridiculed. Thus, rather than taking the view that the only way for hunting to undergo moral evaluation is by situating it in the rigmarole of moral philosophy on rights, utility and ecology, it is the position of this paper that an examination of its underlying norms and values may reveal and more fully express a moral code of correctives that is already inherent in hunting as an activity.

Hunting as semiosis

To gain a fuller understanding of the activity of hunting we need to examine the activity of hunting not only in terms of engagement with the prey, but also with regard to our relational structure to the *worlds* of the animals hunted. To *hunt* an animal in the active sense of the word is to gain and utilize an experience and awareness of the animal hunted by the marks it leaves in nature. The success of the hunter is therefore not given primarily in terms of shotgun proficiency, but by the level of knowledge of the species of prey and the worlds they inhabit. This knowledge is first and foremost utilized as a means of engaging the prey; to know when and where an animal may hide by following the *signs* it leaves in nature of its presence.

The hunting of the animals may thus be described as *semiotic* to the effect that a hunter *reads* the signs and markings they leave as a testament to their being. A rich tapestry of footprints, droppings, bent branches and indentations in the forest floor makes up the experience of hunting, to the effect that awareness of an animal almost always precedes a perception of it. The awareness that a hunter experiences of nature and of the animals inhabiting it thus becomes infinitely richer than what could be arrived at by a mere stroll or hike through forests and fields – rather than taking nature as a collection of isolated sights and sounds, hunting encourages and requires a relational awareness of how they relate to the worlds of animals. It is thus not uncommon for hunters to try to develop an insight into the conscious life of an animal by the signs it leaves in nature: for instance, do these scratch and scent marks on the trunk of a tree signal that the deer was agitated, bored or in heat? Although it may be a contested issue in philosophy whether or to what extent animals have consciousness, the answer, for the purposes of hunting, should always be given in the affirmative, as it provides a corrective for how to track and pursue the prey.

The notion of an animal awareness to the world they inhabit examined here in relation to hunting is developed more fully in the German biologist Jakob von Uexküll's *Umwelt* theory in his *A Stroll through the Worlds of Animals and Men* (1957). In this book, von Uexküll gives an account of how animals relate to the world they inhabit as selective interpreters by the famous example of a tick. A tick is a small blind and deaf insect which feeds on the blood of larger animals. It hangs from the edge of a leaf and drops onto the animal once it senses

a large warm-blooded food source. Once it is on the animal, it goes in search of a bare patch of skin, which it then bites and latches onto, feeding on the blood of the unknowing animal. This process could of course all be accounted for as the purely physical effects of sensory receptors and muscle effectors in the tick, making this behavioral 'reflex arc' possible. However, this would miss the point of the activity, according to von Uexküll as:

[...] *what we are dealing with is not an exchange between two objects, but the relations between a living subject and its object.*" (Uexküll 1957: 11)

To understand the activity is to know that the tick, being both deaf and blind, relies primarily on physical, chemical and thermal changes to its receptor organs as perceptual *signs*, rather than as causal impulses. The tick is conditioned by nature to interpret these changes in its environment as *signs* of nourishment and will thus only react provided that these signs are conducive to the functional circle that constitutes its means of being. This functional circle of selective sign interpretation is thus the basis for the animal's relations to the world. Consequently, for the tick the world is given entirely through this semiotic web of mediating relations which form the basis of its existence. Thus, to know an animal is to understand the species' significant surroundings that make up its world (its *Umwelt*). Once we recognize animals as autonomous – as selective interpreters of changes in their environment – we also come to recognize that their responses are not causally induced, but are instead given by the manner of their signifying relations to their world. And as the manner of

signifying relations differ from species to species, so too does their relational being to the world – what the wolf seeks (nourishment) the deer avoids (becoming food for the wolf).

Of course we might be tempted to say that although their relations to the world differ, animals nonetheless inhabit the same world and may therefore be accounted for as individually distinct entities with differing subjective experiences of the objective world, which we are aware of, but they are not. However, this account underlies an untenable subject-object dichotomy, which arises through a misconception with regard to conflating the unity of being with the multiplicity of categories applied to things. What differentiates humans from animals is our capacity to not only live the relations of signification that make up our lives, as animals do, but to grasp and express these relations in the absence of sense-perceptible modes of experience through a conceptual language. As Paul Bains has noted in his exposition on John Deely in *The Primacy of Semiosis: an Ontology of Relations* (2006)

Non-linguaging animals are aware of their surroundings and of relative beings, but not of the relations themselves, because relations themselves are not sense-perceptible. Univocal being requires an understanding of something that is not perceptible and that can only be expressed through linguistic means. (Bains 2003: 69)

This capacity for signifying relations through linguistic concepts, which are not themselves sense-perceptible, thus enables us to become aware of the relations that we are part of and enables us to categorize these relations *as* relations between and among things. However, due to our conceptual

awareness of relations, we have a habit of thinking of an individual existence as an isolated totality constituted by certain categorical transcendental relations which renders it the subject of these relations. We must therefore not be lured into thinking that our capacity for objectifying the characteristic relations and attributes of an animal provides an exhaustive account of its being, but instead think of it by the manner of its being to other things in ontological relations as a *relative being*.

[...] as soon as we wish to explain or understand some individual existent we are obliged to take account of what those individuals are not – namely, their relations and dependencies on things other than themselves (their ontological relations). For example: the eye or visual system is not a relation, but as soon as we wish to discourse about the eye we are forced by its manner of being to consider its relation to light. (Bains 2006: 67-68)

Thus when we try to account for an individual existent we can't do so by examining it in isolating, because the manner of its being is only given in its ontological relations to other existents. Similarly, when attempting to come to an understanding of an animal, we must resist the temptation to think of it as an entity which is separate from the relations that make up its being. This is made evident when comparing the caged animal in the zoo to its wild counterpart. The animal in a zoo may retain the same shape and form of its wild complement, but its world, devoid of the relations that make up its natural being, has been reduced to nothingness for our viewing pleasure. Thus, what we see in the zoo is not the animal in the true manner of its being, but rather

the husk of an entity made manageable as a spectacle. We must therefore be wary of experiencing the animal in separation from the relations that make up its being, as doing so merely satisfies reductive modes of knowledge and understanding.

The knowledge of the animal gleamed in the hunter's efforts to come upon it and engage it by tracking the signs of its being in nature has the effect that the animal is first known by its relations to its world, before it is perceived by the hunter. Consequently, the meaning or the signifying idea of the animal is allowed to expand itself in the consciousness of the hunter, so that it invokes in him an admiration and genuine appreciation of the animal when he first perceives or confronts it. Indeed, for the hunter to be ignorant or disrespectful of the world of the animal would most likely result in the animal becoming aware of his presence. To underestimate the animal's awareness of its environment or to misjudge its ability to navigate through familiar terrain will almost always result in the prey eluding the hunter. The hunter must therefore reach a degree of awareness in which he represents the signifying relations that make up the animal's world, as well as how his presence may affect how the animal reacts to its environment. The activity of hunting is therefore best understood as semiosis, in that it requires both an understanding of the signs in nature and an awareness of the production of meaning through signs.

Hunting and the act of death

Having now come to a fuller sense of the activity of hunting as necessitating a semiotic engagement with the animal in the fullness of its relational being, we still need to

face the question of how the hunter can bring himself to end the life of an animal he so thoroughly admires and appreciates.

In the hunt, death as an experience is always present; as the opportunity for engaging the prey may arise at any moment, so too is the possibility of having to decide whether or not this engagement is to end in its demise. For the hunter, coming upon the animal and engaging it is therefore marked by a transition from a relational awareness of the animal, as the possible meaning carrier of the signs he has used to track it, to the manner of its actualized relation to him in the moment of engagement. In this moment of transition, the hunter must find the resolve to live this relation to the animal, rather than merely being aware of it. This in turn implies that the hunter must recognize his part in this relation and accept his responsibility in it as the death of the animal.

The decision to take the life of an animal may at first glance be thought of as being motivated by the sense of power that this action so readily provides. However, this is in some sense illusory, as the decision itself is almost always made in rapt emotion; the decision must be met by composing and steeling oneself to it, by coming to terms with it. Any hunter will tell you of the sensation shortly preceding the moment of squeezing the trigger, a flutter of emotion which must be kept in check to ensure that the animal dies as painlessly as possible. Although being an active hunter myself, I still find it difficult to fully express the emotions evoked at the moment of deciding to take the life of the animal. A quote from the American author James Bradley's *The Resurrectionist* (2006) may, however, do something to this effect:

It is a dreadful sort of power, this. To hold a life so small in your control. And yet it is not the power to give or take that life which makes it terrible. After all, to live, to die, each is a simple thing. Rather it is the intimacy of it, the way that in the possession of such power you are made naked in gaze of another, as they are in yours.
(Bradley 2006: 277)

As the quote from James Bradley illustrates, the possession of such power renders one quite naked in one's relation to the animal by implying the inescapability of moral authority and responsibility in using it. However, although this decision may be weighty, it need not be accompanied by a brooding or melancholy experience, but may in fact be something to rejoice in; rather than attempting to disregard the fact of death to the point of denial, we may instead see it as a worthy end to a relation of being. This in turn implies a relational awareness of life and death, which seeks to affirm the former in the latter; we wish in our engagement with the animal to experience the fullness of its being, so that its death becomes an expression of this being, rather than the end of it. The decision to take a life in hunting is thus based on the hope that the animal dies in manner worthy of its life, so that the manner of its being is not disrupted or ruined by the manner of its death. Hunting therefore implies a mirroring of life and death and a possibility of recognizing and coming to terms with this relation by standing resolute in one's decision on how to live with regard to it.

The connection between life and death is thus always present in the hunt in a way which is seldom acknowledged in ordinary

life; we hardly ever think of death, because we hardly ever consider the possibility of our not-being. We may, of course, try to approach it philosophically or existentially, but this is often done by putting death at an arms' length, trying to make it reasonable and manageable as a relational property through its objectification. However, this in turn is an expression of our neglect to consider one of the most fundamentally constitutive relations in the manner of our being: how we relate to fact of our own demise and how we *live* this relation. By not thinking *being* as a relation unto death, most people come to conflate being with life, thereby taking the stance that the theme of any moral-theory of existence should be the preservation of life and prevention of death. Although this may first appear to be a noble sentiment, it nonetheless underlies a static notion of existence which shelters it from its own modes of expression – taking the animal's life to be of more value than its possibilities for coming to a free expression of its being. The account of hunting that has been developing here, on the other hand, demonstrates how an animal's possibilities for developing *a being to the world* is not only in keeping with the hunt, but is a genuine requirement for the sporting engagement with the animal. Thus as human life encroaches ever more fully upon the worlds of animals (e.g. animals killed by traffic or farming equipment), we ought to consider if it is prudent to discount an activity which so actively encourages the possibilities for animals to come to a free expression of their being, even if it implies a relation to death.

Bibliography

- Bains, Paul (2006): *The Primacy of Semiosis: an Ontology of Relations*; University of Toronto Press Incorporated
- Bradley, James (2006): *The Resurrectionist*, Picador: Pan Macmillan
- Curnutt, Jordan (1996): "How to Argue for and Against Sport Hunting", in *Journal of Social Philosophy*, vol. 27, no. 2
- Regan, Tom (1985): "The Case for Animal Rights" in *In Defense of Animals* Basil Blackwell pp. 13-26
- Rifbjerg, Klaus (2010): *Så Kom en Hæslig Jæger*, Tiderne Skrifter
- Singer, Peter (1975): *Animal Liberation: A New Ethics for our Treatment of Animals*, Pimlico Books, Random House
- Stedman, Richard C. and Hebelein, Thomas A. (2001): "Hunting and Rural Socialization: Contingent effects of the Rural Setting on Hunting Participation" in *Rural Sociology*, 66(4)
- van de Pitte, Margaret (2003): "The Moral Basis for Public Policy Encouraging Sport Hunting" in *Journal of Social Philosophy*, vol. 34, no. 2
- von Uexküll, Jacob (1957): "A Stroll through the Worlds of Animals and Men" in *Instinctive Behaviour: The Development of a Modern Concept*, International Universities Press

Christoffer Basse Eriksen

Kød – eller sjæl, som min datter siger

– om Diderots vitalistiske materialisme

Hvad er et dyr? Dette spørgsmål stiller Denis Diderot sig selv i artiklen ”Dyr”, som udkom i første bind af *Encyklopædien* i 1751, og som *Semikolon* bringer i dette nummer. Denne artikel anskueliggør Diderots undersøgelser af kategorien dyr og tegner konturerne af nogle af de naturhistoriske diskussioner, som dannede rammen for Diderots visualisering af dyret og naturen.

Titlen på denne introducerende artikel er en spidsformulering taget fra Denis Diderots (1713-1784) ”Samtale mellem D’Alembert og Diderot”, den første dialog i den vittige og provokerende dialogsamling *D’Alemberts Drøm* (1769, 1830). Ordene kommer fra figuren Diderot, der er i fuld gang med at belære den meget lidt standhaftige D’Alembert om verdens sande indretning, som han kort opsummerer sådan her: ”*I så fald findes der ikke mere end én substans i universet, i mennesket, i dyrene*” (Diderot 2009: 50). I sin iver for at overbevise D’Alembert om denne sætnings sandhed tager Diderot et æg frem og siger: ”*Betragt dette æg. Takket være det kan man kuldskaste alle verdens teologiske skoler og kirker*” (Ibid.: 46). Og hen mod slutningen falder så endelig denne ordveksling: ”*D’Alembert: Jeg tror, De har ret. Diderot: Det tror jeg også*” (Ibid.: 56).

Arrogance og kuldskastning af kirken – Diderot er meget veloplagt i samtalen ”Samtale mellem D’Alembert og Diderot”, og her passer stilen godt overens med vores indtryk af de vilde Oplysningsfilosoffer. Noget

mindre ophidsende vil de fleste moderne læsere nok finde artiklen ”Dyr”, som her er trykt på dansk for første gang i nærværende tidsskrift. I sin tunge, refererende stil synes den at være langt fra noget, der er blevet nedskrevet i en *chic* salon i Paris omgivet af ateister, genier og revolutionsiver. Og det er der da heller ikke noget, der tyder på at den er blevet. ”Dyr” blev skrevet i 1751 af Denis Diderot og Jean-Marie-Louise Daubenton¹ som et opslag til første bind af *Encyklopædien*, det kæmpeværk som Diderot udgav sammen med netop D’Alembert.

Hvad er et dyr? For os i dag er det umiddelbart selvindlysende. Et dyr er en hest, eller en myg eller en orangutang. Men måske er svaret ikke helt så selvindlysende, hvis man spørger fra en anden vinkel: Har dyr følelser? Er dyr lige så meget værd som mennesker? Kan mennesket tillade sig industrielt at slå dyr ihjel udelukkende for sit eget velbefindende? Disse spørgsmål bliver i høj grad stadig diskuteret. Men der er en forskel mellem disse spørgsmål og så de spørgsmål, Diderot stiller sig selv i ”Dyr”. Spørgsmålet

om dyrets værdi bliver i dag diskuteret som et etisk spørgsmål og bliver stillet ud fra etikken, filosofien og politikken. Spørgsmålet var også etisk og politisk for Diderot, men det vigtige er her, at han stillede spørgsmålet ud fra et andet felt, nemlig det *naturhistoriske*. Når Diderot spørger ”*Hvad er dyret da for noget?*” (43), så spørger han til, hvilken naturhistorisk fagterm *dyr* er. Så for at forstå Diderots svar må vi først sætte os ind i spørgsmålets naturhistoriske kontekst, da Diderot stillede det i 1751.

Naturens spørgsmål

Hvad er naturhistorie? Begrebet er i dag næsten gledet ud af det danske sprog. Vi finder det stadig i navnet ‘naturhistorisk museum’, men begrebet synes at have fået noget, ja, musealt over sig. Vi finder ingen naturhistorikere på vores universiteter eller på vores gymnasier. Til gengæld er der masser af biologer. Der ligger et elementært begrebshistorisk problem i, at det, som i Oplysningstiden² gik under navnet naturhistorie, siden har fået navnet *biologi*, for kan vi sige, at naturhistorien og biologiens undersøgelsesfelt er det samme? Til denne introduktions brug er det dog nok at nævne, at biologi som begreb først opstod med videnskaberne institutionalisering i det 19. århundrede og specielt med Treviranus og Lamarcks forskning (Wolfe 2010b: 1).

Men hvad var så naturhistorien? Dels var det den kategoriserende videnskab, eller taksonomien, dvs. botanik og zoologi. Taksonomi er den systematiske kategorisering af mineraler, planter og dyr. Denne del af naturhistoriens gebet byggede på erfaring og var desuden utroligt populær. Ofte behøvede botanikeren ikke meget mere end tid til at sidde i naturen og i manges tilfælde også en god flaske rødvin. Naturhistorikerne undersøgte desuden også emner som fysiologi,

embryologi, fordøjelsen og forplantningen.

Naturhistorien i Oplysningstiden beskæftigede sig som sådan ikke med nye emner. Disse emner, eller *topoi*, såsom kroppen, naturen, dyrene, sjælen, religionen var ikke nye i filosofien. Det nye var, at videnskabsmændene ”naturaliserede” disse emner, dvs. at de behandlede dem som stykker natur, og ikke som metafysiske emner (Wolfe 2009: 65). Filosofer havde også tidligere bygget deres tænkning på biologiske emner (tænk bare på Aristoteles), men det var først med intensiveringen af naturhistorien i Oplysningstiden, at der opstod en tradition for at undersøge naturen som et specifikt felt³ (Wolfe 2010a: 46-47).

Dertil kommer, at naturhistorikernes verden blev større i takt med at deres midler og metoder til undersøgelserne udvikledes. Flere opdagelser blev udslagsgivende for diskussionen af naturhistorien, blandt andre Abraham Trembleys (1710-1784) opdagelse af ferskvandspolypens regenerationsevner⁴, Lazzaro Spallanzanis (1729-1799) undersøgelser af fordøjelsen (Wolfe 2010b: 3) og Nicolaas Hartsoekers (1656-1725) opdagelse af sædens livlighed under mikroskopet. Derudover blev den europæiske offentlighed i kraft af kolonialiseringen konfronteret med hidtil ukendte eksemplarer af dyr og planter, som blev hentet hjem fra ’de nye verdener’ i Amerika, Afrika og Østen. En anden kilde til forundring var de monstre, som blev samlet i raritetskabinetter rundt omkring i Europa.⁵

Den anden side af naturhistorien var meta-taksonomisk. Dels kategoriserede man altså naturen, men samtidig overvejede man med hvilken *metode*, man skulle kategorisere. Denne gren var spekulativ og havde et ikke-afklaret overlap med filosofien, hvilket vi tydeligt kan se i Diderots tekst. De to dele af naturhistorien var selv-

følgelig ikke adskilt fra hinanden. Der ligger fx mange meta-taksonomiske pointer i Carl von Linnés (1707-1778) omfattende kategorisering i *Systema Naturæ* (1735-1768), selvom han undgik de fleste teoretiske debatter (Sloan 1976: 360-361).

Kategorier og konventioner

Vi kan let beskrive, hvad Diderot ville svare på i sin artikel. Han ville give et svar på spørgsmålet: "Hvad er et *dyr* for noget?" (43). Sværere er det måske at begribe, hvorfor Diderot havde så store kvaler med at svare på spørgsmålet, mens det samtidig er ham magtpåliggende at forsøge. Han prøver flere gange at komme i gang, og gentager endda sit spørgsmål tre gange: "Hvad er et *dyr* for noget?", "Hvad er dyret imidlertid for noget?" og "Hvad er dyret da for noget?" (43, 43, 43).

Problemet for Diderot lå i selve *begrebet* eller *kategorien* dyr. I artiklen har han som sådan ingen problemer med at komme med eksempler på dyr, fx hesten, hunden, aben eller østersen, men når han skal bestemme selve begrebet dyr, må han altså tage flere tilløb. Grunden til dette er, at Diderot fornægtede en essentialistisk forståelse af begreberne. I stedet var han, inspireret af John Locke, nominalist, som det fremgår af dette citat:

Hvis man gennemløber alle dyrets kendte egenskaber, så vil man ikke finde nogen, som ikke mangler hos et eller andet væsen, som man er nødt til at give navnet dyr, eller som tilhører et andet væsen, som man ikke kan give dette navn. (43)

Note: Da Diderots artikel bringes på s. 43-48 i dette nr., refereres Diderots artikel i denne artikel simpelthen med et sidetal i parantes.

Et begreb har ikke en klar definition, som stemmer overens med fænomenet, i stedet er et begreb noget, som mennesket selv ved hjælp af erfaringen syntetiserer efter kendskab til mange fænomener. Ligeså altså med dyret. Er egenskaben 'hale' fx en del af kategorien 'dyr', eller hvad med 'store fortænder'? Det er nemt både at finde eksempler og modeksempler, mener Diderot:

Jo mere man undersøger naturen, jo mere bliver man overbevist om, at det for at udtrykke sig præcist ville være nødvendigt med lige så mange forskellige betegnelser, som der er individer, og at det kun er af nød, at man har opfundet de generelle navne, eftersom disse generelle navne er mere eller mindre meningsløse, alt efter om man gør større eller mindre fremskridt i studiet af naturen (43)

Diderot vægrer sig ved fællesbetegnelserne, for det fælles ved dem er noget, vi selv finder på, det findes ikke i naturen. Men det betyder for Diderot ikke, at det er umuligt at udtale sig om eller forstå naturen, men i stedet at man må genoverveje selve forestillingen om naturen.

Diderots samtalepartner, der både citeres, parafraseres og hyldes i artiklen, er Buffon. Georges-Louis Leclerc, comte de Buffon (1707-1788) stod i centrum for den store udvikling, som den naturhistoriske forskning undergik i det 18. århundrede. Buffon var venner med naturhistorikerne Abraham Trembley (1710-1784) og John Turberville Needham (1713-1781) samt Daubenton, Diderot og flere andre af Oplysningsfilosofiens store skikkelser. Desuden var han fra 1739 bestyrer af Jardin du Roi i Paris (nu Jardin des Plantes). I forbindelse med hans botaniseringsarbejde

her udgav han flerbindsværket *Histoire Naturelle*, en gennemgang af både mineraler, planter og dyr, der dog afveg fra Linnés tilsvarende *Natura Historæ* ved dens anderledes klassificeringsprincip. Da Diderot i 1749 blev smidt i kachotten på grund af en ateismeanklage, fik han et par bind af *Histoire Naturelle* smuglet ind til sig. Afskærmet fra omverdenen udenfor læste han med omhu Buffons overvejelser over naturen og systematiseringen af den, og senere, da han genoptog arbejdet med *Encyclopædien*, prøvede han at få Buffon til at skrive artiklen "Natur". Buffon indvilgede, men artiklen blev aldrig leveret (Roe 2001: 42).

Buffon var præget af en lockesk epistemologisk skepticisme og en udpræget lede ved systemtænkning og metode. I et arrogant, men velskrevet opgør med Carl von Linnés taksonomi, som byggede på reproduktionsorganernes karakteristika, hævdede han, at systematiseringen af naturen kun siger noget om menneskets egen systematisering, men intet om naturen. Som vi også hører Diderot hævde i sin artikel, så er systematisk kategorisering ifølge Buffon:

[...] *at the very most only a convention, an arbitrary language, a means of mutual understanding. But no real cognizance of things can result from it* (Buffon 1976: 152)

I stedet foreslog Buffon en kategorisering som var baseret på naturens forhold til mennesket (Buffon 1976: 164). Diderot lader ofte Buffon tale i artiklen, ja, faktisk er artiklen, som Diderot også tilkendegiver, i høj grad en sammensætning af citater fra *Histoire Naturelle*.

Følelsen som central egenskab

Diderot kommer, trods sit besvær, frem til noget, der ligner en definition af dyret. Dyret er, skriver han: "[...] *det levende og organiserede materiale, som føler, handler, bevæger, ernærer og forplanter sig*" (43). Planten adskiller sig fra ved dyret derved, at den ikke hverken føler, handler eller bevæger sig. Mineralet, som Diderot fastholder som det tredje rige, gør ingenting, det er dødt. Den vigtigste forskel er dog *følelsen* (*sensibilité*). Følelsen, eller sensibiliteten, er et centralt begreb hos Diderot. Med følelsen mener han både det, at fornemme sin omverden omkring sig, men samtidig også at være i stand til at behandle den. Begrebet dækker altså hos Diderot over to ting. For det første er det en samlebetegnelse for det, naturhistorikeren Albrecht von Haller andetsteds havde kaldt *irritabiliteten* og *sensibiliteten*. Disse vitale funktioner – hvis opdagelse for Haller kom af en nysgerrighed for, hvad det er, der får dyrs og menneskers kroppe til at mærke materien rundt om sig og trække sig sammen ved visse berøringer – er det, vi i dag kalder nervesystemet. For det andet betegner følelsen for Diderot væseners evne til at vurdere, kategorisere og sprogliggøre deres omverden (Kaitaro 2008: 585-586; Wolfe 2010b: 17-18).

Ifølge Diderot er det følelsen, hvilket vil sige: samhørigheden med eller bevågenheden overfor verden, der afgør et væsens karakter. Et dyr er mere i kontakt med sin omverden, idet det kan bevæge sig rundt i den, mens en sten fx ikke kan interagere med omverdenen.

[D]yrene [har] *førstepladsen både i kraft af den lighed, som de har med os og i kraft af den overlegenhed, som vi tilkender dem i forhold til planterne eller de døde ting.* (45)

skriver Diderot, og vi aner nu konturerne af et verdensbillede, som har sit navn i *Den store værenskæde*, endnu et af de begreber, Diderot har fra Buffon. Diderot skriver, at:

[...] universet er en eneste maskine, hvor alt er forbundet, og hvor væsnerne står oven over eller neden under de andre i kraft af nogle umærkelige graddelinger, således at der ikke er noget tomrum i kæden [...] (43)

Diderot forestiller sig altså, at alle verdens skabninger er indeholdt i denne maskine⁶ eller kæde, og at mennesket står øverst og den døde materie nederst. Til det er der et par ting at hæfte sig ved. For det første er Diderots verdensbillede *holistisk* eller *monistisk*. Hele verden er forbundet med hinanden i den samme enhed, nemlig naturen. Diderot kalder også naturen for ”*le tout*”, dvs. *det hele* (Wolfe 2010a: 62). For det andet skal kæden ikke forstås som et hierarki, i hvert fald ikke hvis man associerer til et værenshierarki i skolestisk forstand. For at præcisere, hvorfor Diderots verdensbillede ikke er fast og uforanderligt som det skolastiske verdensbillede, men i stedet dynamisk og foranderligt, må vi kigge nærmere på, hvilke eksempler Diderot bringer på følelsen.

Umærkelige grader af dyr

Følelse er nemlig ikke noget, man har i kraft af sin art eller sin essens. Det er ikke en konstant essens i væsenet, derimod er følelsen foranderlig i forhold til, hvilken tilstand væsenet befinder sig i. Diderot bruger det sløve eller sovende menneske som eksempel:

Mister mennesket i øvrigt ikke selv nogle gange følelsen uden at ophøre med at leve eller være et dyr? Pulsens slår, blodkredset fungerer og alle dyriske funktioner finder sted, men mennesket føler hverken sig

selv eller de andre væsener. [...] Hvis det i denne tilstand stadig er et dyr, hvad er der da i vejen for, at det er et af den slags dyr, som er på vej fra den mest fuldkomne plante til det mest dumme dyr? (43)

I denne tilstand er mennesket stadig et dyr, idet pulsen slår, det kan bevæge sig, etc. men det er ikke i kontakt med sin omverden, og derfor befinder det sig altså lavere i kæden.

Det samme kan være tilfældet med dyret. For et dyr er ikke bare et dyr.

Et insekt er i denne forstand noget mindre dyrisk end en hund. En østers er endnu mindre dyrisk end et insekt. En gøple eller en ferskvandspolyp er det endnu mindre end en østers, og eftersom naturen går frem i umærkelige nuancer, bør vi finde nogle dyr, der er endnu mindre dyriske end en gøple eller en polyp (44).

Den idé Diderot her fremlægger, er helt central for at forstå hans verdensbillede. Diderot *relativiserer* nemlig kategorien dyr. I stedet for at være en binær kategori er Diderots begreb om dyret at forstå som en mængde. Konfronteret med et vilkårligt væsen vil vi⁷ hurtigt svare ‘ja’ eller ‘nej’ til spørgsmålet om væsnet er et dyr. Hvis det er en orangutang er svaret ja. Hvis det er en mælkebøtte er svaret nej. Og hvis det er en mælkebøtte kan vi med det samme konstatere, at det er en plante. Det er denne, ifølge Diderot, kunstige kategorisering, som han har det svært med i teksten. Et dyr er ikke bare et dyr, nogle dyr er mere dyr end andre.

Det giver dog endnu et problem at postulere, at der findes grader af dyriskhed. For hvordan vurderer man, hvem der er mest dyr? Svaret overtager Diderot igen fra Buffon. Dyrene, planterne og alle naturens væsner skal vurderes efter deres relation til

mennesket. Dyrene tilkendes ”førstepladsen” (45) fordi de minder om mennesker, og fordi de har flere relationer med verden omkring dem. Men denne førsteplads er altså ikke givet til alle dyr, for kategorien dyr er som sagt ikke fastforankret, og der findes dyr som er så lidt dyr, at de næsten er planter. Det skal dog holdes for øje, at kategoriseringen altid kun er en metode til at forstå naturen. Ifølge Buffon og Diderot findes der ingen naturlig metode. Deres opdelinger skal ikke forstås ontologisk, men i stedet som et heuristisk forsøg på at lære naturen bedre at kende. Naturen er konstant omskiftelig og foranderlig, så alle inddelinger er bare menneskets forsøg på at forstå naturen i et øjeblik. Naturen selv har ingen inddelinger. ”Erfaringen går frem skridt for skridt, og systemtænkningen går altid frem med spring og hop” (48), som Diderot skriver.

Diderots vitalistiske materialisme

Hvis skillelinjen mellem dyrene og planterne kun er en kunstig abstraktion, som mennesket har skabt, hvad så med linjen mellem planterne og mineralerne? Diderot har konkluderet, at mineralerne kun er død materie, men han korrigerer senere ved at foreslå, at der må være ”nogle mellemliggende væsner”, som han kalder ”organiske molekyler” (3). Men her melder spørgsmålene sig: Betyder det, at der findes dødt materiale eller at hele naturen er levende? Eller: Hvad er det levende? Diderot diskuterer dette forhold mellem det døde og det levende i slutningen af artiklen. Angående menneskets eksistens skriver han:

Det er derfor organisationen, livet, sjælen, som i egentlig forstand udgør vores eksistens. Betraget ud fra dette synspunkt er materien i mindre grad grunden til denne eksistens og mere en biting” (48)

Samtidig skriver han som konklusion på hele artiklen, “[...] at det levende i stedet for at være en metafysisk grad hos væsnerne er en fysisk egenskab ved materien” (48).

Disse to sætninger er umiddelbart modstridende. Først skriver han, at det afgørende ved eksistensen, altså det, der gør det levende levende, er organisationen, og at materien blot er en biting. Derefter skriver han, at det levende netop er en egenskab ved materien. Nøglen til at forstå denne umiddelbare selvmodsigelse ligger i begrebet *organisationen*. Diderot taler om det organiserede som et synonym for det organiske, dvs. det levende materiale. Han har konstateret at der er en forskel mellem det døde (uorganiske) og det levende (organiske) materiale, men i stedet for at koncipere forskellen som en væsensforskel, anser Diderot, ligesom forskellen mellem planter og dyr, som en gradsforskel. Den døde materie er i princippet også levende, den er bare ikke blevet organiseret på en sådan måde, at det levende vågner (Wolfe 2010b: 17). Det levende, det sjælfulde, er ikke noget metafysisk, men i stedet en mere avanceret sammensætning af rent fysiske materiale.⁸ Diderot er her i modstrid med sin helt Buffon, som fastholdt at der er en væsentlig forskel mellem *matière vivante* (levende materie) og *matière morte* (død materie) (Roger 1997: 749). Diderots holdning til det levende som organiseret materiale kan vi benævne *vitalistisk materialisme* (Kaitaro 2008: 581).

Vitalistisk materialisme klinger lidt som et oxymoron. I sin biologiske normaldefinition er *vitalismen* den retning, der mener at ekstrafysiske kræfter styrer fysikken. Heroverfor er *materialismen* den retning, der mener, at der kun findes stof og bevægelse. Hos Diderot sammenfalder de to retninger i og med at han tillægger materien vitalistiske

egenskaber. Al materie har *livs-egenskaber*, men i varierende grader. Her er vi tilbage ved starten af denne læsning, for denne livs-egenskab er præcis det, Diderot kalder *følelsen*. Evnen til frit at forholde sig til sig selv og sin omverden.

Livets radikalitet i Oplysningstiden

Her afslutningsvis vil jeg løfte blikket en smule fra artiklen ”Dyr”. Vi har set, hvordan ’det levende’ var en central kategori for Diderot. Jeg har også været inde på, hvordan naturhistorikerne begyndte at undersøge naturen ud fra en ny præmis, nemlig at den levende natur skulle være noget specielt og derfor også skulle undersøges på en passende måde. På trods af, at Diderot ender med at konkludere, at der ikke er en væsensforskel mellem dyrene og mineralerne, så er han bevidst om problemstillingen. Spøjst som det måske kan lyde, så var denne problemstilling forholdsvis ny i 1751. I Den videnskabelige revolution, perioden op til Oplysningstiden⁹, var spørgsmålet om livet ikke undersøgt, for livet eller det levende var ikke en kategori for sig selv. Det mekaniske verdensbillede skelnede ikke mellem liv og ikke-liv, tænk bare på Descartes’ syn på dyret som en avanceret maskine, der fungerer efter rent mekaniske principper. Men det betyder ikke, at disse mekanister anså hele naturen for at være død, det var bare ikke en del af deres diskurs at undersøge det levende som noget anderledes end det ikke-levende. Sagt på en anden måde var det levende ikke et problem for mekanisterne før Oplysningstiden (Wolfe 2010b: 5-9).

Set i modsætning til Diderot og de andre encyklopædister er dette interessant, idet spørgsmålet om det levende var helt centralt for dem, og ikke kun på et rent naturhistorisk plan. Naturhistorien var en slagmark

for nogle af tidens store ideologiske problemstillinger, og de nye naturhistoriske idéer, som her blev publiceret var en af grundene til at *Encyklopædiens* trykkelicens blev trukket tilbage (Roe 2001: 53). Som sagt var naturhistoriens emner som sådan ikke nye, det var måden, hvorpå de blev undersøgt, der var ny. Naturhistorikerne¹⁰ talte gerne om sjælen, teleologi i naturen eller Gud, emner som vi i dag finder udenfor naturvidenskabens område. De biologiske efterforskninger af forplantningen var et sprængfarligt emne, for heri lå implicit en kritisk stillingtagen til, hvordan skabelsesmiraklet skulle forstås. Og når Diderot spørger, om sjælen ligger i de enkelte elementer (molekyler) eller i hele væsenet, spørger han samtidig til, om materie har intelligens eller endda sjæl.

Samtidig ligger der i Diderots fokus på materien som det centrale i hans kosmologi et udtryk for hans ideologi. Diderot nedbryder et hierarki. Han langer i teksten ikke direkte ud efter hverken det monarkiske hierarki med kongen i toppen eller det kristne hierarki med Gud i toppen, men det er interessant, hvordan hans visualisering af naturen leverer en model for et sådant opgør mod et system med stærkt optrukne kategoriske grænser. Senere radikaliserede Diderot sin kritik af den statiske tænkning sådan at den også direkte angik de etablerede verdensbilleder, som vi også ser det i ”Samtale mellem Diderot og D’Alembert”, hvor det var ægget, der skulle vælte de teologiske skoler. Et af de bedste eksempler på, at opgøret med de etablerede systemer skulle udgå fra den naturhistoriske forskning finder vi i et andet opslag fra *Encyklopædien*, nemlig opslaget ”Naturforsker” fra det ellefte bind. Her slår Diderot sammenhængen mellem udforskningen af naturen og udfordringen af vanetænkningen fast, og

jeg vil lade dette citat afslutte denne introducerende artikel:

Som naturalister betegner man de, der ikke anerkender nogen Gud, men i stedet tror, at der kun findes en substans med forskellige egenskaber, som er så væsentlig for den som længden, bredden, dybden og som følge heraf bevirker at alt i naturen sker med en sådan nødvendighed, som vi ser det. Sådan forstået er naturalist synonym med ateist, spinozist, materialist osv. (Naumann 1972: 819)

Litteratur

- Buffon, Georges Louis LeClerq (1976): "Initial Discourse: On the Manner of Studying and Writing About Natural History" i Lyon, John, 1976: "The "Initial Discourse" to Buffon's *Histoire Naturelle: The First Complete English Translation*" i *Journal of the History of Biology*, Vol. 9, no. 1
- Daubenton, Jean-Marie-Louis; Diderot, Denis (2012): "Dyr" i *Semikolon - Tidsskrift for Idehistorie, Filosofi og Semiotik nr. 24*, uddrag trykt med tilladelse fra Forlaget Klim.
- Diderot, Denis (1972): "Naturforscher" i Naumann, Mandred (udg.), *Artikel aus der von Diderot und D'Alembert herausgegebenen Enzyklopädie*, Verlag Philipp Reclam, Leipzig
- Hagner, Michael (1999): "Enlightened Monsters" i Schaffer, Simon; Clark, William; Golinski, Jan (red.), *The Sciences in Enlightened Europe*, The University of Cambridge Press, London
- Kaitaro, Time (2008): "Can Matter Mark the Hours? Eighteenth-Century Vitalist Materialism and Functional Properties" i *Science in Context* 21, Cambridge University Press, Cambridge
- Roe, Shirley A (2001): "Radical Nature in the *Encyclopédie*" i Allen, G. E.; Macleod, R. M. (red.), *Science, History and Social Activism: A Tribute to Everett Mendelsohn*, Kluwer Academic Publishers, Great Britain
- Roger, Jacques (1997): *The Life Sciences in Eighteenth-Century French Thought*, Stanford University Press
- Sloan, Phillip R. (1976): "The Buffon-Linnaeus Controversy" i *Isis*, vol. 67 no. 3
- Wolfe, Charles T (2009): "Cabinet d'Histoire Naturelle," or: The Interplay of Nature and Artifice in

Diderot's Naturalism" i *Perspectives on Science*, vol. 17, no. 1, The Massachusetts Institute of Technology

Wolfe, Charles T. (2010a): "Endowed Molecules and Emergent Organization: The Maupertius-Diderot Debate" i *Early Science and Medicine* 15, Koninklijke Brill NV, Leiden

Wolfe, Charles T. (2010b) "Why was there no controversy over Life in the Scientific Revolution?" i Boantza, Victor; Dascal, Marcelo (red.), *Controversies in the Scientific Revolution*, John Benjamins, Amsterdam

Noter

- 1 Artiklen er underskrevet af både Daubenton og Diderot. Forskningen (fx Roe 2001: 42) anser dog artiklen udelukkende som Diderots arbejde, og jeg vil her gøre det samme.
- 2 Og forresten også tidligere. Det bedste eksempel er nok Plinius den Ældre (23-79) *Naturalis Historia* (år 77)
- 3 Jeg har taget disse to pointer direkte fra Wolfe 2009 og 2010a.
- 4 Ferskvandspolyppen blev hos naturhistorikerne et yndet eksempel fra naturriget, hvilket vi også ser i Diderots artikel.
- 5 "Monstre" var fx siamesiske tvillinger, fostre med unormale legemsdele, etc. Indsamlingen af monstre blev en hel industri, som blev muliggjort af forbedrede konserveringsteknikker. Dette spændende emne bliver undersøgt af Michael Hagner i hans artikel "Enlightened Monsters" (1999).
- 6 Ifølge Kaitaro 2008 benytter Diderot sig metaforisk af ordet maskine. Diderot er materialist, men han er ikke mekanist.
- 7 Med 'vi' mener jeg den hverdagslige moderne, vestlige forståelse, selvom det måske er lidt farligt at bruge en sådan generel mængde.
- 8 Hævdelser af, at der ingen forskel er på død og levende materie kaldes også *hylozoisme*.
- 9 Med videnskabshistoriske briller kan vi i hvert fald forsigtigt hævde, at det var tilfældet.
- 10 Her er selve kategorien 'naturhistoriker' problematisk, for der var selvfølgelig ikke noget til hinder for at en naturhistoriker også var teolog, matematiker eller filosof. Der var på dette tidspunkt ikke nødvendigvis nogen antagonisme mellem religion og naturvidenskab, men der kunne være det.
- 11 Min egen oversættelse af den refererede tyske oversættelse.

Dyr

Dyr, s. i. *(encyklopædisk orden, forstand, fornuft, filosofi eller videnskab, naturvidenskab, zoologi, dyr)* Hvad er et dyr for noget? Det er en af disse spørgsmål, som man er så meget mere i forlegenhed over, som man kender mere til filosofi og har et større kendskab til naturhistorien. Hvis man gennemløber alle dyrets kendte egenskaber, så vil man ikke finde nogen, som ikke mangler hos et eller andet væsen, som man er nødt til at give navnet dyr, eller som tilhører et andet væsen, som man ikke kan give dette navn. Hvis det i øvrigt er sandt, hvilket der næsten ikke hersker nogen tvivl om, at universet er en eneste maskine, hvor alt er forbundet, og hvor væsnerne står oven over eller neden under de andre i kraft af nogle umærkelige graddelinger, således at der ikke er noget tomrum i kæden, og at det farvede bånd, som tilhørte den berømte jesuiterfader Castel, og i hvilket man fra nuance til nuance gik fra hvid til sort uden at lægge mærke til det, er et sandt billede på naturens overgange, så vil det være meget vanskeligt at fastlægge de to grænser, inden for hvilke dyriskheden, om man så må sige, begynder og ender. En definition af dyret vil være for generel eller vil ikke være omfattende nok, idet den medtager væsner, som man måske burde udelukke, og udelukker andre, som den burde medtage. Jo mere man undersøger naturen, jo mere bliver man overbevist om, at det for at udtrykke sig præcist ville være nødvendigt med lige så mange forskellige betegnelser, som der er individer, og at det kun er af nød, at man har opfundet de generelle navne, eftersom disse generelle navne er mere eller mindre omfattende, meningsfulde eller meningsløse, alt efter om man gør større eller mindre fremskridt i studiet af naturen. Hvad er dyret imidlertid for noget? Det er, siger hr. de Buffon i Hist. nat. gen. & part., det levende og organiserede materiale, som føler, handler, bevæger, ernærer og forplanter sig. Følgelig er planten det levende og organiserede materiale, som ernærer og forplanter sig, men som ikke føler, handler eller bevæger sig. Mineralet er det døde og grove materiale, som ikke føler, handler, bevæger, ernærer eller forplanter sig. Hvoraf det yderligere følger, at følelsen er den vigtigste gradsforskel ved dyret. Det ligger imidlertid fast, at der ikke er noget dyr, uden det, som vi kalder for følelsen, eller snarere, hvis vi skal tro kartesianerne, så er der andre dyr end os, der kan føle. Dyrene, siger de, udviser tegn på det, men kun mennesket har tingen selv. Mister mennesket i øvrigt ikke selv nogle gange følelsen uden at ophøre med at leve eller være et dyr? Pulsen slår, blodkredsløbet fungerer og alle de dyriske funktioner finder sted, men mennesket føler hverken sig selv eller de andre væsner. Hvad er mennesket da for noget? Hvis det i denne tilstand stadig er et dyr, hvad er der da i vejen for, at det er et af den slags dyr, som er på vej fra den mest fuldkomne plante til det mest dumme dyr? Hvem har fortalt os, at denne overgang ikke var fyldt med mere eller mindre letargiske og mere eller mindre dybt henslumrende væsner, sådan at den eneste forskel, som der ville være mellem denne klasse og de andre klasser af dyr, som for eksempel vores, er, at de sover, og vi er vågne, og at vi er nogle dyr, der føler, og at de er nogle dyr, der ikke føler. Hvad er dyret da for noget?

Lad os høre hr. de Buffon forklare sig yderligere om dette emne. Ordet *dyr*, siger han i *Hist. nat. bind II, side 260*, i den betydning, hvori vi almindeligvis forstår det, repræsenterer en generel idé, der er dannet af nogle partikulære ideer, som man har gjort sig om nogle enkelte dyr. Alle de generelle ideer omfatter nogle forskellige ideer, som nærmer sig og adskiller sig mere eller mindre fra hinanden, og følgelig kan ingen generel idé være nøjagtig eller præcis. Den generelle idé, som vi har dannet os om *dyret*, vil, om De vil, hovedsageligt være taget fra de partikulære ideer om *hunden*, *hesten* og andre dyr, som forekommer os at have intelligens og vilje, og som synes at bevæge og beslutte sig ifølge denne vilje, og som er sammensat af kød og blod, og som søger og indtager deres føde, og som har sanser, køn og evnen til at forplante sig. Vi binder da et stort antal partikulære ideer sammen, når vi danner os den generelle idé, som vi udtrykker med ordet *dyr*, og man bør bemærke, at der i det store antal af disse partikulære ideer ikke er en eneste, som udgør den generelle idé's essens. For der er efter alles mening nogle dyr, som ikke synes at have nogen intelligens, vilje eller fremadrettet bevægelse, og der er nogle, der hverken har kød eller blod, og som kun synes at være storknet ler. Der er nogle, som ikke kan søge efter føde, og som kun modtager den fra det element, som de bor i. Endelig er der nogle, som ikke har nogen sanser, end ikke følesansen, eller i det mindste ikke i nogen grad, som vi kan opdage. Der er nogle, som ikke har noget køn, andre som har begge køn, og der er kun det generelle tilbage ved *dyret*, som det har tilfælles med planten, det vil sige evnen til at forplante sig. Det er derfor af det samlede hele, at den generelle idé er sammensat, og idet dette hele er sammensat af forskellige dele, er der nødvendigvis mellem disse dele

nogle graddelinger og nuancer. Et insekt er i denne forstand noget mindre dyrisk end en hund. En østers er endnu mindre dyrisk end et insekt. En goble eller en ferskvandspolyp er det endnu mindre end en østers, og eftersom naturen går frem i umærkelige nuancer, bør vi finde nogle dyr, der er endnu mindre dyriske end en goble eller en polyp. Vores generelle ideer er kun nogle kunstige metoder, som vi har dannet os for at samle et stort antal objekter inden for det samme synspunkt, og de har ligesom de kunstige metoder den fejl aldrig at kunne omfatte alt. De er endda i modstrid med naturens gang, som foregår ensartet, umærkeligt og altid partikulært, sådan at det er fordi, man vil forstå et alt for stort antal partikulære ideer i et enkelt ord, at vi ikke har nogen klar idé om det, som dette ord betyder. Fordi dette ord er almindelig accepteret, forestiller man sig, at dette ord er en linie, som man kan drage mellem naturens frembringelser, og at alt det, som er oven over denne linie faktisk er *dyr*, og at alt det, som er neden under kun kan være *planter*, der er et lige så generelt ord som det første, og som man på samme måde anvender som en skillelinie mellem de organiserede legemer og de grove legemer. Disse skillelinier eksisterer imidlertid ikke i naturen. Der er nogle væsner, som er hverken dyr, planter eller mineraler, og som man forgæves ville forsøge at relatere til den ene eller den anden gruppe. Når hr. Trembley, denne forfatter, som blev berømt for opdagelsen af nogle dyr, som mangfoldiggjorde sig i kraft af nogle løsevne, afskærne eller adskilte dele, for den første gang observerede andemadspolyppen, hvor meget tid brugte han så ikke på at finde ud af, om denne polyp var et *dyr* eller en *plante*! Hvor meget tvivl og uvished måtte han ikke gennemleve på den bekostning? Det er fordi andemadspolyppen hverken kan være det

ene eller det andet, og at alt, hvad man kan sige om den, er, at den nærmer sig lidt mere til *dyret* end til *planten*, og eftersom man absolut vil have, at ethvert levende væsen er et *dyr* eller en *plante*, mener man ikke, at man kender et organiseret væsen ordentligt, hvis man ikke henfører det til det ene eller det andet af disse to generelle navne, mens der må være og faktisk også er et stort antal *organiserede* væsner, som hverken er det ene eller det andet. De bevægende legemer, som man finder i sædværkerne, i dyrenes kød, som trækker i vand, i frøene og andre plantedele, som ligeledes trækker i vand, er af denne art. Man kan ikke sige, at de er nogle dyr, og man kan ikke sige, at de er nogle planter, og man vil bestemt endnu mindre sige, at de er nogle mineraler.

Man kan da uden frygt for at sige for meget hævde, at den store opdeling af naturens frembringelser i *dyr*, *planter* og *mineraler* ikke indeholder alle de materielle væsner. Der eksisterer, som vi lige har set, nogle organiserede legemer, som ikke er omfattet af denne opdeling. Vi har sagt, at naturen går frem i graddelte og ofte umærkelige nuancer. Således går den også ved nogle umærkelige nuancer fra *dyret* til *planten*, men fra planterne til mineralerne er overgangen brat, og denne lov om kun at gå frem i nuancer synes at fornægte sig selv. Dette har fået hr. de Buffon til at formode, at man ved at studere naturen nøjere ville opdage nogle mellemliggende væsner. For eksempel nogle organiserede legemer, der uden at have evnen til at forplante sig som dyrene og planterne, imidlertid ville have en form for liv og bevægelse. Andre væsner kunne uden at være nogle dyr eller planter meget vel indgå i opbygningen af disse dyr og planter, og atter andre væsner ville kun være den første forbindelse mellem de organiske molekyler. Se Organiske molekyler.

Men uden at tøve yderligere ved definitionen af dyret, der, som vi har set, for øjeblikket er meget ufuldstændig, og hvis ufuldkommenhed vil blive meget tydeligere i de følgende århundreder, så lad os se, hvilke indsigter, man kan uddrage af sammenligningen mellem dyrene og planterne. Det ville næsten være unødvendigt at gøre opmærksom på, at med undtagelse af nogle overvejelser skrevet i kursiv, som vi har voget at indføje i de følgende dele af denne artikel, så stammer det følgende helt og holdent fra Histoire naturelle générale & particulière, hvilket både tonen og emmerne tilstrækkelig angiver.

Blandt den mængde af objekter, som man ser på denne vidstrakte jordklode (siger hr. de Buffon, *side 1.*), og blandt det uendelige antal af forskellige frembringelser, som dens overflade er dækket af og befolket med, har *dyrene* førstepladsen både i kraft af den lighed, som de har med os og i kraft af den overlegenhed, som vi tilkender dem i forhold til planterne eller de døde ting. *Dyrene* har i kraft af deres sanser, i kraft af deres form og i kraft af deres bevægelse mange flere relationer til de ting, som omgiver dem, end planterne har. *Man må imidlertid ikke tabe af syne, at antallet af disse relationer varierer uendeligt, og at der er færre hos polyppen end hos østersen, færre hos østersen end hos aben*, og planterne har i kraft af deres udvikling, skikkelse, vækst og forskellige dele også et større antal relationer til de ydre objekter, end mineralerne eller stenene har, som ikke har nogen som helst form for liv eller bevægelse. *Bemærk igen, at der ikke er noget, der forhindrer, at disse relationer også varierer, og at deres antal er mere eller mindre stort, sådan at man kan sige, at der er nogle mineraler, der er mindre døde end andre.* Det er imidlertid i kraft af dette større antal relationer, at *dyret*

reelt står over planterne og planterne over mineralerne. Vi står også kun selv, for kun at betragte den materielle del af vores væsen, over dyrene i kraft af nogle yderligere relationer, såsom dem sproget og hånden giver os og navnlig sproget. Et sprog forudsætter en række tanker, og det er af denne grund, at dyrene ikke har noget sprog. Selvom man ville tilstå dem noget, der ligner vores første opfattelser og vores grove og mest mekaniske følelser, så synes det at være sikkert, at de er ude af stand til at danne denne forbindelse af nogle ideer, som alene kan frembringe den refleksion, hvori tankens essens imidlertid består. Det er fordi de ikke kan sammenknytte nogen som helst idé, at de hverken tænker eller taler, og det er af samme grund, at de hverken opfinder eller forbedrer noget. Hvis de var udstyret med evnen til at tænke, selv i allermindste grad, ville de kunne gøre en eller anden form for fremskridt. De ville blive mere foretagssomme. Vore dages bævere ville bygge med større kunstfærdighed og mere solidt end de første bævere ville gøre det. Bien ville hver dag forbedre den celle endnu mere, som den bor i, for hvis man antager, at denne celle er lige så perfekt, som den kunne være, så tilskriver man dette insekt mere forstand, end vi selv har. Man ville tilstå den en højere intelligens end vores, i kraft af hvilken den med et slag erkender den yderste fuldkommenhed, hvortil den bør bringe sit værk, mens vi aldrig ser dette punkt klart og har behov for mange overvejelser, tid og øvelse for at forbedre den ringeste af vores kunster. Hvorfra kommer imidlertid denne ensartethed i alle dyrenes frembringelser? Hvorfor gør hver enkelt art altid kun den samme ting på den samme måde? Hvorfor gør hvert individ den hverken dårligere eller bedre end et andet individ? Er der et stærkere bevis for, at deres arbejdsprocesser

kun er nogle mekaniske og rent materielle resultater? For havde de den mindste gnist af den fornuft, som oplyser os, så ville man i det mindste finde en vis variation, hvis man ikke ville se nogen forbedring i deres værker. Hvert individ af samme art ville gøre en ting lidt anderledes i forhold til, hvad et andet individ ville have gjort. Alle arbejder imidlertid efter det samme mønster. Deres handlingers orden er indprentet i hele arten. Den tilhører ikke individet, og hvis man ville tilskrive dyrene en sjæl, ville man være nødt til kun at lave én for hver art, som hvert enkelt individ har en lige stor del i. Denne sjæl ville da nødvendigvis være delelig, og den ville følgelig være materiel og meget forskellig fra vores. For hvorfor skaber vi i modsætning til dem en så stor forskellighed og variation i vores frembringelser og værker? Hvorfor er den slaveagtige efterligning vanskeligere for os end et helt nyt projekt? Det er fordi vores sjæl tilhører os, fordi den er uafhængig af andres sjæle, og fordi vi kun har vores kropsmateriale tilfælles med vores art. Uanset hvilken forskel, der imidlertid måtte være mellem os og dyrene, så kan man dog ikke nægte, at vi ligger meget tæt på dem, hvad angår vores laveste evner.

Man kan da sige, at *dyret*, selvom Skaberen værk i sig selv er lige fuldkomne, efter vores opfattelsesmåde er det mest fuldstændige værk, og at mennesket er mesterværket.

Hvilke drivfjedre, kræfter, maskiner og bevægelser (for nu at begynde med *dyret*, som er vores hovedemne her, før vi går over til mennesket) er der ikke indeholdt i denne lille del af materien, som udgør et *dyrs* krop! Hvilke relationer, hvilken harmoni og overensstemmelse mellem delene er der ikke! Hvor mange kombinationer, indretninger, årsager, virkninger, grundbestanddele er der ikke, som alle virker i samme retning, og

som vi kun kender i kraft af nogle følger, der er så vanskelige at forstå, at de kun har været nogle bestandige vidundere, fordi vi har vænnet os til ikke at tænke over dem!

Hvor beundringsværdigt dette værk end forekommer os at være, så er det ikke i individet, at det største vidunder er, men det er derimod i arternes rækkefølge, fornyelse og varighed, at naturen forekommer fuldstændig ubegribelig

eller det er snarere, når vi bevæger os højere op i den orden mellem helhedens dele, der er indstiftet af en uendelig klogskab og en almægtig hånd, for når denne orden først er indstiftet, så er virkningerne, uanset hvor overraskende de er, nogle nødvendige og simple følger af bevægelseslovene. Maskinen er færdig og timeslagene falder for urmagerens øjne. Blandt følgerne af mekanismen, må man imidlertid indrømme, at der er denne evne, som dyrene og planterne har til at frembringe noget, der ligner dem selv, denne form for altid bestandige enhed, som forekommer at være evig, denne forplantningsevne, som hele tiden virker uden at ødelægge sig selv, og som for os, når vi betragter den i sig selv og uden nogen forbindelse til den orden, der er indstiftet af den Almægtige, er et mysterium, som det forekommer mig, at vi ikke er i stand til at undersøge til bunds.

Det døde materiale, denne sten, denne lerjord, som er under vores fødder, har rigtig nok nogle egenskaber. Dets blotte eksistens forudsætter et meget stort antal, og det mindst organiserede materiale har ikke desto mindre i kraft af sin eksistens en uendelighed af relationer til alle de andre dele af universet. Vi siger ikke med visse filosoffer, at materien, under hvilken form det end måtte være, erkender sin eksistens og sine

relative evner. Denne opfattelse handler om et metafysisk spørgsmål, som bliver diskuteret i *artiklen Sjæl*. Det er tilstrækkeligt at fremhæve, at eftersom vi ikke selv har kendskab til alle de relationer, som vi kan have til alle de ydre objekter, så bør vi ikke være i tvivl om, at det døde materiale har uendeligt mindre af denne erkendelse, og idet vores sansninger i øvrigt ikke på nogen måde ligner de objekter, som forårsager dem, så bør vi konkludere ved analogi, at det døde materiale hverken har nogen sanssevne eller nogen sansninger, og heller ikke nogen bevidsthed om at eksistere, og at det at ville tillægge det døde materiale nogle af disse evner ville være at give det evnen til at tænke, handle og føle i næsten den samme orden og på den samme måde, som vi tænker, handler og føler, hvilket byder fornuften lige så meget imod som religionen.

En overvejelse, som imidlertid stemmer overens med dem begge, og som synet af naturen i individerne leder vores tanker hen på, er at nogle mennesker har denne evne til at tænke, handle og føle i en betydelig grad, mens andre mennesker har den i en mindre betydelig grad, og at dens tilstand svækkes, i takt med at man følger kæden af væsner nedad, og at den tilsyneladende udlukkes på et eller andet sted meget langt nede i kæden, der ligger mellem dyreriget og planteriget, og et sted, som vi i kraft af observationerne nærmer os mere og mere til, men som vi aldrig vil nå frem til. Erfaringerne forbliver altid på denne side og systemerne vil altid gå hinsides. Erfaringen går frem skridt for skridt, og systemtænkningen går altid frem med spring og hop.

Vi vil da sige, at eftersom vi er dannet af jord og sammensat af støv, har vi faktisk

nogle relationer til fælles med jorden og støvet, som generelt knytter os til materien, og som er udstrækning, uigennemtrængelighed, tyngde etc. Da vi imidlertid ikke opfatter disse rent materielle relationer, eftersom de ikke inde i os selv gør noget indtryk på os, eftersom de består uden vores deltagelse, og de eksisterer efter døden og før livet og overhovedet ikke påvirker os, så kan man ikke sige, at de er en del af vores væsen. Det er derfor organisationen, livet, sjælen, som i egentlig forstand udgør vores eksistens. Betraget ud fra dette synspunkt er materien i mindre grad grunden til denne eksistens og mere en biting. Det er et fremmedt hylster, som vi ikke ved, hvordan vi er forenet med, og hvis tilstedeværelse er skadelig, og den tankeorden, som udgør vores væren, er måske helt uafhængig af dette hylster.

[...]

I øvrigt er den mest generelle og den mest tydelige forskel mellem dyrene og planterne forskellen i form. Dyrenes form, skønt den varieres uendeligt, ligner ikke planternes form, og selvom polypperne, som forplanter sig ligesom planterne, kan opfattes som en nuance mellem dyrene og planterne, og ikke kun i kraft af måden at forplante sig på, men desuden i kraft af den ydre form, så kan man imidlertid sige, at formen hos ligegyldigt hvilket dyr er tilstrækkelig for-

skellig fra en plantes ydre form til, at det vil være svært at tage fejl. Dyrene kan sandelig skabe nogle værker, som ligner nogle planter eller blomster, men planterne vil aldrig frembringe noget, der ligner et *dyr*. Man ville ikke have taget fejl af disse beundringsværdige insekter, som frembringer og bearbejder koralen, og have taget dem for nogle blomster, hvis man ikke på grund af en uunderbygget fordom havde betragtet koralen som en plante. Således drejer de fejltagelser, som man kunne gøre ved at sammenligne planternes form med dyrenes, sig altid kun om et lille antal genstande, som er en nuance mellem dem begge to, og jo flere observationer, som man vil gøre sig, jo mere bliver man overbevist om, at skaberens ikke har lagt en fast grænse mellem dyrene og planterne, og at disse to former for organiserede væsner har mange flere egenskaber til fælles end reelle forskelle, og at frembringelsen af *dyret* ikke koster mere og måske mindre for naturen end planternes frembringelse, og at frembringelsen af de organiserede væsner generelt ikke koster den noget, og endelig at det levende i stedet for at være en metafysisk grad hos væsnerne er en fysisk egenskab ved materien.

[...]

*Trykt med tilladelse fra forlaget Klim
Oversat af Mogens Chrom Jacobsen*

Tigere og det menneskelige fællesskab

– Dyremetaforik som politisk dehumaniseringsstrategi

Med udgangspunkt i de radikale jacobineres forslag om at Louis XVI skulle henrettes øjeblikkeligt og uden rettergang, argumenteres der i artiklen for, (i) at dyremetaforik kan fungere som effektivt middel til at ekskludere politiske fjender fra det menneskelige fællesskab, hvilket betyder, (ii) at de fratages almindelige menneskerettigheder og bringes i en position uden for den gældende retsorden.

Den 3. december 1792 var en lang dag på kontoret for de franske medlemmer af Nationalforsamlingen. Den dag diskuterede de nemlig, om og hvordan kong Louis XVI skulle straffes for sin modstand mod revolutionen. Louis Capet, som de revolutionære kaldte den tidligere konge for at lægge afstand til hans royale autoritet, blev henrettet 21. januar i 1793, men inden da var Nationalforsamlingens medlemmer konfronteret med en række juridisk-politiske spørgsmål, der udfordrede den retssikkerhed, som var indskrevet i Menneskerettighedserklæringen fra 1789. Det var spørgsmål som: Kan man dømme en person, der i kraft af sit embede ikke alene har haft juridisk immunitet, men også magt til at indstifte og opløse love? Kan folkets repræsentanter fungere både som anklager og som dommer i en retssag mod kongen uden at kompromittere magtens tredeling?

Hvis kongen kommer for retten og erklæres uskyldig, betyder det så, at revolutionen som sådan var skyldig i en forbrydelse, da den styrtede kongen af tronen?

I denne artikel vil jeg undersøge sammenhængen mellem på den ene side en suspension af den almindelige retsorden og på den anden side brugen af dyremetaforik som middel til juridisk-politisk dehumanisering. Mit eksempelmateriale er hentet fra de radikale jacobineres argumenter for, at Louis XVI ikke skulle betragtes som en borger med ret til en retfærdig rettergang, men derimod som en "tiger" (Bouquier, *Archives Parlementaires (AP)* 54: 121) og som en "kriminell mod menneskeheden" (Robespierre, *AP* 54: 77). Jeg vil argumentere for, at når personer, der er anklaget for en forbrydelse, lignes med dyr, så sker det ofte i et forsøg på at udstøde dem fra det menneskelige fællesskab, hvilket implicerer,

at de fratages retslige menneskerettigheder, og at den almindelige retsorden erstattes af en anden og mindre reguleret juridisk praksis. Det var et aktuelt problem i Paris i 1792-93, men det har det også været, som jeg afslutningsvist vil insistere på, de sidste ti år, når fanger i Guantanamo Bay bliver beskrevet som rovdyr, der ikke kan gøre krav på almindelige retssikkerhedsprincipper.

Henrettelsen af den kronede tiger Louis XVI

Den politisk moderate filosof Marquis de Condorcet var tydeligt bevidst om, at der var en fare for at kompromittere den almindelige retsorden i forbindelse med udmålingen af en passende straf til Louis XVI i vinteren 1792-93. Derfor argumenterede han for, at de almindelige retssikkerhedsprincipper netop skulle stå deres prøve, når nationen var konfronteret med en anklaget, der i kraft af sin position udfordrede grundlaget for den almindelige juridiske praksis.

I en sag, hvor en hel nation er blevet behandlet uretfærdigt og på samme tid er anklager og dommer, er det menneskeheden mening, eftertidens mening, som nationen står til ansvar for. Den [nationen] skal kunne erklære: Alle de generelle retsvidenskabsprincipper, som oplyste mænd i alle lande anerkender, er blevet respekteret. [...] når den nation dømmer en konge, så skal selv kongerne i deres hjertes dyb føle sig bevægede til at bifalde dommen. (Condorcet, AP 54: 146)

I december 1792 havde de radikale jacobinere endnu ikke magtovertaget i Nationalforsamlingen, så Condorcet og girondinerne var i stand til at gennemtrumfe, at kongen skulle for retten. I et revolutionshistorisk perspektiv er forløbet frem mod henrettelsen af kongen afgørende, fordi det var på

dette tidspunkt, at to af Terrorregimets ideologiske bagmænd, Louis Antoine Léon de Saint-Just (1767-1794) og Maximilien de Robespierre (1758-1794), udviklede nogle af de argumenter, der skulle legalisere henrettelsen af politiske modstandere i 1793-94 (Walzer 1988; Edelstein 2010: 127-170). Begge argumenterede de for, at kongen stod uden for samfundets sociale kontrakt og dets love og i stedet befandt sig i en slags naturtilstand, hvorfra han havde erklæret det sociale, menneskelige fællesskab krig. I en tale fra den 13. november kritiserede Saint-Just et forslag fra en komité, der skulle tage stilling til kongens situation. Med en foregribelse af både det, der skulle blive jacobinernes position den 3. december og de love, der skulle blive gennemført i foråret 1793, sagde Saint-Just:

Komiteens eneste mål var at overbevise jer om, at kongen skulle dømmes som en almindelig borger. Og jeg siger, at kongen bør dømmes som en fjende; vi skal ikke så meget dømme ham som bekæmpe ham; eftersom han ikke havde nogen del i den kontrakt, som samlede det franske folk, skal den juridiske procedure ikke søges i den positive lov [la loi civile], men i nationernes lov [le droit du gens]. (Saint-Just, AP 53: 390)

Saint-Justs argument er, at kongen hele tiden har stået uden for det civile samfund, som er blevet konstitueret igennem den sociale kontrakt. Derfor er han ikke omfattet af civilsamfundets regler og skal heller ikke dømmes efter dem. I stedet skal han dømmes efter nationernes lov, hvilket vil sige, at han er at regne for en fjende, der truer samfundets eksistens, og som det derfor er tilladt at erklære krig. Der er med andre ord noget, der gør, at den anklag-

gede står uden for samfundets fællesskab, og den eksteriøre position betyder, at han skal håndteres på en anden måde, end man normalt ville gøre. Spørgsmålet er, hvad det er for faktorer, der gør, at et samfunds gældende positive lov bliver sat ud af spil og erstattet af andre regler.

Et af de mindre kendte medlemmer af Nationalforsamlingen, som var på linje med Saint-Just, var jacobineren Gabriel Bouquier, der var blevet valgt ind i forsamlingen i september 1792. Det interessante ved hans tale er, at han ekskluderer kongen fra det menneskelige fællesskab på en retorisk utvetydig måde ved at sammenligne ham og monarkiets øvrige medlemmer med glubske tigere:

Jeg bekender, at jeg, der igennem tredive år har næret et konstant had i min sjæl til kongerne, ikke kan føle nogen medlidenhed med dem, og at jeg, idet jeg ikke kan glemme det forfærdelige billede af den kronede flok af tigere, der igennem så mange århundreder i deres glubskhed har slagtet menneskearten, altid vil stemme for udsløttelsen af deres ondsindede race. For en sand republikaner er en konge ikke andet end et kødædende monster, som skal kvæles. (Gabriel Bouquier, AP 54: 121)

Når Bouquier betegner kongefamilien som glubske tigere og kongen som et kødædende monster, så bruger han dyremetaforikken til at udstøde de anklagede fra det menneskelige fællesskab og retfærdiggør dermed en anden form for domfældelse end den, der ville gælde for mennesker. Hans metaforik understøtter argumentet om, at retten til en retfærdig rettergang er noget, der gælder mennesker, men som umuligt kan gælde tigere, der forsøger at slagte menneskearten. Og Bouquier var ikke ene om at anvende tigermetaforen den 3. december

1792. Faktisk optræder tigreren i hele ni af de godt hundrede taler, der forholder sig til behandlingen af Louis XVI den dag, og det er derfor oplagt at spørge, hvad tigreren repræsenterer i det franske forestillingsunivers anno 1792.

Tigere og republikkens forsvarere: kongens flugt og *Marseillaisen*

I det primært zoologiske opslag ”Tiger” i Diderot og d’Alamberts *Encyclopædi* omtales dyret som ”*meget grusomt*” eller ”*glubskt*” [très féroce], mens det er mere malende beskrevet i opslaget ”Elefant”, hvor der står, at elefantens ”*farligste fjender er næsehornet, løven, tigreren og slangerne, men især tigreren, fordi den tager fat i elefantens snabel og flår den i stykker*” (Anonym i Diderot & d’Alembert, red. (1751-1772), 16:327; Daubenton I Diderot & d’Alembert, red. (1751-1772), 5:501). Tigreren er altså ikke noget neutralt dyr, men repræsenterer en farlig, kynisk og effektiv grusomhed. I løbet af foråret og sommeren 1792 antager tigreren imidlertid mere konkret og politisk karakter, fordi den anvendes metaforisk i revolutionstidens mest berømte sang: *La Marseillaise*.

Den franske nationalsang blev skrevet i april 1792 af en officer fra Strasbourg ved navn Joseph Rouget de Lisle (1760-1836). Lisle var tilhænger af et konstitutionelt monarki, og hans sang hed i første omgang *Chant de guerre pour l’armée du Rhin* og var tilegnet Rhinhærens kommandør Nicolas Luckner (1722-1794). Selvom de berømte åbningslinjer – om at ”fædrelandets børn” skal rejse sig mod ”tyranniet” og dets ”blodige banner” – altså var tænkt som en specifik opfordring til at bekæmpe preussiske og østrigske tropper i Rhinlandet, så fik sangen i løbet af sommeren 1792 en anden titel ligesom dens fjendebillede mere generelt

blev til antirevolutionære kræfter i ind- og udland. Det er der, som Laura Mason gør opmærksom på i *Singing the French Revolution* (1996), flere historiske grunde til: (i) Tropper, der vandrede fra Marseille til Paris for at deltage i revolutionen, gjorde den til deres vandringsang, (ii) parisiske aviser trykte teksten i stort omfang og gjorde den dermed kendt for mange, (iii) den nåede Paris umiddelbart før revolutionære styrker den 10. august stormede Tuilerierne og tog Louis XVI til fange, hvilket var exceptionelt god timing for en revolutionær sang og (iv) dens på én gang svulstige og avancerede tekst og melodi gjorde den acceptabel også for de mere dannede socialgrupper, der normalt ikke brød sig om slagsangenes folkelighed.

Det er i femte strofe, tigeren træder frem:

*Franskmænd, som storsindede krigere,
Bær eller tilbagehold jeres slag!
Skån disse bedrøvelige ofre,
Der til deres fortrydelse griber til våben
mod os. (gentages)
Men disse blodtørstige despoter,
Men disse Bouillés medhjælpere,
Alle disse tigere der, uden nåde,
Sønderriver deres moders bryst!*

*Til våben, borgere,
Opstil jeres bataljoner,
Marchér, marchér!
Lad et urent blod
Vande vore marker!*

*(Français, en guerriers magnanimes, /
Portez ou retenez vos coups ! / Épargnez ces
tristes victimes, / À regret s'armant contre
nous. (bis) / Mais ces despotes sanguinaires,
/ Mais ces complices de Bouillé, / Tous ces
tigres qui, sans pitié, / Déchirent le sein de
leur mère !*

*Aux armes, citoyens, / Formez vos bataillons,
/ Marchons, marchons ! / Qu'un sang impur
/ Abreuve nos sillons !*

Strofen har en todelt struktur, hvor de fire første verslinjer beskriver, hvordan de franske soldater skal være storsindede og tilbageholdende over for deres modstandere, der tids nok skal fortryde, at de har angrebet franskmændene. I de sidste fire verslinjer skifter strofen karakter. På et formelt niveau ses det ved, at de første fire verslinjers krydsrim (ABAB) erstattes af et klammerim (CDDC). Indholdsmæssigt er det fjendebilledet, der ændrer sig. Gentagelsen af Men (Mais) i begyndelsen af femte og sjette vers gør det klart, at de fjender, der opfører sig som despoter og tigere, ikke fortjener storsind og tilbageholdenhed. I stedet skal deres urene blod flyde, så de franske marker kan blive vandet, som det lyder i omkvædet. Man skal behandles forskelligt alt afhængig af, om man blot er en almindelig modstander, eller om man er en tiger, der vil sønderrive moderbrystet, og den logik er parallel til den Saint-Just og Bouquier udviklede senere samme år over for kongen og hans familie. Når almindelige mennesker er på anklagebænken, har de krav på vanlige retsikkerhedsprincipper, men når det gælder de glubske tigers ondsindede race, sættes de principper ud af kraft. For bedre at forstå hvad der karakteriserer tigeren i modsætning til den almindelige modstander, er det nødvendigt at vide, at Bouillé, der omtales i sjette verslinje, var en berømt antirevolutionær, som spillede en afgørende rolle i forsøget på at smugle kongen ud af Frankrig i juni 1791.

Efter i stigende grad at føle sig ydmyget af medlemmerne af Nationalforsamlingen i perioden fra 1789 og frem bestemmer den vægelsindede Louis XVI sig i april 1791

endegyldigt for, at han vil flygte fra Paris med sin familie. Det er en beslutning, som er motiveret dels af, at han – med rette – føler, at statsmagten skifter fra hans person og over til folkets repræsentanter og dels af, at dronning Marie-Antoinette og andre fra den royale familie presser på for at forlade i første omgang Paris og i anden omgang Frankrig. Flugtforsøget bliver mestendels planlagt af to mænd, nemlig den svenske soldat – og angiveligt dronningens elsker – Axel von Fersen og generalen François Claude Amour, marquis de Bouillé (1739-1800), som altså optræder i *La Marseillaise*. Førstnævnte havde til opgave at sikre, at familien slap ud af Paris, mens sidstnævnte havde ansvaret for, at kongen kom sikkert til den fransk-østrigske grænseby Montmédy. Det, der ikke var planlagt var, at kongen og hans følge blev standset af den lokale befolkning i byen Varennes, kun cirka 40 kilometer fra deres mål, sent om aftenen den 21. juni. Kongen var blevet genkendt, og de lokale bønder besluttede efter nogen overvejelse, at kongen skulle sendes tilbage til Paris og ikke hjælpes videre på sin færd. Som historikeren Timothy Tackett understreger i sin medrivende beskrivelse af forløbet, så var kongens mislykkede flugtforsøg et afgørende øjeblik i revolutionens historie, fordi det her blev klart, at magten var blevet flyttet fra kongen til et folk og en nation, hvis medlemmer følte sig stadigt mere selv-sikre i rollen som aktive og medbestemmende borgere (Tackett 2003: 87).

Efter planen skulle kongefamilien være mødtes med Bouillé i Montmédy, hvor sidstnævnte ventede med en hær bestående af 300-400 tysktalende lejesoldater. Sådan gik det ikke, men når Bouillé i *La Marseillaise* er det konkrete eksempel på en tiger, der vil angribe moderlandet, er det, fordi han var villig til at alliere sig med fremmede

styrker og arbejde for royale kræfter, der forsøgte at rulle revolutionens forandringer tilbage. På den baggrund er jeg også kun delvist enig med Laura Mason, når hun skriver, at det var muligt for forskellige sangere at projicere individuelle fjendebilleder ind i *La Marseillaise* på grund af dens ukonkrete metaforik. Hun skriver:

Det, der var blevet skrevet som et krigsråb mod østrigske fjender og fjendske emigranter [émigrés], blev et omfattende republikansk angreb på despotisme hjemme og ude. Den transformation blev muliggjort af sangens tekst, der kunstfærdigt splejser suggestiv kraft med vaghed. La Marseillaise efterlader Frankrigs fjender unavngivne, mens den beskriver dem i grafiske og højst provokerende termer – de er 'fremmede tropper', 'lejemorderer', 'tyranner' og 'nådesløse tigere'. Ved at fremmane egenskaber uden at nævne specifikke fjender højner Rouget de Lisles tekst den generelle frygt, men gør det muligt, at individuelle sangere (eller lyttere) kan personalisere deres fjende, idet de enten kan forestille sig Kejser Frans 1. af Østrig, Georg 3. af Storbritannien eller en hvilken som helst unavngiven udenlandsk soldat. (Mason 1996: 98f)

Mason har ret i, at det, der oprindeligt var en krigssang skrevet specifikt imod de preussiske og østrigske tropper i Rhinlandet, fik en bredere betydning, fordi fjendebilledet kom til at inkludere antirevolutionære i mere generel forstand. Men netop tigermetaforen knyttes i sangens femte strofe meget eksplicit til Bouillé og hans medhjælpere, og på baggrund af hvor hyppigt den optræder i diskussionen om håndteringen af kongen den 3. december 1792, mener jeg, det er sandsynliggjort, at tigreren i perioden fra

sommeren 1792 og i hvert fald frem til foråret 1793 forholdsvist specifikt konnoterer dels Louis XVI og dels de royalister, som i hans navn vender sig mod revolutionen.

Dehumanisering under Terrorregimet

Under alle omstændigheder dukker tigermetaforen op igen den 29. marts 1793, da Pierre-Joseph Lamarque på vegne af Den Almene Sikkerhedskomite præsenterer den lov, som forfatteren og feministen Olympe de Gouges (1748-1793) i lighed med andre royalistiske systemkritikere skal blive dømt i henhold til under Terrorregimet. Lamarque sagde ved den lejlighed:

Hvad mig angår, borgere, så erklærer jeg højt og tydeligt, at jeg ville mene mig skyldig fra det øjeblik, jeg skulle skåne disse grusomme mennesker, der behandler menneskeslægten som en kvægflod, som de kun holder, så de kan fortære den. Vi skal forene os i en følelse af afsky for disse tigere, der ikke fortjener navn af mennesker, i en følelse af loyalitet imellem os og af opofrelse af alle vore evner i bekæmpelsen af dem helt til døden.
(Lamarque, AP 60: 698)

Loven handler om, at det skal kunne straffes med døden at skrive, trykke og sprede royalistiske og antirevolutionære tryksager. Det juridiske problem i den forbindelse er, at ytringsfriheden er garanteret i Menneskerettighedserklæringen, som jacobinerne under ingen omstændigheder vil gå på kompromis med. Så i bestræbelsen på at retfærdiggøre denne lov, som er en de facto indskrænkning af ytringsfriheden, bruger Lamarque tigermetaforen som en dehumaniseringsstrategi. Hvis de anklagede ikke er mennesker, men tigere, der holder menneskeheden som en fortæringsparat kvægflod, da er det

ikke bare blevet retfærdigt, men nødvendigt at straffe de anklagede lige så hensynsløst, som de franske soldater skulle efterstræbe Bouillés medhjælpere i *La Marseillaise*.

Og faktisk er eksklusionen fra det menneskelige fællesskab en strategi, som Robespierre kobler direkte til menneskerettighedsfilosofien, når han i sit alternative forslag til en menneskerettighedserklæring fra 1793 skriver:

De, der fører krig mod et folk for at standse frihedens fremskridt og for at udslutte menneskerettighederne, skal følges overalt. Ikke som almindelige fjender, men som mordere og som oprørske røvere.
(Robespierre 1793: 7)

I denne forståelse er menneskerettighederne ikke universelle og almengyldige. De tilhører en afgrænset gruppe af mennesker, som er truet af ydre fjender – tigere i Lamarques sprogbrug – der naturligvis ikke kan gøre krav på nogen form for rettigheder, idet de jo truer menneskerettighedsfællesskabet. Tigermetaforikken er en dehumaniseringsstrategi, der bruges til at karakterisere republikkens modstandere som krigeriske rovdyr, der, fordi de snarere er dyr end mennesker, ikke kan have krav på menneskerettighedserklæringens retssikkerhedsprincipper.

Om det her fremførte kan man hævde, at det hører 1790'ernes franske terrorregime til. Jeg vil imidlertid insistere på, at sammenhængen mellem politisk dehumanisering og tilsidesættelse af almindelige retsprincipper er et aktuelt problem, som til stadighed udfordrer gængse opfattelser af, hvem der har krav på menneskerettigheder, og hvem der ikke har, hvem der tæller med i det menneskelige fællesskab, og hvem der ikke gør. Jeg vil slutte af med at

knytte nogle kommentarer til Judith Butlers udlægning af den fortsat verserende sag om behandlingen af de tilbageholdte enemy combatants i Guantanamo Bay.

Rovdyrsagtige dræbermaskiner i Guantanamo Bay

I sit essay "Indefinite Detention" fra *Precarious Life* (2004) reflekterer Butler over, hvordan man skal forstå de foucaultske begreber guvernemantalitet og suverænitet i lyset af sagen om Guantanamo Bay og behandlingen af de tilbageholdte fanger. Suverænitet, skriver hun, er man ofte tilbøjelig til at forstå som en magtform, der hørte middelalderen og den tidligt moderne periode til. Dengang kunne suverænen skelne mellem rigtigt og forkert eller indstifte og ophæve love alene under henvisning til sin egen almagt. I forhold til denne "primitive" magtudfoldelse er guvernemantaliteten mere avanceret og hører en senere tid til. I dag, tænker vi ofte, udøver staten først og fremmest sin magt igennem love, institutioner og normer, som den formår at udnytte til at kontrollere og styre en befolkning i en bestemt retning. Dengang kunne suverænen bestemme, hvornår hvilke love gjaldt og ikke gjaldt. I dag er staten bundet af love og forordninger, som den til gengæld forsøger at udnytte efter bedste evne.

Hendes pointe er, at skellet mellem fortidens suverænitet og nutidens guvernemantalitet ikke lader sig opretholde i lyset af Guantanamo, hvor suverænitet og guvernemantalitet i stedet er fusioneret til en alternativ magtform. Her anvendes guvernemantalitetens juridiske strategier blandt andet, når fængslet placeres i en geografisk gråzone væk fra amerikansk jord, og når de tilfangetagne ikke får status af prisoners of war – der er omfattet af Genèvekonventionen – men af de til lejligheden opfundne

titler enemy combatants eller bare detainees. Det er til gengæld et suverænitetsprincip, der ligger til grund for, at guvernemantalitetens juridiske fiflerier er acceptable: Fordi vi vurderer, at de ikke skal for retten, kommer de ikke for retten, lyder den amerikanske administrations suveræne cirkelslutning, som den fremlægges af Butler. Det, der er interessant i denne sammenhæng, er, hvordan de fjendtlige kombattanter eller politiske modstandere undergår en dehumaniseringsproces, som skal retfærdige deres behandling. Igen og igen blev Donald Rumsfeld spurgt, om de tilfangetagne ville blive stillet for en domstol, og det nølende svar udlægger Butler som en antydning af, at "[...] tilbageholdelse er det eneste, der holder dem fra at dræbe [...]]", fordi de er en slags "dræbermaskiner" (Butler 2006: 73f). De er i deres morderiske lysters vold. Hun skriver:

Disse mennesker reduceres til dyrestatus, hvor dyret fremstilles som ude af kontrol og afhængigt af fuldstændig tilbageholdelse. Det er vigtigt at huske, at bestialiseringen af mennesket på denne måde kun har lidt, om noget overhovedet, med egentlige dyr at gøre, da det menneskelige defineres imod et billede af dyret. Selvom det synes mest sandsynligt, at nogle af eller alle disse folk har voldelige hensigter og har været involveret i voldelige og morderiske handlinger, så findes der inden for både strafferetten og international lov måder at omgås mordere på. Den sprogbrug, som USA bruger til at beskrive dem med, antyder imidlertid, at disse individer er exceptionelle, at de måske slet ikke er individer, at de må holdes tilbage for ikke at slå ihjel, at de i virkeligheden kan reduceres til et drabsbegreb, og at almindelig strafferet og international lov ikke kan gælde for væsener som disse. (Butler 2006: 78)

Det, jeg vil holde fast i, er, at når mennesker reduceres til dyrestatus, så gælder der andre regler for dem, end der gør for almindelige mennesker. I citatet er Butler fortaler for en klassisk dyd som lighed for loven, og det, hun gør opmærksom på, er, at dyremetaforikken kan placere forbrydere eller fjender i en position, hvor den almindelige lov ikke længere er passende, fordi der skal noget andet til. Staten – i dette tilfælde USA – antager suveræns privilegium og ophæver retsordenen for at forsvare folket imod det, der ellers ville være en ustyrlig, rovdysagtig dræbermaskine.

Både Butlers og Condorcets argumenter for retssikkerhedsprincipper som lighed for loven og adskillelse mellem dømmende og udøvende magt bliver udfordret, når den anklagede ekskluderes fra det menneskelige fællesskab og bliver omtalt som en dræbermaskine eller en glubsk tiger. Ligesom Butlers gennemgang af guantanamofanernes behandling, så stiller forløbet op til henrettelsen af Louis XVI to presserende og sammenslyngede spørgsmål:

- Hvem tæller med i det menneskelige fællesskab, og hvad karakteriserer de måder, hvorpå aktører (retorisk, metaforisk, juridisk, politisk) ekskluderes fra det humane felt?
- Hvordan kan man beskrive og kritisere de juridiske, politiske og magtmæssige blandingsformer, der opstår med systemers håndtering af fjender og modstandere, der falder uden for det menneskelige fællesskab?

Det er presserende spørgsmål for 1700-talshistorikeren, lige såvel som det er det for enhver med interesse for aktuelle politiske forhold.

Litteratur

- Anonym: "Tigre" i Denis Diderot & d'Alembert, Jean-le-Rond, red. (1751-72): *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*. Bind 16, Paris. S. 327-328 [Online] Available at: <http://encyclopedie.uchicago.edu/> [sidst besøgt 18. oktober 2012].
- Archives Parlementaires, 1re série, Paris, 1867-.
- Butler, Judith (2006): *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, Verso, London & New York.
- Daubenton, Louis Jean-Marie: "Elephant" i Denis Diderot & d'Alembert, Jean-le-Rond, red. (1751-72): *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*. Bind 5, Paris. S. 499-503 [Online] Available at: <http://encyclopedie.uchicago.edu/> [sidst besøgt 18. oktober 2012].
- Edelstein, Dan (2010): *The Terror of Natural Right: Republicanism, the Cult of Nature, & the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Mason, Laura (1996): *Singing the French Revolution: Popular Culture and Politics, 1787-1799*, Cornell University Press, New York.
- Robespierre, Maximilien (1793): "Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, Paris".
- Walzer, Michael (1988): "The King's Trial and the Political Culture of the Revolution" i Colin Lucas (red.) *The French Revolution and the Creation of Modern Political Culture*, vol. 2, Pergamon Press, Oxford.

Udyr

– Forvandling og fremmedgørelse – Kafka med Lacan

I denne artikel undersøger jeg forskellige aspekter af den fremmedgørelseserfaring, der er på spil Franz Kafkas *Forvandlingen*. Dette gøres i et freudo-marxistisk perspektiv og det vil blive undersøgt, hvad en mere lacaniansk vinkel kan bringe til det psykoanalytisk-marxistiske begreb om fremmedgørelse, især ved at tolke de muligheder, der kan være for frigørelse i fremmedgørelsen selv. Argumentet fremføres gennem en læsning af hovedpersonen Gregors udvikling i fortællingen.

Da Gregor Samsa en morgen vågnede op af nogle urolige drømme, opdagede han, at han der i sengen var blevet forvandlet til et kæmpemæssigt utøj ...
Franz Kafka, *Forvandlingen*, 1915

Der er mange elementer i Kafkas lille mesterværk *Forvandlingen*, man kunne tage fat på, men i denne artikel vil vi blot diskutere et enkelt: Fremmedgørelse. Fremmedgørelsen er et af de vigtigste temaer i Kafkas fortælling. Gregor føler sig fremmedgjort over for sig selv. Gregor føler sig fremmedgjort over for sit værelse. Gregor føler sig fremmedgjort over for sin familie. Over for den mad han spiser, og over for blodet som løber i hans årer. Men fremmedgørelsen går også den anden vej. Gregors familie – hans far, mor og søster – ser på hver deres måde Gregor som noget fremmed. Eller for at være helt præcis: de ser ham ikke som noget radikalt andet, men stadig som Gregor, bare

fremmed. Ligesom hvis man havde vendt vrangen ud på ham. Det samme gælder for Gregors arbejdsgiver, prokuristen, for familien rengøringskone og endeligt for de logerende, de tre skæggede herrer. Men hvad er det for en type fremmedgørelseserfaring, der er på spil i Kafkas fortælling?

Jeg vil i denne artikel hævde, at der er to typer af fremmedgørelse på spil. Eller mere præcis: Jeg vil hævde, at der er to mulige læsninger af den fremmedgørelseserfaring, som er på spil. Den ene er den oplagte freudo-marxistiske (Freud + Marx) fremmedgørelse, hvor mennesket er fremmedgjort over for det kapitalistiske samfund, hvor alt er gjort til varer inklusive arbejderens egen arbejdskraft, som han må sælge på markedet. Freudo-marxismens er altså en slags humanisme, som kritiserer en situation, hvor mennesket og de mellem-menneskelige forhold er blevet umenneskeliggjort. Den anden mulige læsning er et

kritisk supplement til den første. Det er en slags 'freudo-marxisme 2', eller måske nærmere en lacano-marxistisk (Lacan + Marx) læsning, hvor fremmedgørelsen ikke ses som et tab af en oprindelig humanistisk tilstand, men snarere som en nødvendighed og en mulighed i et moderne samfund. I denne artikel vil jeg derfor undersøge forskellige aspekter af den fremmedgørelseserfaring der er på spil, gennem en læsning af Gregors udvikling gennem Kafkas fortælling. Lad os derfor først se på de umiddelbare effekter af Gregors forvandling.

Kært udyr har mange navne

Gregors forvandling løber så at sige forud for *Forvandlingen*. Da fortællingen starter, er Gregor allerede forvandlet. Vi får ikke forvandlingen forklaret. Vi ved ikke hvad den var, eller hvordan den har set ud. Vi ved kun, hvad der sker bagefter. Hvordan situation opleves. Hvad får vi egentlig overhovedet at vide, om ting som gik forud for fortællingens begivenheder? Det er sparsomt. Vi ved, at Gregor har hængt et billede op af en kvinde i pels. Vi ved, at Gregor i al hemmelighed har sparet sammen til at give søsteren en konservatorieuddannelse. Vi ved, at Gregor er en hjemmeboende, omrejsende sælger. Og pludselig en morgen finder han sig forvandlet til en ubestemmelig, ikke-menneskelig størrelse. Teksten benytter en række forskellige udtryk til at sætte ord på Gregors væsen: *Ungeziefer*, *Mistkäfer*, *Untier*, *Tier*.

Det er med andre ord ikke helt til at sige, hvad Gregor er. Det er kun muligt at sige, hvad han ikke (længere) er, nemlig menneske. Den nærmere definition af dette menneske er op til øjenene, der ser: Rengøringshjælpen kalder ham for *Mistkäfer* (skarnbasse), søsteren kalder ham for *Untier* (udyd), Gregors arbejdsgiver hører

Gregors stemme som *eine Tierstimme* (en dyrestemme), og Gregor overvejer på et tidspunkt om han er *ein Tier* (dyr), mens fortælleren holder sig til *Ungeziefer* (utøj). Gregors væsen er op til fortolkning. Rengøringshjælpen ser selvfølgelig Gregor som en *Mistkäfer*. *Mistkäfer* kommer af det tyske ord *Mist*, der betyder møg, mødding eller simpelthen bare skidt, heraf skarnbassen (*Mistkäfer*) som den, der ganske enkelt lever i lort. Hendes funktion i lejligheden er at holde den ren, og her er Gregor intet andet end skidt.

Søsteren derimod ser i *diesem Untier* intet andet end fraværet af broderen, en slags levende omkringvandrende mangel, der har besat broderens plads i verden. "Jeg vil ikke nævne min broders navn i nærheden af dette udyr [...]" (Kafka 2008: 69), som hun siger. Hun har ikke rigtigt noget navn for ham, men det er hvert fald ikke Gregor. Den nye Gregor er for hende, som hun erkender til sidst, intet andet end en uhyggelig zombie, der modsat al logik lever videre efter døden. Søsteren udtrykker klart sin fantasi om, at Gregor i virkeligheden ikke længere er Gregor, da hun forsøger at overbevise sin fader om, at Gregor må ud: "Men hvordan skulle det dog kunne være Gregor? Hvis det var Gregor, ville han for længst have indset, at det ikke er muligt for noget menneske at leve sammen med sådan et dyr, og ville være gået sin vej af sig selv" (Kafka 2008: 71).

Endelig er der Gregors arbejdsgiver, prokuristen, som kommer forbi, og som først blot hører Gregors stemme som en dyrestemme. Det er en nærliggende fortolkning, at prokuristen egentlig aldrig har betragtet Gregor som andet end et dyr, som arbejdskraft, og derfor ligger denne underbevidste fortolkning af Gregors stemme ham snublende nær. Det er også

på denne måde Gregor ser sig selv. En af Gregors første tanker efter forvandlingen er at glemme hele den mærkelige forvandling, så han kan komme af sted på arbejde. Han er i begyndelse konstant bekymret over, hvad hans fravær betyder for hans job, og da prokuristen tager flugten fra lejligheden, vil Gregor løbe efter ham for at forklare sig. Vi ved desuden, at Gregor aldrig har haft en sygedag, og at han arbejder benhårdt og er pligtfyldende på trods af tarvelige arbejds-vilkår. Men på et tidspunkt hen mod slutningen bliver Gregor grebet af søsterens smukke violinspil og spørger sig selv: ”*Var han et dyr, siden musikken greb ham sådan?*” (Kafka 2008: 66).

Så hvad er Gregor efter forvandlingen? En måde at sige det på er, at Gregor ikke rigtigt er noget. Han er en ulækker, ubehagelig ting, og samtidig et omvarende hul i en ellers meningsfuld verden. Pludselig er der en kæmpe insektagtig ting, et utøj, der hvor dette pæne, ordentlige menneske plejede at være, og dette utøj er på en gang stadig Gregor, men alligevel overhovedet ikke Gregor. En anden måde at sige det på er, at Gregor er, hvad den Anden gør ham til. Gregor er et stykke affald. Gregor er et dyr. Gregor er broderen, der har forladt sin søster; selve manglen af bror.

Disse to sider af Gregors nye væsen hænger selvfølgelig sammen. På den ene side ingenting eller noget dybt forstyrrende, på den anden side det man gør ham til. Hvordan skal vi forstå forholdet mellem de to? Begge aspekter finder af Gregors væsen finder vi tematiseret hos Jacques Lacan som henholdsvis *das Ding* (eller det Reelle), og som det at vi er i *den Andens locus*, altså at vi er i stedet for den Anden – bogstavelig talt at vi er *der*, hvor den Anden skulle have været. Hvad betyder det? Lad os først se på *das Ding* og bagefter på den Anden.

Das Ding

Forvandlingen efterlader ingen tvivl om, at mødet med Gregor er ubehageligt. Fortællingens personer har alle problemer med at finde ud af, hvordan de skal opføre sig overfor Gregor. Første gang Gregor viser sig for familien, går det som følger:

[Gregor] *hørte prokuristen udstøde et højt ”Oh!” – det lød vindens susen – og nu så han også, hvordan han, som var den der stod nærmest døren, pressede hånden mod sin åbenstående mund og langsomt veg tilbage, som om han blev drevet af en usynlig, men samtidig vedholdende kraft. Moderen – hun stod på trods af prokuristens tilstedeværelse endnu med håret udslået og vildt strittende – så først med foldede hænder på faderen, gik derpå to skridt hen imod Gregor og sank så ned til gulvet omkranset af sine skorter, som bredte sig ud omkring hende, med ansigtet bøjet så langt ned mod brystet, at man ikke kunne se det. Hans fader knyttede næverne med et fjendtligt udtryk i ansigtet, som om han ville støde Gregor tilbage i værelset, så sig dernæst usikkert omkring i dagligstuen og skjulte så sine øjne med hænderne og græd, så hans vældige brystkasse skælvede.* (Kafka 2008: 21)

Gregors arbejdsgiver udstøder et ”Oh!” og forlader kort efter lejligheden, tydeligt rystet. Moderen besvimer, og faderen har en på en gang aggressiv og resignerende indstilling overfor den nye Gregor – disse indstillinger er tilbagevendende temaer i fortællingen. At se Gregor er altså en traumatisk oplevelse, men de forskellige individer reagerer forskelligt i forhold til at håndtere dette traume: Frygt, aggression, resignation, besvimer ude af stand

til at se virkeligheden i øjnene. Gregor er med andre (lacanianske) ord blevet noget reelt, der må symboliseres. Gregor er blevet en slags meningsløs, uhyggelig ting, og ikke bare en hvilken som helst ting, men *Tingen*. Det vil sige: noget, som jeg ikke helt ved hvad er, men som forstyrrer mig, som presser sig på, og som kalder på en forklaring. En sådan forklaring er, som den amerikanske psykoanalytiker Bruce Fink forklarer, altid en konstruktion (Fink 1997: 149-150). Subjektet konstruerer et ord, der kan benævne denne ellers ubenævnelige, ubehagelige ting, som truer med at styrte vores verden i grus. Men selvom dette ord, som tillader os at benævne *Tingen*, er en konstruktion, er det på ingen måde et hverken tilfældigt eller ligegyldigt ord. Det er ord, der passer ind i den univers af mening, vi forsøger at skabe omkring mødet med *Tingen*. Når rengøringshjælpen benævner tingen – sætter ord på sit traume – med ordet *Mistkäfer*, indgår det i en fortælling om rengøring og orden, hvori denne uhyggelige ting (Gregor) truer med at styrte hele den eksisterende orden af renlighed og menneskelig beboelse i grus. Gregor flytter rundt på møblerne, som blot står i vejen; han trækker slimspor henover vægge og loft; han skaber en varm og klam luft, osv. Han gør med andre ord sit værelse til et fremmed og ubeboeligt sted for et menneske midt inde i det ellers rene og ordentlige hjem. Gregor er med andre ord ikke blot en ligegyldig ting – han er *Tingen*, som truer med at få et helt univers af mening til at bryde sammen. Denne ting er det Reelle: *Dét*, som er komplet meningsløst og truer med at styrte vores verden i grus, men som vi samtidig ikke kan se bort fra, og som vi er underligt draget imod.

Den Anden

Dette leder os til det andet punkt, at Gregor er i stedet for den Anden. Undervejs i *Forvandlingen* får vi præsenteret Gregors tanker, der fungerer som fortællingens primære omdrejningspunkt. Da han vågner om morgenen forvandlet til et udyr, er hans første bekymring, hvordan han kommer op og af sted på arbejde. Efter lidt filosofisk spekulation over sit liv og sin nye tilstand, slår Gregor alle tanker ud af hovedet med ordene: ”*Foreløbig må jeg imidlertid til at stå op, for mit tog går klokken fem*” (Kafka 2008: 7). Gregor bliver på sit værelse, da han ikke vil genere familien. Han gemmer sig under et møbel, når søsteren kommer ind med mad til ham, og da søsteren og moderen vil gøre værelset rent. I det hele taget cirkulerer Gregors tanker primært om ikke at ligge de andre til last, men at gøre det, som de ønsker – at opføre sig på en sådan måde, som han tror, de vil have ham til at opføre sig. Som Lacan siger: ”*Le désir de l’homme est le désir de l’Autre*” (Lacan citeret i Lemaire 1997: 215). Dette kan oversættes på to måder, som afspejler de to samtidige betydninger Lacan ligger i denne sætning. (Egentlig betegner sætningen mere end de to betydninger, som vil blive nævnt i denne artikel, men vi vil for klarhedens skyld kun forholde os til de to). For det første kan sætningen oversættes til, at ”menneskets begær er den Andens begær”. Mennesket begærer det, *den Anden* begærer. Gregor begærer sit arbejde og sit liv, fordi han tror, at hans familie begærer dette arbejde.

For det andet kan vi oversætte udtrykket, som at ”menneskets begær er begæret efter den Anden”. Gregor begærer sit arbejde med ivrighed og uden at klage, fordi han tror, at det vil få hans chef til at begære ham. Det mest kendte eksempel på denne struktur, finder vi hos Freud. Freuds datter

Anna havde i en meget ung alder et stort begær efter jordbærkager, så meget at hun drømte om dem om natten. I den slovenske psykoanalytiker Slavoj Žižeks fortolkning, opstår dette begær, fordi den lille Anna har bemærket forældrenes beundrende nydelse ved at se hende spise en jordbærkage. Med andre ord begærer den lille Anna jordbærkagerne, fordi forældrene begærer, at hun skal begære jordbærkagen, og dermed kan hun selv blive objekt for forældrenes begær (se Žižek 1997: 10).

Gregor begærer mørke og skjul, fordi han tror, at det vil få hans familie til at begære ham. Gregor er altså ikke for sig selv – han er først og fremmest for den Anden. Han forsøger at begære det, som den Anden begærer for derved at få den Anden til at begære ham. Det skal ikke forstås sådan, at der er et selvbevidst subjekt, som siden gør sig til objekt. Som Bruce Fink siger:

Ifølge Lacan opstår selvbevidsthed på følgende måde: Ved at internalisere den måde den Anden ser en på, ved godkendende eller afvisende at tilegne sig den Andens blik og bemærkninger, man lærer at se sig selv som den anden ser en, at kende sig selv som den Anden kender en. Som barnet foran spejlet, der vender sig rundt og ser op mod den voksne for et nik, anerkendelse, et rosende ord eller accept [...] kommer hun [barnet] til at se sig selv fra den voksnes synsvinkel, kommer til at se sig selv, som om hun var den faderlige Anden [parental Other], bliver bevidst om sig selv så at sige udefra, som om hun var en anden. (Fink 2004: 108)

Med andre ord er der ikke først selvbevidsthed og siden bevidsthed om et blik udefra. Selvbevidstheden er intet andet end den situation, hvor barnet ser sig

selv, som om hun var en anden. Fra dette tidspunkt begynder barnet i langt højere grad at forme sin handlinger alt efter, hvad barnet forestiller sig, den Anden vil synes om disse handlinger. Den Anden med stort A betegner altså ikke en konkret levende anden men en fantasmatisk Anden – hvad jeg forestiller mig den Anden vil have mig til at gøre eller ville have gjort i mit sted. Men den Anden som en fantasmatisk figur bliver til med udgangspunkter i konkrete andre mennesker. På den måde lever Gregor sit liv i en konstant refleksion over, hvad den Anden mon vil med ham og have fra ham ('måske vil den Anden have, at jeg skal tage dette job, så det prøver jeg'), hvor denne Anden er en lidt udflydende sammenblanding af moderen, faderen, søsteren, prokuristen, det borgerlige samfund, musik, m.m. Som den danske filosof Henrik Jøker Bjerre siger med henvisning til Lacan: "Den store Anden findes ikke, men den virker alligevel" (Bjerre 2010: 88).

Mellem Tingen og den Anden

Det bemærkelsesværdige ved *Forvandlingen* er, at Gregors opførsel dybest set ikke forvandler sig, blot fordi han er blevet til et udyr. Der er noget forunderligt over stemningen i *Forvandlingen*. Som den slovenske filosof Tadej Troha har bemærket, er det som om, at forvandlingen / *Forvandlingen* blot er en ond drøm, som Gregor ikke helt kan forholde sig til, og hvis blot han kunne have vendt sig om på den anden side og sovet videre, ville han enten være vågnet op og alt var normalt igen, eller han ville være vågnet op stadig som en ubestemmelig *Ting*, have indset situationen, og ville være gået fuldstændig i panik, blevet gal, osv. (Troha 2012). Men som Troha også bemærker, vil Gregor gerne sove videre men kan ikke. Kafka skriver:

'Hvad om jeg sov lidt længere og glemte alt dette tøjeri' tænkte han, men det var fuldstændig umuligt, for han var vant til at sove på den højre side, men kunne i sin øjeblikkelige tilstand ikke komme over i denne stilling. Lige meget, hvor voldsomt han kastede sig mod højre, vippede han hele tiden tilbage på ryggen. Han prøvede det meste af hundrede gange, lukkede øjnene for ikke at blive nødt til at se på de sprællende ben, og holdt først op, da han begyndte at føle en let, trykkende smerte i siden, som han aldrig havde mærket før. (Kafka 2008: 5-6)

Han ville egentlig gerne sove videre og bare glemme det hele, men han kan ikke, for han er vant til at sove på højre side og med hans nye krop, kan det ikke lade sig gøre at ligge på den højre side. Han er med andre ord fanget mellem sine gamle vaner (hans psykologiske profil og hans begær er forblevet de samme) og sin nye krop. Troha betegnede denne tilstand som en slags "half-sleep", hvor man hverken er helt vågen eller helt sovende. Virkeligheden har ikke drømmens uvirkelige karakter, hvor man straks kan dømmes, at der vitterligt er tale om uvirkelighed. Men det er heller ikke en vågen tilstand, hvor man straks kan afgøre, at der vitterligt er tale om virkelighed. Det er altså en slags halvsovende, eller som vi nok nærmere ville sige på dansk: halvvågen tilstand, hvor det ikke helt er til at afgøre, om der er tale om virkelighed eller ej, og hvorfor Gregor derfor driver rundt som en slags søvndrukken zombie ude af stand hverken til at dømmes eller handle. Eller endnu mere præcist: Gregor befinder sig i en tilstand af 'hverken eller' mellem *Tingen* (hans nye krop, som ikke vil tillade ham at sove) og den Anden (hans gamle vaner, hans *begær* efter at ligge på den højre side for at sove).

I denne halvvågne tilstand gør Gregor det samme, som han hele tiden har gjort: Han prøver at gøre det, som den Anden forlanger af ham, eller som han forestiller sig den Anden forlanger ham (siden den Anden jo ikke findes). Gregor har hele sit liv ubevidst fulgt formelen at 'le désir de Gregor est le désir de l'Autre'. I starten af fortællingen er Gregor alene, spærret inde på sit værelse bag en låst dør. Nøglen sidder på indersiden, så de andre kan ikke komme ind, og med Gregors nye krop (han har ingen arme eller hænder) er det stort set umuligt for ham at låse døren op. Kun gennem en kraftanstrengelse, hvor Gregor med sine kæber bider fast i nøglen, og får den drejet rundt, lykkes det ham at komme ud / få familien ind. Indsatsen giver ham i øvrigt et dybt sår i munden udad hvilket, der løber "*en brun væske*", og som han må døje med i den første tid af fortællingen. At Gregor overhovedet får åbnet døren til sit værelse skyldes selvfølgelig Gregors begær efter den Anden (han vil se sin familie) men i endnu højere grad, hans begær efter den Andens begær:

'Hør engang', sagde prokuristen i naboværelset, 'han drejer nøglen om.' Det var en stor opmuntring for Gregor; men de skulle alle sammen have råbt til ham, også faderen og moderen: 'Frisk mod, Gregor', skulle de have råbt, 'klem på, bare klem på med den lås!' Og medens han forestillede sig, at alle fulgte hans anstrengelser med spænding, bed han sig sanseløst fast i nøglen med alle kræfter, han kunne opbyde. (Kafka 2008: 20)

Gregor får af alle kræfter og slemt såret låst døren op, fordi han forestiller sig, at den Anden (familien og prokuristen) vil elske ham for at gøre det. Gregor åbner ikke døren for sin egen skyld. Han åbner

den ikke, fordi han vil ud, men fordi han forestiller sig, at den Anden vil have ham ud. Sagt på lacaniansk: Gregor begærer at åbne døren, fordi han forestiller sig, at den Anden vil begære at åbne døren (men ikke er i stand til det, fordi nøglen er på hans side), og fordi han forestiller sig, at den Anden vil begære ham, hvis får åbnet døren – 'le désir de Gregor est le désir de l'Autre'.

Fremmedgørelse

Men hvad indebærer denne proces nærmere bestemt? For det første tager den afsæt i fremmedgørelsen. Som vi har set ovenfor, er der et element af fremmedgørelse på spil i enhver socialiseringsproces, hvor subjektet bliver bevidst om sig selv og den Anden. I *Forvandlingen* finder to forskellige typer af fremmedgørelse sted. Først den helt åbenlyse fremmedgørelse overfor Gregor, heriblandt Gregors fremmedgørelse overfor sig selv, som kommer sig af, at han er forvandlet til ækelt udyr, hvis kendetegn mest af alt synes at være en skarnbasses eller en kakerlaks. For det andet familiens fremmedgørelse overfor deres liv, som kommer sig af deres nye situation, der opstår i kølvandet på Gregors manglende arbejdsevne. Lad os for den fremadskridende argumentations skyld tage den anden type fremmedgørelse først.

Familiens fremmedgørelse

Der er ingen tvivl om, at Kafkas fortælling udtrykker den fremmedgørelse, som er på spil i det borgerlige, kapitalistiske samfund. Gregor er fremmedgjort over for sit liv og for sit arbejde, ligesom hans familie er forvandlingen er blevet fremmedgjort overfor ham. Eller rettere har familiens medlemmer hele tiden været fremmedgjort overfor hinanden, men det er først i deres nye situation, at det bliver et uomgænge-

ligt faktum. Familiens medlemmer tvinges til selv at finde (meningsløst) arbejde og fremmedgørelsen når sit højdepunkt, da familien udlejer dele af deres hjem til tre fremmede mænd for hvem de sørger for mad og underholdning, bl.a. spiller søsteren violin for dem. Med andre ord leder den indledende fremmedgørelse overfor Gregor ('Gregor er ikke længere den, vi troede, han var') til en fremmedgørelse overfor nærværd enhver del af deres liv, som bliver *vareliggjort* og kommer til at dreje sig om penge. Det gælder både deres tid (hvor de må arbejde sig selv halvt ihjel), deres hjem (som de lejer ud), deres fritidsinteresser (søsterens violinspil, som er blevet et produkt, der skal underholde lejerne). Der er med andre et klassisk marxistisk fremmedgørelseselement på spil i Kafkas fortælling.

Ifølge den jugoslaviske filosof Gajo Petrović er der to elementer i det marxistiske begreb om fremmedgørelse (Entfremdung): På den ene side, at relationerne mellem mennesker bliver relationer mellem ting (Versachlichung eller Verdinglichung), og på den anden side, at relationer mellem ting bliver personificerede (Personifizierung) (se Petrović 1965). Den slovenske filosof Slavoj Žižek kommer med to moderne analyser, der kan eksemplificere denne udlægning af fremmedgørelsen: Åbningen af nye markeder indenfor pleje som vareliggørelse mellem menneskelige forhold og selvhjælplitteratur som personificering af strukturelle markedsforhold (Žižek 2009: 142-144).

I forlængelse heraf kan man lynhurtigt lave en kulturpessimistisk, kapitalismekritisk læsning af *Forvandlingen*. Gregors forvandling er billedet på den kapitalistiske forvandling af det traditionelle samfund, som gør at relationer mellem mennesker bliver til relationer mellem ting og omvendt.

I denne analyse er det oplagt, at læse det ord fortælleren sætter på Gregor, Ungeziefer, der på gammelt tysk betegner et 'urent dyr som ikke må ofres', som den perfekte parallel til den italienske filosof Giorgio Agambens diagnose af det moderne menneske som *Homo sacer* – det fredløse menneske, der ikke må ofres; frarøvet enhver mulighed og rettighed, og som er dømt til at drive meningsløst rundt i verden som nøgent liv (se Agamben 1998). Gregor er det første moderne menneske, som fremmedgjort for alt og alle, inklusive sig selv, reduceret til et udyr går meningsløst til grunde. Men jeg vil hævde, at der er mere på spil i *Forvandlingen* end som så. For mens familiens medlemmer lige så langsomt forvandles til desillusionerede, åbenlyst usympatiske og indholdsløse lønslaver i en kamp for at opretholde indkomstgrundlaget for deres begivenhedsløse, småborgerlige livsførelse, finder stort set den modsatte forvandling sted hos Gregor.

Gregors fremmedgørelse

Som vi allerede har set er fremmedgørelsen, ifølge Lacan, den første del af socialiseringen – det første led i overhovedet at blive menneske, kan man sige. Når det lille barn græder, kan det være svært at gætte, hvad det lille barn kræver – mad, en ren ble eller måske bare opmærksomhed. Barnets ikke-sproglige krav bliver med det samme oversat af omverdenen: "Skal du have noget mere at drikke? Skal mor hente din sut?", osv. Det er først når barnet sætter ord på sine krav, at det for alvor begynder at blive betragtet som et rigtigt menneske. Men sproget er ikke barnets eget. Det er noget fremmed, som barnet må tilegne sig for at kunne være en del af det sociale fællesskab. Lige så vel som det må tilegne sig love for, hvordan man opfører sig. Igen, disse love er ikke

barnets egne, men barnet må lade selve sin krop, sine bevægelsesmønstre og sine begær indrette sig efter denne fremmede praksis. Pottetræningen er et glimrende eksempel på en fremmed lov, som skal regulere barnets behov efter at komme af med sin afføring. Men det er først med denne lov, at der overhovedet opstår et begær efter at skide. Før var afføringen et generelt behov, som bare var og blev opfyldt, men med pottetræningen bliver behovet frustreret og uopfyldt. Det bliver med andre ord til begær – begær værende per definition begæret efter noget, som man ikke har, ikke må, ikke kan.

Gregor føler sig fremmedgjort for alt i starten efter sin forvandling. Sin stemme, som er blevet pibende. Sine møbler, som, hvor de før var praktiske og behagelige, nu blot står i vejen. Sine livretter, som nu smager ham forfærdeligt. Det rene hjem, som nu føles som gift. At ligge på ryggen, som før gav ham hvile, men nu giver ham en desperat følelse af afmagt. Hans krop, med de mange små ben. Hans mund uden tænder. Hans syn, som forværres kraftigt. Selv hans blod, som nu er en tyk, klistret, brun væske. Med andre ord er hele verden blevet ham fremmed. Det er ikke længere hans verden. Som Kafka konstaterer lakonisk, kan familien inklusive Gregor nok vænne sig til Gregor nye væsen, men der er en hjemlighed, som er evigt tabt. Som Kafka skriver, kan der aldrig blive tale om fuldstændig tilvænnning / hjemlighed [Gewöhnung].

For familien medfører denne fremmedgørelse ikke nogen forskydning i begæret. De begærer stadig det småborgerlige liv, med den pæne lejlighed og lidt musik og avislæsning i ny og næ. De sidder med andre ord fast i den Andens begær, hvor den Anden i dette tilfælde er det borgerlige, kapitalistiske samfund. Hvad begærer

den Anden, og hvad kan få den Anden til at begære mig? Svar: En pæn lejlighed, en fin indtægt, en ordentlig familie uden pinlige elementer. Dette ser vi klarest udtrykt i fortællingens slutning, hvor Gregors død og den overraskende formue får familien til at sætte ord på deres drømme: At Gregors søster bliver gift med en pæn og ordentlig mand.

Analysen afsluttes

Gregor gennemgår en (psykoanalytisk) udvikling. Han synes ikke at savne sit arbejde. Han begynder at finde glæde ved rådden mad. Han finder sig nu bedst tilrette på loftet, hvor han kan hænge i timevis og føle sig let. En mulig læsning kunne være, at Gregor stadig ligger under for den Andens begær, blot nu i en negativ forstand. Hvor han før handlede for at tilfredsstille den Anden, handler han nu i et oprør mod den Anden. Hvor han før foretrak frisk mad, foretrækker han nu fordærvet mad. Hvor han før foretrak gulvet, foretrækker han nu loftet. Hvor han før holdt af sine møbler, står de nu i vejen. Med andre ord gør han præcis det modsatte af, hvad han forestiller sig den Anden ønsker af ham, hvorfor hans moralske kompas stadig er det samme. Som bekendt er man ikke fri fra loven, blot fordi man bryder den, men først når man ikke handler med sigte på loven – uagtet om man følger den eller ej. Og det er netop, hvad Gregor gør. I starten af *Forvandlingen* får vi at vide, at Gregor har en stor passion for klassisk musik og i smug sparer penge sammen til at give sin søster en konservatorieuddannelse som violinist. Efter Gregors forvandling stopper søsteren med at spille violin, indtil hun en dag igen finder den frem for at underholde de tre fremmede logerende. For hende genoptages violinspillet som et produkt, der skal

tilfredsstille de logerende. Men for Gregor er violinspillet noget ganske fantastisk, som i sig selv har en værdi. Han drages af musikken og forlader lige så langsomt men uforsigtigt værelset for at komme tættere på. Han giver med andre ord ubetinget efter for sit begær. Han vil have søsterens violinspil, koste hvad det vil.

Og søsteren spillede endda så smukt. Hendes hoved var bøjet til siden, hendes blik fulgte prøvende og sørgmodigt nodelinjerne. Gregor kravlede endnu et stykke frem og holdt hovedet tæt ved gulvet for om muligt at møde hendes blik. Var han et dyr, siden musikken greb ham sådan? Det var for ham, som om vejen til den attrede, ukendte føde åbnede sig for ham. Han var besluttet på at trænge hen til søsteren, rykke hende i nederdelen og på denne måde fortælle hende, at hun gerne måtte komme ind på hans værelse med sin violin, for ingen værdsatte hendes spil, som han ville værdsætte det. Han ville ikke lade hende komme ud af sit værelse igen, ikke så længe han levede i hvert fald; hans rædselsskikkelse skulle for første gang komme ham til nytte; han ville være samtidig ved alle dørene til sit værelse og hvæse ad (angriberne; søsteren skulle dog ikke tvinges, men blive frivilligt hos ham [...]) (Kafka 2008: 66-67)

Gregor er parat til at ofre sit og vi sit liv til hans altudslettende begær efter søsterens musik. Alt andet kan være ligemeget, det handler kun om musikken. Om han lever eller dør, det er ligemeget. Han har med andre ord gennem sin fremmedgørelse frigjort sig fra loven, fra den Anden, og givet efter for sig begær. Dette gør ham i de andres øjne til noget urent, et dyr, et utøj. Et udyr.

Litteratur

- Agamben, Giorgio (1998): *Homo Sacer*, Stanford: Stanford University Press
- Bjerre, Henrik Jøker (2010): *Kantian deeds*, London: Continuum
- Fink, Bruce (1997): *A clinical introduction to Lacanian psychoanalysis*, Cambridge: Harvard University Press
- Fink, Bruce (2004): *Lacan to the letter*, Minneapolis: University of Minnesota Press
- Freud, Sigmund (1914): "Erinnern, Wiederholen und Durcharbeiten" fra <http://www.textlog.de/freud-psychoanalyse-erinnern-wiederholen-durcharbeiten.html>
- Kafka, Franz (1915): *Die Verwandlung* fra http://www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Die_Verwandlung (hentet 20/9/12)
- Kafka, Franz (2008): *Forvandlingen*, København: Forlaget Vandkunsten
- Lemaie, Annika (1997): *Jacques Lacan*, Belgien: Editions Mardaga
- Petrović, Gajo (1965): "Reification" i *A dictionary of Marxist thought* fra <http://www.marxists.org/archive/petrovic/1965/reification.htm> (hentet 20/9/12)
- Troha, Tadej (2012): "Kafka and the irreversible", paper præsenteret ved konferencen *The other subject*, Aarhus Universitet, 11.-12. oktober 2012
- Žižek Slavoj (1997): *The plague of fantasies*, London: Verso
- Žižek Slavoj (2009): *First as tragedy, then as farce*, London: Verso

Nyt nummer ude nu!

Liberalisme og kultur

Niklas Olsen - Jacob Mchangama og Rasmus Fonnesbæk Andersen

Peter Kurrild-Klitgaard - Lars Trägårdh

Mikkel Thorup - Henrik Holm - Gertrud Oelsner

Johan de Mylius - Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen

Marianne Stidsen - Jens-Martin Eriksen - Ole Thyssen - Nils Holtug

Hans Hertel

Kritik

Nr. 206. December 2012

www.kritik.gyldendal.dk

Kritik koster kr. 150,- i løssalg og kan købes på nettet hos:

Gyldendals internetboghandel - g.dk

Arnold Busck - arnoldbusck.dk

Akademisk Online - academicbooks.dk

FAGLIG KRITIK

Denne sektion er åben for faglige kommentarer til artikler publiceret i vores to seneste numre. Alle kan bidrage til denne sektion og redaktionen vil udvælge bidrag til publikation og lægge resten på Semikolons hjemmeside. Denne sektion er ikke ment som en pendant til opinionssektionen i dagblade, ej heller egentlige anmeldelser af Semikolons samlede udtryk eller stil. Det er nærmere en plads for offentliggørelse af en "tænke-med" (eller imod) nogle argumenter i de tidligere artikler. Det kan sammenlignes med såkaldte peer-review-rapporter, men med de store forskelle, at indlæggene til Semikolon offentliggøres, og at de vil være modtaget uopfordret fra skriftets læsere.

Det skal medvirke til, at den akademiske udvikling af tanker og ideer ikke er hemmelig, at gode ideer ikke strandes, fordi de ikke var færdigudviklede, samt at nogle "fejl" kan gøres produktive i en anden eller større kontekst. Hvilke pointer og argumenter kan udvides, hvilke hænger ikke særligt godt sammen, hvad siger andre studier, fagretninger og anden forskning om emnet behandlet i artiklen? Det er spørgsmål, som kunne tjene som udgangspunkt for den faglige kommentar.

Der er umiddelbart ikke nogen krav til formen eller indholdet af en kommentar, men længden er begrænset til tre sider i overensstemmelse med vores skrivevejledning og kritikken skal holdes til det faglige mellemværende. Gensvar på kritik i sektionen må højst være en side, men er yderst velkomne.

Redaktionen har ikke modtaget nogle indlæg til Faglig Kritik i dette nummer, men sektionen er fortsat åben for bidrag.

ANMELDELSER

Christoffer Basse Eriksen	70	Af en ung filologs papirer Anmeldelse af Friedrich Nietzsche: <i>Friedrich Nietzsche & antikken</i>
Thomas Palmelund Johansen	71	Vi er alle marxister Anmeldelse af David McLellan: <i>Karl Marx – En biografi</i>
Thomas Palmelund Johansen	73	H for humaniora! Anmeldelse af Simen Andersen Øyen, Ingrid Birce Müftüoglu og Finn I. Birkeland (red.): <i>Humanioras fremtid – Kampen om forståelsen av menneske og samfunn</i>
Eva Krause Jørgensen	75	Nyt, nyttigt og nydeligt opslagsværk Anmeldelse af Arnt-Erik Selliaas m.fl. (red.): <i>Historisk Atlas</i>
Eva Krause Jørgensen	77	Kampen om kulturen og historien Anmeldelse af Anna Sandberg og Detlef Siegfried (red.): <i>Tysk kulturhistorie fra 1648 til i dag</i>
Kashmiri Stec	79	Becoming Human Anmeldelse af Teresa Bejarano: Becoming Human: <i>From Pointing Gestures to Syntax</i>
Kashmiri Stec	81	Elements of Meaning in Gesture Geneviève Calbris: <i>Elements of Meaning in Gesture</i>

Af en ung filologs papirer

Friedrich Nietzsche:

Friedrich Nietzsche & antikken

Oversættelse: Lars Christiansen

Informations Forlag, 2012;

179 sider, 229 kr.

Friedrich Nietzsche, der endnu ikke er blevet Friedrich Nietzsche. Sådan kan man beskrive den forfatter, der taler i udgivelsen Friedrich Nietzsche og antikken. Vi møder her en ung filologi og filosofi-interesseret professor, der begejstret udbreder sig om den græske stat, Homer og før-sokratikerne. Udgivelsen består af tre dele. De blev alle skrevet, da Nietzsche var 24 år gammel og nyudnævnt professor i Basel. Fælles er også, at teksterne ikke blev udgivet i hans levetid, samt at de har antikken og det græske som center.

I den første tekst "Homer og den klassiske filologi" vender den unge filolog sig mod det evige spørgsmål om Homers personlighed. Fandtes personen Homer? Og i så fald: Skrev han både Iliaden og Odysseen? For Nietzsche bliver spørgsmålet om Homers personlighed til et større spørgsmål, nemlig spørgsmålet om den enkelte persons betydning for historien. Og dermed også spørgsmålet om overleveringen af historien om personen. Nietzsche spørger: "Er en person blevet til et begreb eller har man gjort et begreb til en person?" (s. 21, original kursivering). Og svaret lyder: både-og. Nietzsche holder fast i, at der må have været en digter, der skrev i hvert fald Iliaden, men at denne digter, Homer, senere er blevet til et begreb, ja, endda til en æstetisk dom. Det homeriske er noget, eftertiden har skabt.

Bogens anden del er en samling i sig selv. Den består af fem fortællinger til fem uskrevne bøger, hvoraf den ene dog udmøntede sig i forelæsningsrækken "Om vore dannelses-

anstalters fremtid". Disse korte tekster er vittige og velskrevne, og bedst er de, der handler om det specifikt 'græske'. Specielt den sidste tale om Homers kappestrid fungerer godt. Her spørger Nietzsche: "Hvorfor jublede hele den græske verden over Iliadens kampscener? Jeg er bange for, at vi ikke forstår dem "græsk" nok, ja, at vi ville gysse, hvis vi forstod dem på "græsk"" (67). Det græske finder Nietzsche i begrebet, der personificeres af Eris, kappestriden. Det, der opretholder den græske stat er "nag, misundelse og ærgerrighed" (77). Kappestriden opildner til bedre politik, større sportsudøvelser og flottere kunst.

Samlingens tredje tekst "Filosofien i grækernes tragiske tidsalder" er en gennemgang af nogle af de vigtigste før-sokratiske filosoffer ud fra følgende dogme: "Jeg foresimpler disse filosofers historie, idet jeg kun fremhæver de punkter af hvert system, der siger noget om personligheden og dermed tilhører det uigendrivelige og indiskutable, som historien skal bevare" (80). Ud over at være en rimelig interessant point omkring historieskrivning, så er det også i disse personkarakteristikker, at teksten er bedst. Sjøv er fx passagen om Anaximander, hvor Nietzsche finder det nødvendigt at nævne hans tonefald, påklædning og livsstil, samt at hans medborgere ikke rigtig brød sig om ham.

Nietzsche er en fremragende psykologisk læser, men han har nogle gange svært ved at skelne mellem de karakterer, som han halvt selv opfinder. Anaximander bliver fx taget til indtægt for Kants "Ding an sich", hvilket kan synes en smule søgt.

I teksterne finder vi nogle af de temaer, som blev ved med at optage Nietzsche. Først og fremmest selvfølgelig fascinationen af det græske, store menneske. Samtidig gør Nietzsche sig nogle interessante tanker over historieskrivning og overlevering. Og

så ser vi flere gange Nietzsches uafklarede forhold til filosofien. I et godt eksempel på hans bemærkelsesværdige evner som skribent lyder det: ”Og ved siden af denne ”sandhed” sidder filosofen, ligeså anæmisk som sine abstraktioner, indspundet i et net af formler. Men hvor edderkoppen kræver sine ofres blod, hader den parmedianske filosof sine ofres blod, som er blodet fra den empiri, han ofrede” (129). Nietzsche vil filosofien, men han vil den ikke.

Når Nietzsche i ondsksfulde billeder beskriver, hvordan filosofien lugter, er han god. Hans personlige og idiosynkratiske kamp med filosofferne er interessant, for her mærker man hans begejstring og nogle gange afsky. Andre gange er han knap så god. I enkelte passager får man indtrykket af, at man sidder med en filosofistuderendes uredigerede noter om antikken - hvilket selvfølgelig heller ikke er så langt fra sandheden.

Alt i alt efterlader udgivelsen et lidt blandedt indtryk. Hvor jeg som sådan kun kan være positiv overfor det dygtige oversættelsesarbejde af et stykke tysk kulturhistorie, synes jeg ikke, at bogen fungerer som værk. Det er ikke afklaret, om intentionen har været at give den danske læserskare et indblik i tysk filologi i 1800-tallet, en indføring i de præsovranske tænkere eller et nyt blik på den unge Nietzsche. I stedet prøver den lidt det hele. Her kunne efterskriftet være det sted, hvor oversætteren skabte en ramme om teksterne, men det lykkes desværre ikke. Efterskriftet ved oversætter Lars Christiansen er såmænd velinformet og velskrevet nok, men det er ligesom teksterne en smule retningsløst. Hvorfor har redaktøren ikke bedt en filolog om at beskrive Nietzsches betydning for filologien eller en filosofihistoriker om disse teksters betydning for Nietzscheceptionen? Der er muligheder nok for at se Nietzsche i et

nyt lys. I stedet får vi nogle malplacerede betragtninger om Storm P., Orson Welles og Hollywoodfilmen 300.

En klarere redaktionel linje havde klædt udgivelsen. I hvert fald sidder denne læser tilbage med det indtryk, at teksterne er blevet oversat ud fra det lidt vage udvælgelsesprincip, at de alle handler om antikken og måske også ud fra en romantisk forestilling om, at her ser vi Nietzsche på vej til at blive Nietzsche. Den køber jeg ikke uden videre kvalificering.

– *Christoffer Basse Eriksen*

Vi er alle marxister

David McLellan:
Karl Marx – En biografi
 Informations Forlag, 2012;
 608 sider; Kr. 399,-

Det er blevet kutyme, når man skriver om Karl Marx, at man indleder med at forsikre læseren om noget i stil med: ”Karl Marx er uden tvivl en af verdenshistoriens allermost indflydelsesrige tænkere”. Således også i pressematerialet til David McLellans tomme tykke biografi om den gamle tysker med det store skæg: Karl Marx – En biografi, som er udgivet af Informations Forlag, som på ni kapitler og et efterord byder på en rejse gennem Marx liv og levned. Egentlig er det lidt synd, for det er som om, at beskæftigelsen med Marx bliver en pligt pga. hans markante virkningshistorie, og ikke så meget det geniale i hans eget værk og dets relevans for en nutidig kritisk samfundsanalyse. Når det så er sagt, kan det jo ikke nægtes, at det faktisk forholder sig sådan. Marx har med værker som Det kommunistiske partis manifest (1848) og ikke

mindst den vestlige tænknings skarpeste samfundsanalyse *Kapitalen – kritik af den politiske økonomi (1867-1894)* i den grad bidrager til den historiske udvikling, om end det ikke altid er sket på måder som han selv ville have bifaldet. Det betyder da heller ikke, at forfatteren til denne biografi springer over, hvor gærdet er lavest når det kommer til udlægningen af Marx' tanke – McLellan er grundig og får på meget fornem vis forbundet Marx' værker med den kontekst de blev skrevet i. Dog bliver fremstillingen somme tider en smule rodet, og det kan nogle gange være lidt svært at følge med i præcis hvilket afsnit i den pågældende tekst af den unge Marx, det handler om. Men det er ikke værre end, at man hurtigt kan komme tilbage på sporet igen. Vigtigst af alt undgår McLellan at læse Marx' liv ud fra hans værk, men nøjes med at udfolde hans skrifter med udgangspunkt i de erfaringer, konflikter og inspirationer Marx møder på sin vej. Derved undgår han at komme til at lave kortslutninger mellem de tidlige filosofiske skrifter og f.eks. de senere økonomikritiske værker.

Bogens første fem kapitler er indledt geografisk, forstået på den måde, at McLellan følger Marx' gennem de steder i Europa, han opholdt sig, og ud fra hvad disse steder betød for hans udvikling og arbejde. Vi starter således i ungdoms- og studenterårene med Trier, Bonn og Berlin (kap. 1); fortsætter med hans revolutionære journalistiske og politiske aktiviteter i Paris (kap. 2), Bruxelles (kap. 3) og Köln (kap. 4), konstant jagtet af myndighederne, som forsøgte at sætte en stoppe for enhver demokratisk og socialistisk tendens; og slutter i London, som bliver Marx' endelige base, og hvor han dør som statsløs efter at have boet der i mere end 40 år. Det er særligt i disse kapitler, at udlægningen af

de filosofiske skrifter om religion, idealisme, materialisme og politik kommer til at fylde meget, og somme tider overtager fokus fra Marx' liv. Ikke desto mindre er ideen god, særligt fordi en anden inddeling i for eksempel forfatterskabets udvikling, eller forfatterens (intellektuelle) udvikling, ville risikere at læse den historiske periode Marx' liv strækker sig over, gennem netop denne forfatter, eller dette forfatterskabs, perspektiv, og ikke omvendt.

Herefter følger et kapitel om økonomien (kap. 6), både familien Marx' pressede privatøkonomi og hans kæmpe arbejde med de økonomikritiske værker fra hen mod slutningen af 1850'erne. Dette efterfølges af et kapitel om Marx' arbejde med Internationalen (kap. 7) til dens opløsning i midten af 1870'erne. Derpå et kapitel om det sidste tiår af Marx' liv (kap. 8), som var mere præget af sygdom end af arbejde, og en kort epilóg (kap. 9), som indeholder beskrivelser af Marx af syv personer, som kendte ham personligt, samt en morsom lille selvbeskrivelse i listeform fra Marx' egen hånd som stammer fra en victoriansk selvskabsleg. Her kan vi blandt andet se, at hans yndlingsbeskæftigelse var "læsehestens", hans yndlingsret var fisk, og måske ikke overraskende angiver han yndlingsfarven 'rød' og sin forestilling om lykke som 'kamp'.

McLellans bog er ingen ny bog. Dens første udgave udkom faktisk så langt tilbage som i 1973. Den udgave, som her er oversat, er en opdateret version fra 2006. Bogens sidste og tiende kapitel, hvor McLellan forsøger at oprids "Arven fra Marx" i det 20. århundrede og hans nutidige betydning, er således tilføjet efter murens fald, men før den finanskrisen som begyndte i 2007 og for alvor brød løs i året efter. Desværre er der, af gode grunde, ingen refleksioner over den relevans og interesse som Marx' kapi-

talismekritik har fået i lyset af krisen. Og desværre byder de 10 sider derfor ikke på meget mere end en grov og ultrakort opsummering af marxismens historie, primært set fra et britisk perspektiv, op til slutningen af 1990'erne. Og jeg vil mene, at det kan diskuteres, om McLellan har ret i, at marxismen ikke har kunnet analysere sovjet-kommunismens fald, fordi Marx' kritiske greb ikke kan få fat i samfund, som ikke er åbenlyst kapitalistiske. Til gengæld kan han nok have ret i, at i en vis forstand er vi alle marxister, forstået på den måde at: "[...] mange af Marx' ideer – om end ubevist – er blevet inkorporeret i vor måde at anskue verden på" (s. 521). Vi står i stor gæld til Marx, når det kommer til forståelsen af mennesket som et socialt væsen; af menneskets mulighed for social forandring; og af ideers historiske forandring og forhold til forskellige tiders sociale og økonomiske interesser.

Karl Marx – En biografi er spændende læsning. Den kan varmt anbefales til dem, som ikke bare er interesserede i hovedpersonens begivenhedsrige liv, men også i Europas historie i det 19. århundrede. Ikke mindst er det helt ufatteligt at læse om den voldsomme intellektuelle produktivitet og arbejdsiver Marx lagde for dagen lige til de sidste år af hans liv. Da den trofaste kollega og partner in crime Friedrich Engels gennemgik de efterladte papirer efter Marx' død, skulle han efter sigende have fundet hele 2 kubikmeter (!) dokumenter om russisk landbrugsstatistik (s. 474). Dette materiale skulle have indgået i Marx' analyse af jordrenten i Kapitalens tredje bind. På det sene tidspunkt i sit liv havde den gamle Marx bare ikke længere styrken til at omsætte materialet til de gennemlysede analyser, som kendetegner Kapitalens første bind, og som var det eneste, der blev udgivet i hans egen levetid.

Et sidste suk fra anmelderen må dog alligevel lyde: Der er alt for mange dumme små trykfejl! Et utal af steder mangler der afsluttende citationstegn, så citat og brødtekst flyder i et. Lad os håber der bliver lejlighed til at andet oplag, hvor bogen har været en ekstra gang gennem korrektoren.

– Thomas Palmelund Johansen

H for humaniora!

Simen Andersen Øyen, Ingrid Birce Müftüoğlu og Finn I. Birkeland (red.): *Humanioras fremtid – Kampen om forståelsen av menneske og samfunn* Cappelen Damm, 2011; 256 sider; 298 NOK

Humaniora er udfordret i denne tid. Universiteterne bliver drevet mere og mere på "markedsvilkår"; dannelse er blevet en vare; og store sammenlægninger af institutter og fakulteter bliver udført for i højere grad at effektiviserer vejen fra forskning til faktura. Men hvad nytter det med humaniora? Det vil sige, hvad nytte har vi af humaniora? Og hvordan ser humanioras fremtid ud i lyset af de forandringer, vi kan se ske lige nu? Disse spørgsmål stiller man sig også i Norge, for der har man nemlig været igennem en lignende omstrukturering af universiteterne, som den vi kender her i Danmark. I *Humanioras fremtid – Kampen om forståelsen av menneske og samfunn*, giver 12 norske forskere deres bud på, hvordan fremtiden ser ud for de 'fortolkende fag', og hvilke udfordringer de står overfor i det 21. århundrede.

Antologien indledes med et introduktionskapitel skrevet af de tre redaktører som på forbeholdlig vis ridser bogens formål og

pointe op, samt kortfattet og præsenterende knytter de 11 bidrag sammen. Bogen er på en gang et kampskrift for humanistisk videnskabs fortsatte relevans og en opvisning i humanistiske analyser, som aktualiserer læsninger af fortiden samt historiserer de aktuelle udfordringer. Som eksempler på det sidste vil jeg særligt fremhæve Gry Brandsers kapitel: "H" og Kyrre Kvern-dokks kapitel: "Tegn i tiden – Naturkatastrofer som kulturhistorie". Begge kapitler kredser om, hvordan det moderne menneskes forsøg på at give mening til den verden det lever i har været med til at forme den forståelse af humanistisk videnskab, som ifølge forfatterne bør forsvares imod en utidig nyttetænkning. Bogen er et kapitalismekritisk indlæg i debatten om, hvilken retning vi ønsker udviklingen for academia skal forløbe i fremtiden.

Mange vil nok genkende beskrivelsen af den humanistiske forskning som optaget af fortiden med henblik på at forstå nutiden. En af de vigtigste kvaliteter ved klassisk humanistisk forskning er derved, at dens resultater ikke altid – formentligt sjældent – kan omsættes direkte i instrumentel handling eller profit, men at vi dog alligevel, når det er bedst, kan sige at samfundet bliver klogere og rigere af det. Humaniora skal på den måde bl.a. være samfundets kritiske selvbevidsthed, som stiller spørgsmål til ellers tilsyneladende rationelle handlinger og institutioner. Denne forestilling – som denne anmelder i og for sig er sympatisk indstillet overfor – er også den bærende i Humanioras fremtid, og det er dette syn på humaniora som bogens forfattere vil forsvare.

I de seneste årtier er humaniora i større og større grad blevet underlagt krav om relevans ud fra kriterier opstillet af dominerende økonomiske diskurser. Derfor indle-

der redaktørerne også deres introducerende kapitel med at slå fast at:

Å undersøge humanioras fremtid er å kritisk undersøge dominerende tankeretninger i samtiden. I dag udfordres deler av fortolkningsvitenskapene i møte med endrede oppfatninger av hvordan forskningens nytte og samfunnsmessige relevans skal forstås og måles (s. 9)

Beslutningstagere ønsker handlingsanvisende analyser, når de skal navigere i et farvand fuld af samfundsmæssige udfordringer, og i denne sammenhæng står humaniora i stærkt konkurrence med samfunds- og økonomiske videnskaber. Det springende punkt bliver så spørgsmålet om, hvordan humaniora på en gang vedbliver med at fungere som samfundets kritiske selvbevidsthed – givet at det nogen sinde har været sådan – for eksempel overfor forsknings-til-faktura-tankegangen, og på samme tid legitimerer sin eksistens (finansiering) overfor samme markedstænkning som kræver 'nyttige' resultater. Hvordan undgår humaniora blot at få tildelt en udfyldende rolle i tværfaglige projekter? Det er for eksempel et spørgsmål Kari Jegerstedt stiller i sit kapitel: "Teaching in the End Times" – *Humaniora og kunnskabsproduktion i globaliseringens tidsalder*.

Måske er der håb for humaniora i lyset af finanskrisen. Som det bemærkes i antologiens indledning, er kravet om 'nytte' og handlingsanvisende resultater, såsom fremtidsprognoser som vi kender det fra økonomividenskaben, i en vis grad forbundet med en forestilling om, at menneskene og samfundet som sådan opfører sig rationelt. Det skortede da heller ikke på tiltro til de økonomiske modeller indtil omkring efteråret 2008, hvor den globale finanskrise

for alvor satte ind. Det viste sig sørme, at aktørerne ikke handlede så rationelt som modellerne foreskrev. Øyen, Müftüoglu og Birkeland (red.) åbner således for muligheden for humanioras fortsatte relevans:

Humaniora har tradisjon for å fremheve det inkompatible som gjør mennesker til noe annet og mer enn rasjonelle aktører i et marked. En godt utviklet narrativ fantasi ligger til grunn for en åpen og nyanisert holdning til omverdenen. Det er her humaniora og humanistisk tenkning for eksempel kan inngå i "det nye arbeidslivet", ikke som tilpasning til subversive mekanismer som fremdyrker konformisme, men som motvekt til denne kapitalismens kultur hvor kritik er illojalt (s. 16)

Denne anmelder var under det meste af læsningen imponeret over den slagkraft, vores nordiske fæller præsterer i forsvaret for humanioras egen ret til at definere sin fremtid. Jeg vil på det varmeste anbefale bogen til alle studerende, som ønsker at reflektere over 'nytten' af deres eget fag (har vi ikke alle fået spørgsmålet under utallige familie middage: "Og hvad kan du så bruge dét til?"). Dog sneg der sig en lille frygt ind undervejs. Sæt nu denne kritiske stillingtagen til den samtidige vidensøkonomi ikke kommer til at være andet end en ventil for den frustration, som mange på de humanistiske fakulteter rundt om i Europa deler overfor nytte-logikken? Sæt nu om de, som bifalder den kritik, som denne bog leverer, bare er dem som tænkte sådan i forvejen? Det håber jeg sandelig ikke.

– Thomas Palmelund Johansen

Nyt, nyttigt og nydeligt opslagsværk

Arnt-Erik Selliaas m.fl. (red.): *Historisk Atlas*
Cappelen Damm, 2012;
200 sider, 499 NOK.

Det virker måske besynderligt at anmelde en norsk udgave af et historisk atlas i et tidsskrift som Semikolon, for hvad specielt skulle der være ved det? Udover at Semikolon selvfølgelig ofte anmelder undervisningsmateriale, så er udgivelsen af et historisk atlas faktisk ret speciel. Det tyske forlag H.F. Ullmann har godt nok for nylig stået bag en dansk oversættelse af Geoffrey Wawros *Historical Atlas* (Millennium House, 2009). Imidlertid er den udfordrende genre, at udarbejde et verdenshistorisk atlas fra bunden ikke, hvad denne anmelder ved af, blevet taget op af noget dansk forlag, nogensinde. Det norske forlag Cappelen Damm derimod har flere gange begivet sig ud i genren historisk atlas, og det er deres seneste skud på stammen, jeg har valgt at kaste mit blik på.

Atlasset er bygget kronologisk op og ind-delt i 9 kapitler. De 8 første kapitler dækker de vigtigste historiske udviklinger fra menneskets forhistorie til og med 2010. Dertil kommer et sidste kapitel der fokuserer på Norges historie fra løsrivelsen fra Danmark i 1814 til nu. Kapitlerne er bygget op som en kombination af kort og artikler, der enten gennemgår de overordnede begivenheder eller dykker ned i forskellige temaer. Atlasset indeholder i alt 300 kort og illustrationer, heriblandt både rent geografiske kort og temakort, eksempelvis over antikke filosofers fødesteder. Udover kort og illustrationer bringer atlasset også løbende tidslinjer samt overordnede komparative tidslinjer ved indledningen til hvert kapitel.

Atlasset giver et rigtigt godt første-håndsindtryk. Opbygningen virker logisk

og det er intuitivt let at finde rundt i kortene. Kortene er flotte og overskuelige, og emnevalgene virker både relevante og interessante. De fleste kort er ret dynamiske i den forstand, at de ikke blot viser forskellige landegrænser på et givent fikseret tidspunkt, men også viser krige, folkevandringer, ekspansioner og handelsruter m.m.. Fordelen herved er, at det giver læseren et langt bedre indblik i de igangværende udviklinger og bevægelser på forskellige historiske tidspunkter. Tidlinjerne er overskuelige uden at tage alt for meget fokus og indeholder ofte krydshenvisninger til andre kort. Emnevalgene koncentrerer sig hovedsageligt om krige (hvilket i og for sig er indlysende, da krige jo ofte ændrer landegrænser) samt sociale og religiøse bevægelser, men også handel, kolonialisme og folkevandringer levnes en del plads. Derimod er et emne som filosofi stort set begrænset til antikken, og et andet emne som jord- og administrationsforhold er til Norges historie – selvom intet af dette egentlig virker overraskende for et bredt historisk værk. Hvad der derimod er lidt overraskende er, at den industrielle revolution kun levnes 2 kort og en meget kort beskrivelse – her kunne man godt have forventet en mere indgående behandling.

Kortene er som fortalt ovenfor ofte ledsaget af små artikler. Disse tjener til at skabe et overblik over begivenhederne og sætte kortene ind i en kontekst. Der er selvfølgelig ikke tale om dybdegående videnskabelige artikler, men snarere små leksikale opslag, og til dette formål fungerer de egentlig ret godt. Selve kortene er som sagt flot udført og byder på stor detaljerighed, samtidig med at overskueligheden bevares. Folkene bag atlasset har tydeligt forsøgt at bevæge sig udover den eurocentrisme, man ofte finder i den verdenshistoriske genre ved bl.a. at behandle både den før- og postkoloniale

historie i Amerika, Afrika og Asien samt at give god plads til Mellemøsten, Indien, Kina og Japans historie. Selvom der er lagt vægt på at skabe et globalt perspektiv, er det dog i forbindelse med den europæiske historie, at atlasset udmærker sig mest – særligt kapitlet "Verden 1800-1945" er velskrevet og giver både læseren overblik og mange detaljer, hvilket fungerer rigtig godt.

Indholdsmæssigt er det altså den europæiske historie, der er levnet mest plads og generelt virker mest veludført. Dette betyder ikke, at der decideret mangler noget for de andre kontinenter – de største verdenshistoriske begivenheder virker til at være dækket i større eller mindre omfang – men for en fremtidig udgave kan man håbe på at kortene og detaljerne for disse bliver udvidet. Det samme gælder historien (både i Europa og verden) før år 1500, der står en lille smule i skyggen af resten af atlasset. F.eks. kunne Romerrigetets historie og nordens historie i denne periode godt udvides (hvor er kortet for kristendommens udbredelse i Norden eller Knud den Stores rige?). Endvidere kunne det faktisk være interessant at se historiske bykort f.eks. af København, Paris, London, Rom eller New York, men udover et kort over Athens Akropolis virker dette ikke til at være overvejet. Sidst kunne atlasset godt bruge et indeks eller stikordsregister bagerst i værket til specifikke opslag – endnu et forslag til en fremtidig udgave. Den udførlige indholdsfortegnelse og krydshenvisningerne i tidlinjerne opvejer dog delvist for dette.

Det er selvfølgelig klart, at et norsk atlas også byder på en del norsk historie, hvilket for en dansk læser umiddelbart kan virke ret uvant. Dette bør dog ikke afskrække læseren, da man må huske på, at den norske historie hører sammen med den danske indtil 1814, hvor Danmark som bekendt

afstod Norge til Sverige ved Freden i Kiel, og at de to landes historie herefter ofte har interageret. Faktisk er det ret interessant at få belyst den danske historie fra et norsk perspektiv. Endvidere er al tekst selvfølgelig skrevet på norsk, men for en dansker bør dette ikke udgøre noget problem.

Alt i alt er *Historisk Atlas* meget veludført og overvejene et positivt bekendtskab. Kan man ikke få kort nok, har Cappelen Damm også lanceret en digital udgave af atlasset, der findes via forlagets hjemmeside, og som også kan bruges på iPad. Adgangen kræver en brugeroprettelse og licens, men giver til gengæld adgang til digitale kort, der kan downloades i pdf.-udgaver, samt adgang til interaktive kort, animationer, filmklip og opgaver. Portalen virker primært til at være henvendt til brug i undervisningen, men de interaktive kort giver også mulighed for at 'skræddersy' kort, der viser specifikke, ønskede historiske oplysninger til brug i f.eks. oplæg. Portalen bør dermed klart kunne anbefales som supplement i undervisningen i f.eks. gymnasiet på lige fod med andre store portaler som danmarkshistorien.dk eller darwinarkivet.dk.

Historisk Atlas egner sig på sin vis som opslagsværk til alle, der beskæftiger sig med historiske emner, og ikke ønsker at sætte deres lid til tilfældige google-søgninger eller Wikipedia opslag. Til brug i undervisningssammenhæng egner atlasset sig nok bedst til studerende i gymnasiet eller de første år på universitetet. Alt i alt er der tale om et vellykket, tilgængeligt og flot værk, der dog stadig savner lidt for at kunne kaldes fuldendt. *Historisk atlas* – som bog og online portal – virker som et spændende og ambitiøst projekt, og denne anmelder ser således frem til de fremtidige udgaver.

– Eva Krause Jørgensen

Kampen om kulturen og historien

Anna Sandberg og Detlef Siegfried (red.):
Tysk kulturhistorie fra 1648 til i dag
Gyldendal, 2012; 488 sider, 359 kr.

I de seneste år har interessen for Tyskland blomstret – både herhjemme og internationalt. Særligt er byer som Berlin, Hamborg, Frankfurt og München blevet særdeles attraktive og trendy turist-, studie- og arbejdsmaal (sidste særligt efter finanskrisen). En del af dette skyldes måske især den kulturelle opblomstring, disse byer har oplevet siden Gerhard Schröder i 1998 gjorde sig til talsmand for forvandlingen mod et ungt, moderne Tyskland med et forenet, normaliseret og ligeværdigt folk, der kan "gå omkring uden skyldkomplekser" (s. 423). Dette blev få år senere i 2006 slået fast ved verdensmesterskabet i fodbold, hvor Tyskland (værtland) spillede sig frem til en bronzemedalje, og hvor den såkaldte party-patriotisme gennemstrømmede landet. Tysklands kultur har ikke alene blomstret, men har også bredt sig udover sine grænser gennem bl.a. musik, film, videnskab og litteratur, og landet fremstår i dag som et af Europas mest moderne, attraktive og multikulturelle samfund. Men hvordan er Tyskland kommet hertil? Hvilken kulturhistorie har det gennemløbet? Og ikke mindst hvilke kampe om kulturen har tyskerne kæmpet? Det er dette, antologien *Tysk Kulturhistorie* forsøger at give svar på.

Antologien, der er redigeret af Anne Sandberg (f. 1972) og Detlef Siegfried (f. 1958) – der begge forsker i tysk historie ved hhv. Syddansk og Københavns Universitet – består af 12 kapitler, skrevet af 12 forskellige forskere fra SDU, KU, RUC og CBS (hverken Aarhus eller Aalborg er repræsen-

teret), der et efter et behandler den tyske kulturhistorie fra Den Westfalske Fred i 1648, over Kejsertidens og Bismarcks Tyskland, gennem verdenskrigene og mellemkrigstiden, delingen under Den Kolde Krig, genforeningen efter Murens Fald og frem til i dag. Rent fysisk er der tale om en meget flot og gennemført udgivelse. Antologien er således særdeles smukt illustreret med billeder og kort. Kapitlerne er endvidere hver især forsynet med korte vejledninger til videre læsning for den interesserede læser. Generelt er det lykkedes redaktionen rigtigt godt at binde de forskellige bidrag sammen i form og sprog, så man som læser netop føler, at man læser et værk og ikke en antologi. Det eneste kapitel der kan siges at falde en smule ud, er det der omhandler perioden 1789-1815, skrevet af medredaktør Sandberg selv, og som besynderligt nok er skrevet i et andet tempus, nemlig præsens, end resten af bogen. Det er heldigvis kun i den sproglige fremstilling, og ikke indholdets kvalitet, at kapitlet skiller sig ud.

Med en antologi kaldet Tysk Kulturhistorie er det første spørgsmål, der melder sig selvfølgelig; hvad er en kulturhistorie? Generelt har redaktørerne og bidragsyderne valgt at bruge begrebet kulturhistorie bredt således, at det egentlig inkluderer alt fra hverdagens, familiens, arbejderens, borger-skabets samt kønnenes mentalitetshistorie, erindringskulturer og generationsopgør til kunsten, filosofien, litteraturen og videnskaberne idéhistorie. Videre læses kulturhistorien ofte ind i sin relevante politiske og europæiske kontekst. Som det nok er de fleste bekendt, er Tysklands historie en af de mest fragmenterede og dramatiske af slagsen. Til stadighed har Tyskland været et laboratorium for filosofi, ideologi og modernitet og for kampe om erindring, skyld, nationalitet og historie. Historisk har

Tyskland således været determinerende og definerende for Europa og verdenen. Midt i alt dette har Tyskland, som det nok særligt er Semikolons læsere bekendt, også været arnestedet for nogle af litteratur-, kunst- og idéhistoriens største skikkelser, som (bare for at nævne en håndfuld) Kant, Hegel, Marx, Nietzsche, Adorno, Einstein, Beethoven, Beckenbauer og så videre. Alt dette tager bidragsyderne op med stort fortælleoverskud side om side med fortællingen om biedermeierkulturen, Bauhaus, vandrebevægelser, camping, kolonihaver, Volkswagen, punkere, Rammstein, fodbold, etc.

Den tyske kultur er således hverken afgrænset eller klart defineret men tværtimod en mangfoldig og levende størrelse, der har gennemløbet adskillige faser og kampe. Valget af den brede tilgang bundet muligvis i det forhold, at Tysklands fragmenterede og omskiftelige historie ofte gør det svært overhovedet at tale om ét Tyskland eller at følge én tråd i historien. Samtidig hermed virker det til at være et mål for antologien at demonstrere, at kultur udspiller sig i alle niveauer af samfundet. Resultatet er faktisk vellykket og oplysende. Bidragsyderne formår da også at vise, hvordan kampen for og om kulturen har transformeret sig gennem Tysklands historie.

Et andet valg i antologiens tilgang til Tysklands historie er opgøret med det såkaldte Sonderweg-argument, nemlig at Tyskland skulle have gennemløbet en særlig udvikling, adskilt fra andre europæiske lande, der kulminerede i nazismen. Det har muligvis været en del af tyskerne eget selvbillede, men som historievidenskabeligt argument har det for bogens bidragsydere mistet sin overbevisningskraft. I det hele taget gør antologien op med flere fastforankrede myter eller typiske sort-hvide fremstillinger af den tyske historie.

Antologiens bidragsydere har i stedet søgt at skrive en så mangfoldig og nuanceret historie som muligt. Et godt eksempel på dette er kapitlet ”DDR 1945-1989”, hvor Karl Christian Lammers (f. 1943) netop afholder sig fra at skrive den forventelige tragiske og dystopiske fremstilling, men i stedet forsøger at vise, hvilken kompleksitet og dobbelthed det indebar at leve under et *participatorisk diktatur*.

Bogens fortællestil er generelt tilgængelig og (med forlagets egne ord) essayistisk. Dette betyder dog ikke at indholdet fremtræder overfladisk eller forsimplet. Tværtimod bringer bidragsyderne adskillige interessante analyser og diskussioner på banen. Som læser er man i det hele taget godt underholdt. Bogen henvender sig til alle med (både fritids og akademisk) interesse for tysk kulturhistorie. For den akademiske læser egner bogen sig nok bedst som en god, overordnet introduktion til tysk kulturhistorie. Dette betyder dog ikke at bogen er uinteressant for de læsere, der allerede besidder et vidst forhåndskendskab til området, tværtimod bør bogen kunne benyttes som supplement i undervisnings-sammenhæng eller af ren og skær interesse. Der er alt i alt tale om et velskrevet, flot og interessant værk.

– Eva Krause Jørgensen

Becoming Human

Teresa Bejarano: *Becoming Human: From Pointing Gestures to Syntax*
 John Benjamins Publishing, 2011;
 402 pages, €99

Becoming Human... takes on the challenging task of linking recent advances in several

branches of cognitive science to explain the development of language in humans. Bejarano reviews literature related to mirror neurons, theory of mind tasks, joint and shared attention, affect, typical human development, complex syntax and multi-modal communication (focusing on pointing gestures) to support the thesis that the common link these cognitive abilities share, and which our linguistic abilities exploit, is a second mental centre within the self. This means that not only do we represent our own actions, perceptions, beliefs, expectations (etc.), but those of others as well. In this way, we are able to not only understand, but also represent another person's viewpoint.

Bejarano's book is divided into seven sections. The first, "Evolutionary Precursors", describes basic hominid neural capacities such as mirror neurons and the relationship between information from the visual field and the way it influences behaviors with conspecifics. Bejarano introduces her concept of second mental centres here, and uses it to explain the prediction of behaviors. The second section, "The Basic Human Ability", describes basic human developmental processes which relate to the first section: mental centres and theory of mind tasks, pointing gestures and interpersonal games. Here, Bejarano develops the notion of a second mental centre as the capacity to complete joint actions with conspecifics. The third section, "Specifying Some Necessary Requisites of Language", is aside which attempts to link semiotics, symbolic play and the development of linguistic symbolism to the behavioral processes introduced earlier in the book. The fourth section, "The Origin of Predication and Syntax", attempts to motivate syntax via false belief tasks, motor learning and other basic neural processes which are made pos-

sible by the second mental centre. The fifth section, "Pregrammatical, Theme-Rheme Syntax: Revisiting Frege and Vygotsky", is another philosophical aside which aims to situate Bejarano's ideas about the development of syntax within the communicative frameworks provided by these philosophers. The sixth section, "From Original to Present-Day Predication: Links to Grammatical Syntax", situates Bejarano's thesis within evolutionary psychology and the origin of symbolic communication, linking neural architecture to cross-species theory of mind tasks and philosophical arguments made by Dennett and Diamond. The final section, "Syntax Beyond Predication", links her concept of a second mental centre to complex syntactic structures (interrogatives and reported speech). The book closes with a table which shows how each of the diverse behaviors she describes is linked via the creation of a second mental centre.

In line with current trends in Cognitive Science which see various scientists attempting to link diverse cognitive abilities by means of the fewest adaptive changes possible, Bejarano would like to argue that the development of a second mental centre provides the necessary changes in early hominid brains which eventually give rise to language as we have it today. To do so, she includes both an extensive literature review to support her claims, and diverse support from empirical research in several fields (ranging from cross-species comparisons to child development to complex syntax, and more). Her attempts to link pointing gestures and the joint attention they entail to the ability to understand complex syntactic structures which embed multiple perspectives (such as "I know that John knows that Sally knows..." and "I heard that Sally thought that John said...." or even the pro-

cess of turning direct reported speech into indirect reported speech) are laudable; in fact, they are the reason for which I wanted to read this book.

There is a lot of promise in her attempt to link diverse mental faculties with a single cognitive development - several well-known scholars have attempted the same in diverse aspects of evolutionary science - but the fact that we can't access neural structures the same way we can access physiological structures means that the arguments have to be both well structured and well supported by diverse evidence. It is with some dismay, then, that I must admit that I find Bejarano's argument hard to understand, let alone critique.

I wish the editors of the series, if not the publisher, had encouraged Bejarano to write in her native language (Spanish, presumably) and then hired a translator to translate her work into English. As is, her prose lacks the clarity or depth of a well-reasoned argument, and there are too few of the "right" kind of details. For example, she employs a number of asides which make it hard to find the main argument line. Her intended audience is also unclear: She jumps from detailed descriptions of mirror neurons to hypotheses espoused by phenomenologists without establishing any common ground with the reader. Although cognitive scientists are, by definition, meant to be well-read, she writes as if her readers were familiar with the empirical evidence and theoretical backgrounds from at least a dozen disciplines. Personally, I could have done with more attention to establishing a common ground. There are also a number of typos (Spanish spellings of English words; homonyms, etc.) and many grammatical mistakes. I had to re-write almost every sentence in my head

in order to make it a grammatical English sentence. If you have ever translated something, then you know that, inevitably, this raises the question of whether you are actually rewriting the author's intention, or just choosing the most logical phrase in the target language. The result is that, as a curious reader, I was continuously faced with the interesting challenge of trying to decide what Bejarano had actually intended to say. As a reader, it is unfair to be presented with a text that is so difficult to read; as an author, it is even more unfair because it means your ideas don't get the explanation or consideration they deserve.

Bejarano's thesis is compelling. Unfortunately, the promise of her thesis did not live up to the reality of its exposition.

– *Kashmiri Stec*

Elements of Meaning in Gesture

Geneviève Calbris:

Elements of Meaning in Gesture:

John Benjamins Publishing, 2011;

378 pages, €95

Geneviève Calbris' monograph, *Elements of Meaning in Gesture*, offers a thorough account of her unique perspective on the relationship between gestures, speech and thought which stems from almost 30 years of contributions to the fields of semiotics and gesture studies. Although addressed primarily to a gesture studies audience, the text starts with the very basics of thorough multimodal data analysis, and is therefore accessible to anyone with an interest in multimodal communication, the (de)construction of meaning/semiotics, or culture-specific communication practices.

The book begins with a description of the physical-cultural links which motivate the use of gesture in spoken discourse, as well as the importance of accruing evidence for gestural expression across multiple situations and discourse styles. From there, Calbris moves on to describe what she is most known for: the motivation and description of gesture families, the means by which a gesture acquires its form, and the links between context, cultural artifacts and common ground which ultimately lead to the expression and comprehension of multimodal utterances. Throughout the text, she points to how context and common ground shape the production and comprehension of gesture forms, and how, as analysts, we must be sensitive to that if we are to do multimodal communication justice.

In contrast to other scholars (notably David McNeill and Adam Kendon), Calbris defines gesture as any meaningful visible body movement made to communicate, noting that although this text focuses on movements made by the hands, the ideas she discusses should be extended to meaningful movements made by other body parts (gaze direction, facial expression, torso or head orientation, etc.) as well. Calbris argues that the parallel synthesis of expression offered by gestural communication, as well as its contextualization, is what makes multimodal communication not only possible, but preferred.

Working from the perspective of semiotics, Calbris describes the means by which physical features of gestures acquire meaning, and how these physical features relate to each other across productions - a fact which she repeatedly uses to argue for her own approach to analysis, which is based on extensive corpus work comparing multiple speakers in similar communicative

situations with the same speaker in multiple situations. Calbris precisely describes each gesture in terms of component parts (body part used, configuration, localization, movement and orientation) and relates these formal properties to the use of specific gestures as signs (form + meaning), focusing on their relationship to physical features of the environment in which they emerged.

Elements of Meaning in Gesture is divided into four parts. The first section, "The Functions of Gesture in Relation to Speech", is dedicated to understanding the referential functions of gesture, and its relation to specific speech productions. The second section, "The Systematic Organization of Gestural Signs", offers a description of physical aspects of gestures, as well as Calbris' system for gesture classification and analysis. The third section, "The Symbolic Relations Between Gestures and Notions", is the heart of the book. Here, Calbris describes in detail the means by which context affects the particular expression of gestures and notions, focusing specifically on the relations between gesture variants and gestural polysemy. In the final section, "The Gestural Sign in Utterance", the focus turns to the semantic contribution of gestures in multimodal utterances, using basic image schemas to connect concrete and abstract via gesture production.

Thanks to her unique approach, which combines micro-analysis of multimodal data with semiotics and the French intellectual tradition, Calbris is able to document the emergence of gestural families, which

are described in terms of both form and function. She introduces the term *gestural polysemy* to describe one gesture which can evoke several notions, and the term *gestural variants* to describe one notion which can be represented by several gestures. She argues that both polysemies are motivated by semantic derivations which link physical aspects to meaning via image schemas that allow abstract concepts to be understood in terms of concrete ones. Although this idea calls to mind work done by the cognitive linguists George Lakoff, Mark Johnson and others, Calbris' original work – her doctoral thesis, which was published in France in the early 1980's and in translation in the U.S. in the early 1990's – predates theirs by almost a decade.

Unlike most contemporary work on gesture, which is grounded in psycholinguistics thanks to the efforts of David McNeill and others, Calbris' work emerges from the French intellectual tradition. Using gestural expression as a window on cognition, Calbris describes communication and conceptualization via semiotics, thereby pointing to the importance of complementary approaches in empirical research. Her dedication to rich, thorough qualitative descriptions and an exploration of motivating principles sets her apart, and the clarity offered by her prose (rendered into English by a skilled translator) makes her monograph a pleasure to read.

– Kashmiri Stec

OM BIDRAGSYDERNE

Ane Møller Gabrielsen
PhD-Stipendiat ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Niels Buur Hansen
Cand. psych. og ph.d. i pædagogisk filosofi. Lektor ved Videncenter for almen pædagogik og formidling, Udvikling og forskning, University College Syddanmark

Jens Sand Østergaard
Cand.mag. i Filosofi, Aarhus Universitet

Christoffer Basse Eriksen
Stud. mag. i Idéhistorie og Tysk, Aarhus Universitet

Louis-Jean-Marie Daubenton
Fransk naturhistoriker (1716 – 1799)

Denis Diderot
Fransk oplysningsfilosof (1713 – 1784)

Jonas Ross Kjærgård
Ph.d.-studerende ved Institut for Æstetik og Kommunikation – Litteraturhistorie, Aarhus Universitet

Nicolai von Eggerts Mariegaard
Ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Samfund – Idéhistorie, Aarhus Universitet

Thomas Palmelund Johansen
Ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Samfund – Idéhistorie, Aarhus Universitet

Eva Krause Jørgensen
Ph.d.-studerende ved Institut for Kultur og Samfund – Idéhistorie, Aarhus Universitet

Kashmiri Stec
Ph.d.-studerende ved Center for Language and Cognition Groningen og Behavioral and Cognitive Neurosciences Center, University of Groningen

OM BIDRAG

Semikolon modtager bidrag fra læserne i form af artikler inden- og udenfor tema samt indlæg til sektionen Faglig Kritik. Bliver det mere polemisk, er der plads i den lejlighedsvis sektion Polemik.

Bidrag sendes til redaktionen på semikolon.au@gmail.com i Word eller RTF-format; illustrationer vedhæftes seperat i bedst mulig kvalitet. Redaktionen påtager sig intet ansvar for indsendt materiale.

Du finder call for papers for de næste to numre på side 6-7.

Skrivevejledning

Alle indlæg skal overholde følgende formalia:

- a) Artikler er maksimalt 10 sider á 2.400 tegn, i alt 24.000 tegn.
- b) Indlæg til Faglig Kritik er maksimalt 3 sider á 2.400 tegn, i alt 7.200 tegn.
- c) Artikler indeholder titel og et abstract på maksimalt 400 tegn.
- d) Citater sættes i dobbelt anførselstegn og kursiv: *"Den virkelige verden har sine grænser, indbildningens verden er uendelig."*
Citat i citat sættes i enkelt anførselstegn: *"Emiles Mentor tilføjer: 'Og Eucharis' yndigheder!' - [...]"*
Kursiv i citater sættes med almindelige typer: *"Den kaldes Den ydre stat."*
- e) Med undtagelse af citat i citat anvendes kun dobbelt anførselstegn.
- f) Særlige fagtermer fremhæves med kursiv, første gang de anvendes.
- g) Titler på bøger skrives i kursiv, titler på artikler sættes i anførselstegn uden kursiv.
- h) Noter er slutnoter og skal bruges begrænset.
- i) Litteraturhenvisninger er af formen: (Croft 2004)
Ved sidehenvisning: (Nicolaisen 2004: 40)
- j) Litteraturlisten er for bøger af formen:
Croft, William (2004): *Cognitive Linguistics*, Cambridge University Press, Cambridge.
For tidsskrifter af formen:
Nicolaisen, Nis (2004): "Dommerfilosofi", *Semikolon*, nr. 9, årg. 4.
- k) Teksten skal være skrevet på dansk, svensk, norsk eller engelsk i henhold til den seneste retstavning og kommatering.

TIPS SKRIFTET

SEMIKOLON

SKRIVEVÆRKSTED

Version III

Vil du mere end hvad universitetsopgavens stramme lænker tillader? Fortjener dine tekster en bedre skæbne end censors papirkurv?

Opgaver er til for at blive bedømt, artikler er til for at blive læst! I Semikolon arbejder vi med artikler, og vi vil gerne **hjælpe dig**, der har lyst til at blive læst mere og forstået bedre, til at **få gang i artikelskrivningen**.

Derfor afholder vi hvert år en gratis ~~til~~ skriveworkshop. Arrangementet vil være en blanding af **inspirerende oplæg fra erfarne danske skribenter** og **intensive kritiksessions**, der skal forbedre det materiale, ~~som~~ du møder op med.

Arrangementet afholdes den **22. marts 2013**. Hvis du vil deltage, skal du inden den **14. marts 2012** ²⁰¹³ indsende en tekst/synopsis/idébeskrivelse/omskrivning, du gerne vil arbejde med.

til vores e-mail

Værkstedet er **åbent for alle** med interesse for semiotik, idehistorie og filosofi, samt alle andre, der har overvejet at skrive en artikel til Semikolon og mangler et skub i den rigtige retning.

På www.semikolon.au.dk kan du finde **mere information** om skriveværkstedet, inklusive **temaer** og en kort, men effektiv, **skrivevejledning**.

vi håber at se dig!
- Semikolons redaktion

SEMIKOLON

c/o Institut for Filosofi & Idéhistorie; Jens Chr. Skous Vej 7; Bygn. 1465-1467; 8000 Århus C

www.semikolon.au.dk; semikolon.au@gmail.com

SEMIKOLON

Institut for Kultur og Samfund
Jens Chr. Skous Vej 7
Bygning 1465-1467
8000 Århus C

semikolon.au@gmail.com

www.semikolon.au.dk

facebook.com/semikolon.au

REDAKTION

Thomas Palmelund Johansen (ansv./temared.)

Christoffer Basse Eriksen (temared.)

Helene Sloth Harbo Borgholm (anm.red.)

Janni Katrine B. Frederiksen (krea. red.)

Thomas Hjerimitslev (wwwred.)

Søren Emil Staugaard Bøye

Semir Music

Michael Kruse Nielsen

Jacob Hedeager Olsen

Martin Porse

Esben Bøgh Sørensen

Thomas Sørensen

PRODUKTION

SUN-TRYK

OPLAG

250 stk.

UDGIVET MED STØTTE FRA

Institut for Kultur og Samfund

Institut for Æstetik og Kommunikation

Redaktionen	3	Leder
	6	Call for papers Nr. 25: Økonomi og værdi Nr. 26: Musik
<hr/>		
Tema: Dyr		
Ane Møller Gabrielsen	9	Farlige hunder og farlige folk
Niels Buur Hansen	17	The missing link – Om betydningen af den oversete ostensive tegndannelse
Jens Sand Østergaard	27	Hunting – Death and the <i>Signs of Life</i>
Christoffer Basse Eriksen	35	Kød – eller sjæl, som min datter siger – Om Diderots vitalistiske materialisme
Louis-Jean-Marie Daubenton & Denis Diderot	43	Dyr
Jonas Ross Kjærgård	49	Tigere og det menneskelige fællesskab – Dyremetaforik som politisk dehumaniseringsstrategi
Nicolai von Eggert Mariegaard	57	Udyr – Forvandling og fremmedgørelse – Kafka med Lacan
<hr/>		
	69	Anmeldelser